

Ал-Ваъй сөзү

Ливан менен «изариль» ортосундагы деңиз чек арасын демаркациялоо келишими «мамимелерди нормалдаштыруу» келишими жана АКШнын Жакынкы Чыгышка карата планынын бир бөлүгү

Эң оптималдуу экономикалык түзүм (5) (Исламий экономикалык түзүмдүн аныктамасы)

Өкүмдар ким? Мыйзам чыгаруу укугу кимге таандык? Аллах Таалагабы же инсангабы?

Экономикалык проблема экономикалык саясат жана жакырчылыкты жоюу

Аалымдар: Пайгамбарлардын мураскорлугу...

435

Отуз жетинчи
жыл чыгышы,
рабиулахир 1444х,
ноябрь 2022м

НУСКА БААСЫ

Ливан 1000 лира

Яман 30 риял

Түркия 1 доллар

Пакистан 1 доллар

Австралия 2,5 доллар

Америка 2,5 доллар

Канада 2,5 доллар

Германия 2,5 евро

Швеция 15 крон

Бельгия 1 евро

Британия 1 евро

Швейцария 2 франк

Австрия 1 евро

Дания 15 крон

Ушул санда

- *Ал-Ваъй сөзү:* Ливан менен «изариль» ортосундагы деңиз чек арасын демаркациялоо келишими – «мамимелерди нормалдаштыруу» келишими жана АКШнын Жакынкы Чыгышка карата планынын бир бөлүгү 3
- Өкүмдар ким? Мыйзам чыгаруу укугу кимге таандык? Аллах Таалагабы же инсангабы?..... 9
- Эң оптималдуу экономикалык түзүм (5) (Исламий экономикалык түзүмдүн аныктамасы)..... 23
- Экономикалык проблема, экономикалык саясат жана жакырчылыкты жоюу 28
- Ооздукталган аклийя жана анын элдерди колония кылуудагы таасири..... 36
- Аалымдар: Пайгамбарлардын мураскорлугу менен байлык жана бийликти сүйүүнүн мураскорлугу ортосунда 42
- *Аалам мукулмандарынын кабарлары*..... 56
- *Курыани Карим сабагында* 63
- *Бейиш бактары:* Жакшылык кылуу жана адамдардын мухтаждыктарын камсыз кылуу 74
- Жаннат жаштарынын мурызасы, сахабий Абу Суфян ибн ал-Харис 81
- АКШдагы орто мөөнөттүү шайлоо алдындагы зордук-зомбулук коркунучтары жана эскертүүлөрү 87
- Игнатиус: Хаменеинин режими буга чейин мындай үрөй учурган нааразылык кыймылына тушуккан эмес 88

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ЛИВАН МЕНЕН «ИЗАРИЛЬ» ОРТОСУНДАГЫ ДЕҢИЗ ЧЕК АРАСЫН ДЕМАРКАЦИЯЛОО КЕЛИШИМИ – «МАМИМЕЛЕРДИ НОРМАЛДАШТЫРУУ» КЕЛИШИМИ ЖАНА АКШНЫН ЖАКЫНКЫ ЧЫГЫШКА КАРАТА ПЛАНЫНЫН БИР БӨЛҮГҮ

Келишимди кабыл алуу:

Америка Кошмо Штаттары эки жылдан бери Ливан менен «израил» ортосундагы деңиз чек араларын демаркациялоо жана мунай менен газды чалгындоо жолундагы тоскоолдуктарды жоюу боюнча келишимге жетүү үчүн ортомчулук кылып келет. Соңку учурдагы Орусия-Украина согушунун от алышы жана дүйнөлүк рыноктогу газ менен мунайды кечиктирүүсүз өндүрүү зарылчыгынын пайда болушу бул жааттагы сүйлөшүүлөрдүн тездетилишине өбөлгө түздү. 2022-жылдын 10-октябрында АКШнын өз ортомчусу Амос Хокштейн аркылуу аталган келишимге жеткендиги жарыяланды. 2022-жылдын 11-октябрында «израиль» Улуттук коопсуздук кызматынын башчысы Эйял Хавалта, араб тилиндеги билдирүүсүндө, аталган долбоор боюнча келишим түзүлгөнүн жарыялап, мындай деди: «Биздин бардык талаптарыбыз орундалып, биз талап кылган оңдоолордун бардыгы кабыл алынды. Биз «изрильдин» коопсуздукка тийиштүү кызыкчылыктарын коргодук. Биз тарыхый келишимге карай баруудабыз»... Өз кезегинде, Ливан тараптын сүйлөшүүлөр боюнча жооптуу өкүлү Ильяс Бо Саъб «Reuters» агенттигине берген билдирүүсүндө мындай деди: «Биз долбоордун акыркы бөлүгүнө жетиштик. Ливан сүйлөшүүлөрдүн жүрүшүндө өзүнүн бардык талаптары эске алынды деп эсептейт жана экинчи тарап дагы ошондой ойдо болушу керек. Жакын арада «тарыхый келишим» ишке ашат». Ильяс Бо Саъбдын айтымында, аталган келишимге расмий түрдө кол коюу перзидент ишке ашырган ийгиликтердин катарын толуктоосу жана Америкага кепилдик болуусу үчүн октябрь айынын аягында, президент Мишель Аундун мөөнөтү бүтүшүнөн алдын ишке ашышы күтүлүүдө.

Бул келишимден эң көп пайда көрүүчү тарап «израиль»

Шек-күмөнсүз, бул келишимден эң көп пайданы «израиль» тарап көрмөкчү. Анткени, бул келишим аркылуу «израиль» Кариш талаасына

согушсуз эле элик кылып калды. Кариш талаасында ири коммерциялык көлөмдөгү мунай жана жаратылыш газы бар. Бул талаа «29-сызык» деп аталып, өткөн жылдагы Ливан армиясынын картасына ылайык, Ливан аймагына караштуу болуп эсептелип турган. Ал эми (Мишель Аун, Нажиб ал-Микати жана Набих Барри сыяктуу) Ливан расмийлери аталган аймакты «израилге» таандык деп таанууга жана ошо ылайык демаркациялоо долбооруна кол коюуга бир ооздон макулдук беришти. Бул иш аталган келишим АКШ тарабынан түзүлгөнүнө жана ага АКШнын кескин буйругунун негизинде кол коюлганына далалат кылып турат. Андан тышкары, азыркы учурда Орусия-Украина согушунун айынан Европада мунай жана газга жогорку деңгээлдеги муктаждык жаралып тургандыктан, аталган келишимге кол коюу «израилдин» мунай жана газ казып алуусу үчүн коммерциялык жактан алтынга тең, баалуу учур болуп саналат. Ал эми Ливанга тийген «Кана» кенинен мунай алуу үчүн дагы көптөгөн жылдар керек. Анткени, аталган кенге эч кандай бургулоо же чалгындоо иштери жүргүзүлө элек жана анда канча мунай же газ бар экендиги азырынча белгисиз.

Эгер Иран партиясынын макулдугу болбогондо, деңиз чек араларын демаркациялоо боюнча келишим ишке ашпайт эле

Эгер Иран партиясынын (Хизболланын) макулдугу болбогондо, «израиль» Кариш талаасына ээлик кылуу боюнча келишимге жетише алмак эмес деп айтууга толук негиз бар. Иран партиясынын мындай позициясына АКШ жана «израилдин» басымы себеп болуп, аталган келишимге кол коюлду. Буга чейин аталган партия эки өлкө ортосундагы келишимдин ар бир бөлүмүн кылдат күзөтүп жаткандай түр көрсөтүп келген эле. Партиянын билдирүүсүнө караганда, алардын мындай коркутуулары болбогондо, эки өлкө ортосундагы келишим мындай деңгээлде ишке ашмак эмес жана бул келишим партия үчүн жеңиш болуп эсептелет. Ислам жана мусулмандарга душмандык кылуучулар мына ушинтип өздөрүнүн чегинүүлөрүн ийгилик деп атап келишет!

«Израилдин» мамлекеттүүлүгүнө каршы күрөш аны менен чек араларды тактоо күрөшүнө бурулду

Ушул күнгө чейин Ливан мамлекети «израилге» каршы аймактык согуш абалындагы өлкөлөрдүн бири болуп келген. Бул согушта Ливандагы Иран партиясы өзүн эң башкы демилгечи жана согуш тизгинин колуна алган баатыр катары көрсөтүп, «израиль» менен болгон күрөштү мабдавий (идеологиялык) согуш деп атап, андагы жеңишти «Илахий жеңиш» деп айтып келер эле. Ошондой эле, Иран партиясы «израилди» мамлекет катары тааныбай тургандыгын

билдирип келген. Эми минтип аталган партия Ливан бийлигинин чечимдерин колдорун билдирип турат. Иран партиясынын мындай позициясы анын «мамлелерди нормалдаштыруу» маселесиндеги позициясы өзгөргөнүн, ошондой эле, «израилдин» мамлекеттүүлүгүнө каршы болгон согуш эми минтип, чек араларды тактоо багытына өзгөргөнүн айгинелейт. Акыйкатта, бул иштердин бардыгы АКШнын аймактагы саясатына ылайык түрдө алып барылууда.

Демаркациялоо келишими – «мамилелерди нормалдаштыруу» келишими

Ливандагы абалды толук түрдө көзөмөлдөп турган Америка анын айрым көйгөйлөрүнүн чечимдерин «израиль» менен байлоого өзгөчө көңүл буруп келет. Мисалга алсак, буга чейин АКШ электр энергиясын камсыздоо үчүн Сирия, Иордания, Мисир жана «израиль» ортосундагы мунай жана газ чыгарууну бириктирген. Азыр болсо Ливанга экономикалык кризистен чыгууга жардам көрсөтүү максатында газ жана мунай чыгаруу көйгөйүн Ливан менен «израиль» ортосундагы деңиз чек аралын демаркациялоо менен байлоодо. Акыйкатта, деңиз чек аралын демаркациялоо долбоору Ливан менен «израиль» ортосундагы күрөшкө чекит коюп, мамилелерди нормалдаштырууга эшик ачат.

Мамилелерди нормалдаштыруу саясаты мурдагыдан тескери түс алганы маалым. Анткени буга чейин, мамилелерди нормалдаштыруу саясаты «израиль» менен Фалестин ортосундагы сүйлөшүүлөр аркылуу башталып, андан кийин башка араб өлкөлөрүнө көчүрүлүшү керек эле. А бүгүн аталган саясат тескерисинче, араб өлкөлөрүнөн башталууда. Араб өлкөлөрү бир-бирден мамилелерди нормалдаштырууга кадам коюп жатышат. Бул иштердин максаты Фалестин элин «израиль» менен тынчтык келишимин түзүүгө мажбурлоо жана Батыштын көптөн бери көздөп келген арабасына миндирүү. Бул АКШнын мурунку президенти Дональд Трамптын «Кылым келишими» деп атаган планы. Бул план аркылуу алар Фалестин көйгөйүнө чекит коюп, аны жалпы Исламий Умматты бириктирип туруучу негизги көйгөйлөрдүн катарынан чыгарууну максат кылышууда.

Демаркациялоо келишими АКШнын Жакынкы Чыгышка карата түзгөн планынын бир бөлүгү

Бул нерселерден келип чыгып, окурманда мындай суроо жаралышы мүмкүн: Бул келишимден кийин Ирандын куралы болгон «Хизболла» партиясынын Ливанда калуусуна негиз калбайбы? Бул суроонун жообу төмөнкүчө: Акыйкатта, Иран Американын колундагы курал. Анын

партиясы эч качан «израилди» жок кылууну максат кылган эмес. Ал болгону Американын аймактагы саясатын ишке ашыруу жолунда кызмат кылат. Иран партиясынын «израилге» жана «Америкага» каршы билдирүүлөрү акыйкатка карыч дагы жакындабайт. Иран Хумейнинин доорунан бери өзүнүн тышкы саясатында Америкага толук көз каранды болуп келет. Ирандын Ооганстандагы, Ирактагы, Ямандагы (Йемен), Сириядагы жана Ливандагы позицияларынын бардыгы Американын көрсөтмөлөрү негизинде ишке ашырылган. Ошондой эле, Сирияда канкор Башар Асаддын бийликте калуусунда дагы Иран партиясы эң негизги ролду ойноду. Ливанда болсо Иран партиясы Иран бийлиги менен тыгыз кызматташып, толук түрдө анын көрсөтмөлөрүнө ылайык иш жүргүздү. Натыйжада, Иран партиясы АКШнын кызыкчылыктарын ишке ашыруу үчүн Ливандагы саясий жана аскерий иштерге түздөн-түз кийлигише баштады. Ал сыртынан Ливанга «израилдин» басым өткөрүшүнө каршы туруучу болуп көрүнгөнү менен, иш жүзүндө Иран бийлигинин көрсөтмөлөрү негизинде иш алып барат. Ошондуктан, Иран партиясынын (Хизболланын) жетекчилери билип туруп же билбеген абалда болсо дагы, Американын Жакынкы Чыгышка, анын ичинде Ливанга карата – жакын арада ишке ашуучу – планына кызмат кылып келет. Иран Американын Жакынкы Чыгышка карата саясатында негизги ролду ойноого умтулуп келүүдө. Ошондуктан, Ливан менен «израиль» ортосундагы деңиз чек араларын демаркациялоо келишими Американын иши. Америка бул келишимди ийгиликтүү ишке ашырууда Иранды жана анын Ливандагы партиясын пайдаланды.

Эми жогорудагы суроонун жообун толуктай турган болсок, Американын аймактагы планы, айрыкча анын Сирияга байланыштуу бөлүгү толук түрдө ишке ашмайынча, Иран партиясы өз куралдары менен Ливанда кала берет. Ошондой эле, Иран партиясынын Америкага жана «израилге» каршы билдирүүлөрү дагы улана берет. Бирок анын мындай билдирүүлөрүнүн максаты Американы же «израилди» жок кылуу эмес, балким Американын Сириядагы саясатын аягына чыгаруу болот. Учурда, Америка Сирияда Башар Асадды калтырууну, же болбосо ошого окшогон дагы башка малайды алып келүүнү каалап жатат. Америка Сирия маселесин жаңы малай режимди орнотуу аркылуу гана чече алышы мүмкүн. Ал Сирия бийлигине башка араб өлкөлөрүндөгү жетекчилер сыяктуу «израиль» менен мамилелерди нормалдаштырууга аракет кылуучу адамды алып келет жана бул иш Американын Жакынкы Чыгышка карата планынын бир бөлүгү болуп калат.

Арийне, Ливан менен «изариль» ортосундагы деңиз чек араларын демаркациялоо Американын аталган аймакка карата планынын бир бөлүгү. Ошондуктан, ал бул келишимди аягына чыгарууга жан далбастап аракет кылууда. Жада калса, анын Жакынкы Чыгышка карата планынын Ливанга байланыштуу бөлүгүн ишке ашырууга салым кошкон «израиль» дагы бул келишимге кол коюлушуна анчалык сүйүнбөдү. АКШ бул келишимге кол коюлушуна кылдат көңүл бурду, анткени ал алдыдагы аракеттерге түздөн-түз байланыштуу. Мындан ары 5 жыл бою элдерге түрдүү экономикалык убадалар берилип турат. Анткени, мунай жана газ чыгаруу процессин ишке түшүрүү үчүн 5 жылдан кем эмес убакыт сарпталат. Ал убакыт аларыгында Эл аралык Валюта Фонду өзүнүн иш-аракеттерин жана Ливан элине болгон басымын жогорулатып, Ливан экономикасын, анын ресурстарын, айрыкча мунай ресурсун өз колуна алат. Ошондой эле, аны көптөгөн жылдар бою карыздарды төлөө менен алек кылып, көз карандылыкта калтырат.

Ислам яхудийлер менен «сулх» (келишим) түзүүнү харам кылып, мусулмандарга Фалестин жергесин дар ул-Исламга т.а. Ислам мамлекетине айлантууну важиб кылат. Бүгүнкү күндө ишке ашырылып жаткан келишимдердин бардыгы шарый хукмдан тышкары – батыл болот жана шарый көз карашка ылайык, жокко чыгарылат. Бүгүнкү демаркациялоо келишими башка келишимдер сыяктуу демократия жана эл аралык мыйзамдар тарабынан Ислам Умматына таңууланган келишим. Ошондой эле, аталган келишим Фалестин көйгөйүнө тиешелүү болгон «израилдин» аракеттеринен эч айырмаланбайт. Бул келишимдердин бардыгы этибарга алынбайт (таанылбайт) жана Уммат алдында эч кандай кадыр-кыйматы жок. Жетекчилердин кол коюшу Умматтын каалоосун чагылдырбайт, тескерисинче бул кол коюулар өз кызыкчылыктарын гана көздөгөн Батыш өлкөлөрүнүн каалоосун чагылдырат. Батыш өзүнүн малай жетекчилери аркылуу өз колонизаторлугун мыйзамдаштырууну көздөйт... Батыш Ислам Умматы менен анын жетекчилери ортосунда үлкөн ажырым бар экендигин абдан жакшы билет. Кече гана болуп өткөн «Араб жазы» көтөрүлүштөрү мунун ашкерелеп турат. Ислам Умматынын кызыкчылыктарын Уммат арасынан чыккан ихластуу жана аң-сезимдүү жигиттер гана чагылдырышат. Уммат өз жетекчилигин ошолорго гана тапшырат. Анткени, жалпы Исламий Уммат Роббисин ыраазы кылуудан башка нерсени көздөбөйт. Өзгөрүүгө аз калды жана анын тездиги күндөн-күнгө жогорулап барууда. Дүйнөдөгү болуп жаткан окуялардын бардыгы бул диндин кайрадан үстөмдүккө кайтышына, бийликке келишине, яхудийлерге каршы согуш кылып, алардын

мамлекетин түп-тамырынан жок кылышына жана өз душмандарына каршы жихад жарыялашына ишарат кылып турат. Орусия – Украина согушу бул акыйкатты дагы бир ирет тастыктады. Акыйкатта, эртеңки күн күткөн адам үчүн абдан жакын. Аллах Таала айтты:

﴿وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾

«Алла Өз ишинде үстөмдүк кылуучу (т.а. Аны Өзү каалаган ишти кылуудан эч ким кайтара албайт) бирок адамдардын көпчүлүгү (муну) билишпейт»

[13:11] □

ӨКҮМДАР КИМ? МЫЙЗАМ ЧЫГАРУУ УКУГУ КИМГЕ ТААНДЫК? АЛЛАХ ТААЛАГАБЫ ЖЕ ИНСАНГАБЫ?

Саир Салама, Абу Малик

Бул суроолорго «Батыш фикиринин ката кутусу» деген макалабыздын киришүү бөлүмүндө жана жалпы мазмунунда фикирий негизди курган элек. Жада калса, жалпы макала мына ушул суроонун тегерегинде болгон. Ошондой эле, анда адамдардын колу менен орнотулган мыйзамдардын кесепетинен пайда болуучу көйгөйлөрдү дагы баяндаганбыз. Бул макалабызда болсо мына ошол көйгөйлөрдүн чечимдерин туура жолго салуу тууралуу кеп кылабыз. Бул макалабыз төмөнкү суроолор туурасында болмокчу: мыйзам чыгаруу укугун адамдардын эмес Жаратуучунун колуна тапшыруу эмнелерге алып келет? Эмне себептен андай кылышыбыз керек? Эмне себептен турмушту туура тартиптөө, адилеттүүлүктү орнотуу, укуктарды ээлерине кайтаруу жана жалпы адамзатка пайда алып келүү үчүн муъжизалык өзгөчөлүктөргө ээ болгон Исламий шариятты гана карманышыбыз керек?

Дүйнөдө кандай гана мамлекет болбосун, ал эки негиз үстүнө курулат. Алар: жетекчилик жана бийлик¹. Жетекчилик – мамлекеттеги эң чоң бийликке ээ болгон тарап т.а. түрдүү маселелерде келип чыккан талаш-тартыштарды жоюучу таасир күчүнүн ээси. Мыйзам чыгаруу укугу жетекчиликтин колунда болот. Мыйзамды орнотуу жалпы элдин каалоолоруна ылайык, же адамдардын каалоолорун бийлик тарабынан кабыл алынган мыйзамдарга баш ийдирүү аркылуу ишке ашат. Мына ошол мыйзамдар адамдардын бири-бири менен болгон мамилелеринде, жүрүм-турумдарында, жада калса нерселерге болгон мамилелеринде дагы чагылдырылат.

Мына ушул жетекчилик адамзат жаралгандан тартып, түрдүү доорлордо же Аллахка, же инсанга (т.а. Аллах тарабынан түшүрүлгөн мыйзамдарга же адамдар тарабынан орнотулган мыйзамдарга) тапшырылып келген. Жетекчилик инсанга тапшырылган кезде ал түрдүү көрүнүштөргө ээ болот. Кээде ал Фиръаун сыяктуу жалгыз

---

¹ Исламда бийлик Умматка таандык. Араб тилинде бийлик «سلطان (султан)» сөзүнөн алынат. Анын мааниси: бийликке жана күч-кудуретке ээ болуу. Султан мамлекеттеги башкарууга жана жетекчиликке ээ болгон адам. Өкүмдар, падыша жана султан сөздөрү мааниси т.а. мыйзамдарды ишке ашыруучу бийлик ээсин түшүндүрөт. Бийлик эки нерсе менен гана ишке ашат. Биринчиси: адамдардын кызыкчылыктарын белгилүү мыйзамдардын жардамында ишке ашыруу. Экинчиси: адамдардын коопсуздугун камсыздай турган күч.

адамдын колунда болот. Фиръаун өзүн эң улуу кудаймын деп атаган. Бул тууралуу Куранда мындай деп келет:

﴿ فَحَشَرَ فَنَادَى. فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَى ﴾

«Андан соң (өз адамдарын) топтоду да, жар салып: «Мен силердин эң бийик Раббинермин», деди» [79:23 – 24]

﴿ مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرِي ﴾

«Эй адамдар, мен силер үчүн өзүмдөн башка бир да кудай бар экенин билген эмесмин» [28:38]

Кээде жетекчилик «Социалисттик партия» сыяктуу башкаруучу партиянын колунда болот. Францияда революцияга чейин жетекчилик чиркөөнүн колунда болуп, «Кудайлык акыйкат» деп аталган түзүм өкүм сүрүп турган. Революциядан кийин жетекчилик «элдин» колуна өтүп, аны мыйзам чыгаруучу парламент жетектеп калган. Иш жүзүндө мыйзам чыгаруу элдин эмес, балким атайын мыйзам чыгаруучу конституциячыл топтун колунда болгон жана алар чыгарган мыйзамдар парламенттин добуш берүүсү менен кабыл алынган. Мына ошентип, жетекчилик түрдүү көрүнүштөргө ээ болгон болсо дагы, жалпылап айтканда, алардын тамыры бир – мыйзам чыгаруу укугун инсандын колуна тапшыруу болгон.

Аллах Таала Мухаммад ﷺ ды пайгамбар кылып жибергенден кийин, жетекчилик жалгыз Аллахка чектелди. Расулуну ﷺ мына ушул негизге таянып мамлекетти курду жана бул негизге карама-каршы келген өкүмдардын баарын тагут деп атап, аны четке кагууну важиб кылды...

Мына ушул нерселерден келип чыгып айта турган болсок, мыйзам чыгаруу жана иш-амалдарга өкүм берүү укугу Аллахка б.а. Расулуну ﷺ алып келген шариятка таандык болот, же инсанга (анын акылына¹ т.а. каалоосуна) таандык болот².

¹ Эгер Курани Каримди кылдаттык менен окуй турган болсок, анын аалам акыйкаттарын түшүнүү жана туура акыйдага жетүү үчүн акыл калчоого, фикир кылууга жана ой жүгүртүүгө буйруганын көрөбүз. Курандын бир да жеринде акылды иштетүү караланган эмес. Ал эми адамдар мыйзам чыгарууга жана Аллах харам кылган нерселерди халалга чыгарууга кол урушканда акылга эмес, нафси-каалоосуна гана эрчишет. Ошондуктан, «мыйзам чыгаруу укугу Аллахка таандыкпы же акылгабы?» деген суроону коюу туура эмес. «Мыйзам чыгаруу укугу Аллахка таандыкпы же нафси-каалоогобу?» деген суроону койсок туура болот.

² Устаз Мазин ад-Даббагдын Роя гезитинде жарыяланган «Эмнеге Халифалык?» деген макаласынан алынды.

Илим, өнөр, адабият, философия, таарых, фикх, тил, адамдын ойгонушу, өнүгүшү, адамдар түзгөн хазараттар жана түрдүү билимдер – акылдын, ошондой эле, фикир жүргүзүүнүн жемиштери. Билим – бул инсаний барлыктын маңызы, ошондой эле, акыл жүргүзүүнүн жана барлыкты изилдөөнүн жемиши. Акыл жүргүзүүнүн жана барлыкты изилдөөнүн натыйжасында адам баласы жаныбарлардан айырмаланып, жер бетиндеги жаратылган махлуктардын эң абзели боло алат, же жаныбарлардан да төмөн деңгээлге түшө алат. Акылдын жардамында адам өздүгүн туура аныктап, бейпил турмуш кечире алат, же жашоонун маңызынан алыстап, тынчсызданууга, күмөндөнүүгө жана адашууга батат. Акыл адамга бул дүйнөнүн акыйкатын көрсөтүп берет же аны адашуу баткагына батырат.

Бул дүйнөдөгү бардык махлуктардын эң улуусу – бул адам. Аалам, анын ичиндеги жылдыздар, планеталар жана жаратылыш мыйзамдары адам баласына жашоону камсыздоо үчүн жаратылган. Тирүүлүк, табият жана анын ичиндеги түрдүү кубулуштардын баары адам баласына кызмат кылат. Ошондуктан, тирүүлүк торундагылардын эң улуусу – бул акылдуу адам. Адам баласы өзүнө берилген акылдын жардамында өсүп-өнүгөт.

Акыл адамга өз Жаратуучусун таануу жана жашоодогу максатын түшүнүп жетүү үчүн берилген. Бул дүйнөнүн көптөгөн табышмактары акыл калчоо, ой жүгүртүү, түшүнүү, фикирлөө, изилденүү жана үйрөнүү менен гана ашкере болот. Эң негизгиси, акыл – бул таклиф манааты (жоопкерчилик жүктөлүүчү орун).

Акыл тирүүлүктө мына ушундай маанилүү орунду ээлеп, адам баласын башка махлуктардан өзгөчөлөнтүп турат. Ошондой эле, адам баласы өзүнүн Жаратуучусу менен болгон байланышын акыл аркылуу гана түшүнө алат. Ошондуктан, акыл адамдын эң маанилүү жана эң күчтүү куралы. Жаратуучунун бар экендиги жана жашоонун маңызы тууралуу акылдын кескин далилдер негизинде берген өкүмү шек-күмөнсүз, катый болот. Акылдын мындай өкүмүн эч экиленбестен кабыл алышыбыз кажет. Бирок, акылдын адамзат жашоосун тартиптөө, иш-амалдарга жагымдуу же жагымсыз деп өкүм берүү, ошондой эле, жакшылык жана жамандык, сооп жана жаза сыяктуу акыйдадан төмөнүрөөк болгон маселелерге өкүм берүү мүмкүнчүлүгү тууралуу изилдене турган болсок, акылдын бул жаатта өкүм берүүгө кудурети жетпестигин көрөбүз. Акылдын бул маселелер туурасында өкүм бере албастыгы ага тыюу салынгандыгы үчүн эмес, балким бул маселелерге өкүм берүү үчүн акылдын күч-кудурети, мүмкүнчүлүктөрү жана маалыматтары жетишсиз болгондугу үчүн. Эгер акыл иш-амалдарга жагымдуу же жагымсыз деп, жана жакшы же жаман деп

өкүм берүүгө кудуреттүү болгондо, анын берген өкүмдөрү Жаратуучу тарабынан түшүрүлгөн шарият менен шайкеш болушу керек эле. Бирок, андай болгон жок. Адамдар тарабынан орнотулган өкүмдөр менен Аллах тарабынан түшүрүлгөн өкүмдөр бири-биринен бүтүндөй айырмалуу болуп чыкты. Бул акыйкат акылдын иш-амалдар туурасында өкүм берүүгө кудуретсиз экендигин кескин түрдө далилдеди. Ошондуктан, бул макаланын кайсы бир жеринде «акыл өкүм берүүдө жаңылышы мүмкүн», же «акыл карама-каршылыктарды келтирип чыгарат», же «өкүм берүү акылга таандык эмес» деген маанидеги сөздөр айтыла турган болсо, билиңиз, биз акылды эмес, каалоолорду жана майилдерди (ыктоолорду) назарда туткан болобуз. Анткени, акыл негизинен өкүм берүүгө кудуретсиз. Бирок, ошого карабастан, адам баласы мыйзамдарды жана өкүмдөрдү орнотууга аракет кылып жатпайбы? Демек, ал акылын эмес, каалоолорунун өкүм чыгаруучу кылууда¹. Батыш хазараты акылдын мүмкүнчүлүктөрүн чектен ашыра баалап, аны турмуштагы бардык иштерге өкүм чыгаруучу кылып койду. Ошондуктан маселеге айкындык киргизүү үчүн айтып коюшубуз керек, биз илманий либералдык фикратка каршы жооп берүү максатында гана акыл сөзүн колдонуп жатабыз. Бирок, акыл сөзүнөн көздөлгөн маани – каалоолор жана майилдер.

Акылдын өкүмдөрдү (мыйзамдарды) орнотууга кудуретсиз экендигинин себептерине келе турган болсок, арийне, акыл чектүү. Ал өзү чектүү болгондуктан, анын изденүү алкагы дагы чектүү болот. Ошондуктан, акыл сезимдер аркылуу сезиле турган нерселер же алардын белгилери тууралуу гана издене алат. Бирок, алардын белгилери тууралуу изденүү үчүн акыл менен ал белгилер ортосунда шайкештик, же себептүүлүк, же иллет, же салыштырмалуулук, же катыштык сыяктуу байланыш болушу шарт. Мындай байланыш жок болгон учурда акыл карама-каршылыктарга жана жаңылыштыкка кириптер кылат. Акыл мына ушул өзүнүн изденүү алкагынан тышкарыдагы нерселерге колдонула турган болсо, анын чыгарган өкүмүн катадан жана адашуудан сактоочу фаторлорго муктаждык жаралат. Ошондой эле, акылдын чектүүлүгүнүн дагы бир себеби, ал вакыйлыкты ачыктоо үчүн мурунку маалыматтарга муктаж. Акыл вакыйлык тууралуу мурунку маалыматтарга ээ болбосо, фикирлерди жана өкүмдөрдү чыгарууга кудуретсиз болот.

Ошондуктан, акыл андан келип чыккан фикирлердин тууралыгын, натыйжалардын аныктыгын жана алардын күч-кубатын аныктоо үчүн белгилүү таразага муктаж. Бул тараза аны акыйкаттарды

---

¹ Доктор Махмуд Абдулхадий Фаъур, китептин редактору.

чаташтыруудан тосуп, ал өкүм чыгарууда таасирленүүсү мүмкүн болгон факторлорду баяндап берет (вакыйлык тууралуу мурунку маалыматтар сыяктуу), ошондой эле, анын туура өкүм чыгаруусуна тоскоолдук кылуучу факторлордон сактайт (туура эмес өкүм чыгарууга түртүшү мүмкүн болгон мурунку фикирлер, виждан, учур жана орун сыяктуу). Андан тышкары, бул тараза акылдын чыгуусу мүмкүн болбогон чек араларын белгилеп берет. Анткени, акыл өз чек арасынан тышкарыга чыга турган болсо, туура эмес натыйжаларга барып такалышы мүмкүн (сезимдер аркылуу сезилбей турган жана алардын белгилери дагы билинбеген нерселер тууралуу изденүү сыяктуу). Мына ошондуктан, акыл табияттан тышкарыдагы нерселер тууралуу изденүүдө туура тарыйкатка негизделиши зарыл¹.

Эгер кылдат жана жаркын назар сала турган болсок, акылдын ааламдагы далилдердин негизинде, ошондой эле, туура, анык жана кескин натыйжаларга алып баруучу өкүм бере ала турган чөйрөдө гана иштей тургандыгын көрөбүз. Акыл өз изденүүлөрүндө кескин натыйжаларга жетип барышы үчүн, ошондой эле, анын өкүмү вакыйлыкка төп келиши, же аны күмөндүү деп, же жалган деп тыянак чыгарышы үчүн мурунку маалыматтарга жана туруктуу негиздерге таянат. Ошондуктан, акыл Жаратуучунун бар экендиги, ошондой эле, адам, аалам жана тирүүлүктүн Жаратуучуга болгон байланыштары сыяктуу акыйда маселелеринде өкүм чыгарууга кудуреттүү.

Ал эми акылдын иш-амалдарга карата өкүм берүүсүнө келсек, ал пайда жана зыян, жакшылык жана жамандык, жагымдуу жана жагымсыз, сооп жана жаза, адилеттүүлүк жана зулум деп өкүм берүү үчүн – вакыйлыктын табиятын түшүнүү сыяктуу – кээбир мүмкүнчүлүктөргө ээ болгону менен, бул жаатта зарыл болгон башка мүмкүнчүлүктөргө ээ эмес. Мисалы, вакыйлыктын келечектеги акыбеттери, анын жакшылык же жамандык болору, андагы пайда жана зыян, андан келүүчү пайданын материалдуулугу же ахлакий, инсаний жана рухий кыйматуулугу сыяктуу. Бул нерселер акыл үчүн жабык болуп, аларды ачууга акылдын кудурети жетпейт.

Ошондуктан, акыл иш-амалдарга тиешелүү ахкамдарды жана мыйзамдарды чыгаруу үчүн зарыл болгон мүмкүнчүлүктөргө ээ болбогондугу себептүү, мындай маселелерде өкүм чыгаруудан тыйылышы зарыл. Демек, инсан мыйзам чыгаруу укугун өзүнө ыйгарган учурда бул милдетти акылына эмес, балким көңүл каалоосуна жана майилдерине тапшырып жаткан болот. Көңүл

---

¹ Бул тууралуу «Билим теориясы, фикирлөөнүн жана далил келтирүүнүн минхажы» деген макалабызда кеңири сөз кылганбыз.

каалоосу адамды акылга такыр төп келбеген бүдөмүк баткактарга түртөт, ал эми майилдер болсо өзүнө төп келген гана нерсени пайда деп эсептөөгө алып барат. Акылды Аллах Тааланын адам баласына берген эң күчтүү жана бардык махлуктардан өзгөчөлөнтүп туруучу куралы деп айтуу менен ага мыйзам чыгаруу укугун тапшырып жаткандар кандайдыр бир автоунааны эң алдыңкы, эң күчтүү жана эң кооз деп мактап туруп, аны менен асманга учууга аракет кылып жаткан адамга окшош. Анткени, автоунаа канчалык мыкты болбосун, ал асманга учуу үчүн зарыл болгон мүмкүнчүлүктөргө ээ эмес.

Эгер биз акылды мыйзам чыгарууга кудуреттүү деп эсептемекчи болсок, анда алгач акылдын мыйзамдарды жана ахкамдарды чыгарууга кудуреттүүлүгүн далилдөөчү бир нече маселелерди иликтеп чыгышыбыз керек. Анткени, кандайдыр бир өкүмдү адамзаттын турмушун тартиптөөгө жарактуу деп эсептешибиз үчүн ал өкүм белгилүү сыфаттарга ээ болушу жана өкүм чыгаруучу (акыл) өзү белгилүү илим-билимге ээ болушу, ошондой эле, бул өкүмдөн белгилүү натыйжалар келип чыгышы зарыл болот.

Инсандын мыйзамчылыкка жана жашоо түзүмүнө болгон муктаждыгы: нерселер тууралуу түшүнүктөр жана дүйнө турмушу тууралуу түшүнүктөр

Инсан ааламдагы Аллах Таала жаратып койгон нерселерди көргөндө алар тууралуу ой жүгүртөт жана анда нерселер тууралуу түшүнүктөр калыптанат. Нерселер тууралуу түшүнүктөр дээрлик бардык адамдарда бирдей болот. Мисалга алсак, адам алманы жесе болот, ууну ичсе өлөт, дубал күндүн аптабынан сактайт жана нике нав гарыйзасын кандырат. Бирок «алманы жесе болобу же чочконубу?», «сууну ичсе болобу же арактыбы?», «жерге эгин өстүрсө болобу?», «арак сыяктуу товарларды сатса болобу?», «нав гарыйзасын нике аркылуу кандырыш керекпи же зынаа аркылуубу?» ж.б.у.с. нерселерге карата мамилени белгилөө үчүн дүйнө турмушу тууралуу түшүнүктөр зарыл болот. Дүйнө турмушу тууралуу түшүнүктөр адамдын иш-амалдарына өлчөө болот. Тактап айтканда, бул түшүнүктөр адамдын нерселерге карата түшүнүктөрүн белгилеп, иреттеп берет. Алардын жардамында адам өз гарыйзаларын каалагандай кандыра берүүчү жаныбарлардан айырмаланып, жашоо образын иреттөө аркылуу жогорку жашоо деңгээлине көтөрүлөт. Ал эми турмуш тууралуу бул түшүнүктөр эң чоң түйүндүү чечүү аркылуу гана пайда болот.

Адамдар табиятынан чогулуп, жамаат болуп жашагандыктан, нерселерге болгон мамилени жана жашоо образын иреттөөгө муктаж. Тактап айтканда, адам өзүнүн гарыйзаларын жана организмдик муктаждыктарын кандыруу үчүн нерселерге карата иш-амалдарын

тартиптөөгө, ошондой эле, өзү жашаган коом менен биримдикте турмуш кечирүү үчүн мамилелерди тартиптөөгө муктаж.

Андан тышкары, коомдогу мамилелерди иреттөө үчүн орнотулган түзүм адамдын негизги жана камалий (экинчи даражалуу) муктаждыктарын кандыруусун, ошондой эле, анын мүмкүнчүлүккө жараша товарларга жана кызмат көрсөтүүлөргө жетүүсүн жеңилдетет. Натыйжада, адам баласы жаныбарлардан айырмаланып, жогорку жашоо деңгээлине көтөрүлөт.

Адам баласы бул иштерди өзүнүн көңүл каалоолоруна ылайык ишке ашырышы дагы мүмкүн. Бирок, бул адамды жогорку жашоо деңгээлине жана фикирий ойгонууга алып барбай, түрдүү карама-каршылыктарга кириптер кылат. Адамдын өз каалоосуна ылайык жасаган иштери келечекте өзүнө же башка бирөөгө зыян алып келиши мүмкүн. Ошондой эле, бир учурда адамга пайда болуп көрүнгөн иш башка учурда зыян болушу же мунун тескериси болушу мүмкүн. Адамдар жамаатсыз жашай алышпайт, ал эми жамаат болсо бирдиктүү түзүмсүз жана бул түзүмдү коргоочу бийликсиз жашай албайт¹.

Турмушта көпчүлүк адамдар туура жолду билишпейт жана өздөрүнүн иш-амалдарын белгилүү өлчөөнүн негизинде аткарышпайт. Ошондуктан, көптөгөн адамдар өздөрү жакшы деп ойлоп, жаман иштерди жасашат, ошондой эле, өздөрү жаман деп ойлоп, жакшы иштерди жасоодон тыйылышат. Демек, ар бир адам – ал мусулман болобу же кафир болобу, айырмасыз – турмуштагы иш-амалдарды жасоодон мурун анын акыйкатын билүү үчүн белгилүү өлчөөгө муктаж. **Жакшылыкты ишке ашыруу үчүн туура өкүмдү чыгарууга зарыл болгон чектер жана эрежелер кайсылар? Кайсы өлчөөнүн негизинде бирер иштин тууралыгын же каталыгын аныктоого болот?** Эмне себептен кайсы бир ишке туура же туура эмес деп баа берүү үчүн белгилүү чектер жана эрежелер болушу зарыл? Адамдардын акылы чектүү жана бири-биринен айырмалуу болгондон кийин, ошондой эле, адамдарга ар качан каалоолор жана майилдер үстөмдүк кылып тургандан кийин,

---

¹ Мисалга Исламий акыйданы алып көрөлү: Ислам акыйданы куллий фикир кылды. Бул куллий фикир турмуштагы бардык нерселерге жооп берип, турмуш тууралуу түшүнүктөрдү калыптандырат. Адам бул түшүнүктөрдүн жардамында вакыйлыкты туура баалап, ага карата мамилесин аныктайт. Бул түшүнүктөр турмуштун бардык көйгөйлөрү үчүн негизги өлчөө, фикирий пайдубал болот. Турмуш жөнүндөгү акыйдадан балкып чыккан түшүнүктөр турмуштагы бардык көйгөйлөргө чечим берип, адамдын жашоо образын белгилейт. Мына ушинтип, Ислам түзүмү вакыйлык менен адамзат турмушу үчүн зарыл болгон чечимдердин ортосун байлайт.

кайсы бир иштин ар дайым жакшы экендигин, же азыр дагы, келечекте дагы пайдалуу экендигин белгилеп берүүчү катый өкүмдү чыгаруу адамдын колунан келмек беле? Адамдардын кайсы бир ишке карата туура же туура эмес деп баа берүүсү ар түрдүү, салыштырмалуу жана кемчиликтүү болот. Мына ушул ар түрдүүлүк, салыштырмалуулук жана кемчиликтүүлүк иш-амалдарга берилүүчү өкүмдөргө таасир кылат. Ошондуктан, жогоруда айтылган себептерге байланыштуу адам баласы жаман ишти жакшы деп эсептөөсү, же болбосо өзүнө пайда алып келүүчү иштен баш тартып, зыяндуу ишке кол уруусу мүмкүн.

Ислам адам баласына нерселер жана иш-амалдар үчүн (куллий фикраттан т.а. акыйдадан балкып чыккан) белгилүү бир өлчөөнү берген. Мына ушул өлчөө жогоруда айтылган кесепеттерден жана адашуулардан сактайт. Анын жардамында адам баласы жакшы менен жаманды ажырата алат жана жамандык иштен тыйылып, жакшылык ишке кол урат. Бул өлчөө – шарият. Шарият кайсы ишти жакшылык деп атаса, ал жакшылык болот жана кайсы ишти жамандык деп атаса, ал жамандык болот. Шарият бардык учурга жарактуу болгон туруктуу өлчөө. Шарият кайсы бир ишти жакшылык деп атаса, бир күн келип, ал жамандыкка айланып калбайт, ошондой эле, кайсы бир ишти жамандык деп атаса, бир күн келип, ал жакшылыкка айланып калбайт. Ошондуктан, бул өлчөө бардык элдерге, бардык доорлорго жана бардык жерлерге жарактуу болгон, ошондой эле, адамдардын иш-амалдарын, кызыкчылыктарын жана жашоо образын туура тартиптеген өлчөө.

Ал эми либералдык илманийлик адамзаттын турмушун тартиптөөнү алардын өздөрүнө калтырып койгон. Алардын турмуш үчүн кабыл алган жана орноткон өлчөөлөрү тууралуу алдыда кененирээк сөз кылабыз, ин шаа Аллах.

Куллий фикрат т.а. акыйда андан коомдогу мамилелерди тартиптөө үчүн түзүм балкып чыга турган болушу зарыл¹. Мына ошондо коомдун мүчөлөрү өздөрү ишенген акыйдадан балкып чыккан түзүмдүн негизинде биригишет. Бул түзүм адамдардын кызыкчылыктары бири-бирине карама-каршы келген учурда жана түзүмгө болгон көз караштары кайчылашкан кезде ортодогу келишпестиктерди жоюп,

---

¹ Мабда (идеология) – бул андан түзүм балкып чыга турган аклий акыйда. Акыйда адам, барлык жана тирүүлүктөгү сезимдер аркылуу сезиле турган нерселер же алардын белгилери сезиле турган нерселердин баарын чечмелеп берет. Эгер ал акыйдадан турмуштагы жана коомдогу көйгөйлөрдү чече турган жалпы түзүм балкым чыга турган болсо, ал акыйда мабдага айланат жана коомдордун ойгонуусу үчүн жарактуу негиз болуп калат.

коомдун кызыкчылыгына төп келүүчү мыйзамдарды баяндап берет. Тактап айтканда, бул түзүм адамдарга «жалпы кызыкчылыкты» белгилеп берет. Мына ошондо, пайда келтирүү жана зыянды кетирүү бир ууч топтун каалоолорунан жана башка топтун көз караштарына каршы келген кыска көз караштарынан таасирленбеген, туура сүрөттө ишке ашат. Эгер акыйдадан турмуш түзүмү балкып чыкпаса, же андан балкып чыккан түзүм турмуштун бардык тармактарын толук камтып албаса (жеке абалдарга жана ибаадаттарга гана чектелип калса), бул акыйда адамдарды башкарууга жана аларга ойгонуу жолун белгилеп берүүгө жараксыз болгон курук рухий, кечилдик акыйдасы болуп калат. Ошондой эле, бул акыйда адамдын жана коомдун көйгөйлөрүн чечүү үчүн негиз боло турган өлчөөлөрдү жана өкүмдөрдү орнотпогондугу үчүн куллий акыйда боло албайт. Экинчи жагынан, түзүмдөрү өзү ишенген акыйдадан балкып чыкпаган коом үчүн түзүмгө баш ийүүгө түртүүчү негиз жок болуп калат. Натыйжада, коом өзү ишенген акыйда менен жашап жаткан түзүм ортосунда байланыш жоктугу себептүү түрдүү карама-каршылыктар арасында турмуш кечирет.

Мыйзамчылыктын тууралыгын жана адамзат турмушу үчүн жарактуулугун аныктоо үчүн бул маселени алты пунктка бөлүү менен карап чыгышыбыз керек:

1 - Чыгарылган мыйзамдардын тууралыгын жана жарактуулугун кепилдөө үчүн мыйзам чыгаруучу тарапка байланыштуу болгон эрежелер.

2 - Мыйзам орнотулуучу вакыйлыкты түшүнүү.

3 - Чыгарылган мыйзамдардын татбик кылынуусу аркылуу алардын вакыйлыктагы белгилүү максаттарды жүзөгө чыгарууга жарактуулугун кепилдөөчү эрежелер.

4 - Вакыйлыкка, аны түшүнүүгө жана өкүмдү татбик кылууга таасир берүүчү зарыл жана күмөндүү факторлор.

5 - Табигый жана өзгөчө абалдардын өкүмгө тийгизген таасири.

6 - Жалпы түзүмдүн коомдогу белгилүү бир максаттарды жүзөгө чыгаруусу үчүн андагы өкүмдөрдүн жана мыйзамдардын түзүм ичиндеги аларга байланыштуу болгон башка маселелерге (ижтимаый жана экономикалык маселелер сыяктуу) төп келүүсүнүн жана карама-каршы келбөөсүнүн кепилдиги.

Макалабыз узарып кетпеши үчүн, ошондой эле, жогоруда аталган пункттарды талдоо көп убакытты талап кылгандыгы үчүн, биз алар тууралуу кыскача гана түшүндүрмөлөрдү берип өтөбүз. Бул пункттар тууралуу «Ислам мыйзамчылыгынын муъжизалыгы, өзгөчөлүктөрү жан негиздери» аттуу макалабызда кеңири баяндаганбыз.

Мыйзамдын жарактуулугун кепилдөөчү жана мыйзам чыгаруучуда табылышы зарыл болгон эрежелер

Бийликтин ыйгарым укугу мыйзамдарды орнотуучу жана жамааттын атынан башкаруучу өкүмдардын колунда болот. Ал эми бийлик өлкөдөгү бардык мыйзамдардын өзөгү болот. Мыйзамдар жеке адамдын жана коомдун баш ийүүсү үчүн орнотулат. «Мыйзамдардын татбик кылынуусу жеке адамдын моюн сунуусуна жана ал мыйзамдарды аткаруусуна байланыштуу болот, ошондуктан, адам өзүнө өзү мыйзам орноткондо гана өз каалоосун камтып алган болот»¹. Бирок, адамдарды табиятынан жамаат болуп жашагандыктан, башка бирөөнүн мыйзам чыгаруусуна муктаж болот. Бул башка бирөө же жамаат, же мамлекет, же дин болот. Адам өзүнөн башка бирөөгө баш ийүүсү үчүн ага өзү тарабынан же жамаат тарабынан бийликтин ыйгарым укугу тапшырылган болушу зарыл.

Демократия, илманийлик жана либерализм «жалпы элдин каалоосу»² деген аталыш астында көпчүлүктүн фикирин чагылдыруучу мыйзамчылыкты жана конституцияны орнотууда ийгиликсиздикке кабылды.

Эгер «элдик бийлик» мабдасын т.а. жеке адамдардын каалоосунан көз карандысыз болгон «жалпы каалоонун» бар экендигин назарий түрдө туура деп эсептей турган болсок, вакыйлыкта жалпы элдин каалоосу элдин көпчүлүк бөлүгүнүн каалоосун чагылдыруу менен гана ишке ашарына күбө болобуз (негизи мунун ишке ашуусу абдан кыйын, бирок биз ишке ашат деп элестетип көрөлү). Мындай учурда бийлик жалпы элдин эмес, көпчүлүк элдин колунда болуп калат. Ал эми калган азчылыкты көпчүлүккө моюн сундуруу үчүн мыйзамдуу негиз жок болот³. Натыйжада, азчылыктын жетекчилик иштерине аралашуу укугу чектелип, көпчүлүк алардын үстүнөн кожоюн болуп калат. Ошондуктан, демократия философиясы бийлик элдик т.а. жалпы элдик деген негиздин үстүнө курулгандыгы себептүү көптөгөн карама-каршылыктарга кептелди. Натыйжада, элдин көпчүлүк бөлүгүн саясатка кийлигишүү укугунан ажыратты. Мына ошондуктан дагы, демократия абдан кооптуу. Анткени, ал жалпы элдин тизгинин үстөм

¹ Доктор Мухаммад ал-Малкавий

² «Демократияда бийликтин өзөгү жалпы элдин каалоосу, ошондой эле, бийлик жалпы элдин каалоосунан келип чыкканда гана мыйзамдуу болуп эсептелет». Доктор Абдулхамид Мутаваллийдин «Ал-Васийт фий ал-конун ад-дустурий» китеби, 125-бет. «Мыйзам элдин каалоосун чагылдырган учурда гана эл өзүнүн абсолюттик бийлигин орнотот алат». Доктор Сайид Сабрийдин «Мабадиъ ал-конун ад-дустурий» китеби, 52-бет.

³ Доктор Абдулфаттах Саирдар Хамиштин «Ал-Конун ад-дустурий» китеби, 63-бет.

болгон топтун колуна тапшырып коёт¹. Ошондой эле, демократиялык мыйзам жана конституция жалпы кызыкчылыкты үзгүлтүксүз камсыздоодо, келип чыккан көйгөйлөрдү чечүү үчүн элдик кеңештин эрежелерин камтыган механизмди аныктоодо, жалпы кызыкчылыкты белгилөөдө ийгиликсиздикке кабылды. Башкача айтканда, демократия мыйзам чыгаруучу бийликтин жалпы элдин атынан башкаруусун кепилдөөдө ийгиликсиздикке дуушар болду. Ал мыйзам чыгарууну конституциячылар, юристтер жана парламенттин көпчүлүгүн түзгөн саясий партиянын өкүлдөрү сыяктуу бир ууч топтун колуна тапшырып койду. Жогоруда айтканыбыздай, бул топ көпчүлүктүн фикирин чагылдырбайт. Натыйжада, мыйзам чыгаруучулар өздөрү чыгарган мыйзамдарды таңуулоо үчүн бийликтин ыйгарым укугуна ээ болбогондуктан, жеке адамдардын мыйзамга жана конституцияга баш ийүүсү үчүн мыйзамдуу негиз табылбады. Ошентип, демократияда мыйзамга баш ийүүгө түртүүчү фактор жок болду. Анын үстүнө, адамдардын бир тобу кабыл алган мыйзамдарды башкаларга таңуулоо аларды Аллахтын ордуна кудай тутууга алып келет. Анткени, мыйзам аны чыгарган адамга моюн сунууну, итаат кылууну жана турмуш иштерин анын каалоосуна ылайык тартиптөөнү талап кылат. Бул болсо адамдардын эркин болуп жаралгандыгына карама-каршы келет. Анткени, адамдар башка адамдарга эмес, жалгыз Аллахка гана кулчулук кылуу үчүн жаратылган. Бул нерселердин бардыгы Жаратуучу, Көзөмөлдөөчү, Башкаруучу жана ааламдардын Роббиси²

---

¹ Доктор Махмуд ал-Халидийдин «Ал-Ислам ва усул ал-хукм (Ислам жана башкаруу негиздери)» китеби.

² «Робби сөзү араб тилинде кожоюн, башкаруучу, көзөмөлдөөчү, буйруп-кайтаруучу жана мыйзам чыгаруучу өкүмдар дегени маанилерди түшүндүрөт». Доктор ал-Муъсирийдин «Ал-Хакимияту ва сийадат уш-шаръи» китеби, 28-29 беттер. «Ро» жана «Ба» тамгаларынан турган «Робби» сөзү бир нече маанилерди түшүндүрөт. Алардын биринчиси бир нерсени оңдоо жана көзөмөлдөө. Робби – бул кожоюн жана жаратуучу. Аллах Жалаа санауху – Робби, анткени Ал Өзү жараткан нерселердин оңдоочусу». «Макойис ал-Луго» китебинен. «Робби сөзү түпкүлүгүндө тарбия сөзүнөн алынган. Тарбия – бир нерсени акырындык менен беделине жеткирүү. Аллахка пенделерге берген бардык неъматтары үчүн «Робби» деп аталган. Ошондой эле, Аллах көзөмөл жана адилеттүүлүк орноткондугу үчүн «Робби» деп сыфатталган. Ибн Жузий айткан: «Робби» лафзынын төрт мааниси бар. Алар: кудай, башчы, кожоюн жана оңдоочу. Бул маанилердин бардыгы ааламдардын Роббисине төп келет. Бирок, бул маанилердин эң туурасы «илах». Анткени, илахтык бир гана Аллахка таандык». Ибн Ужайбанын «Тафсир ул-бахр ил-мадийд» китебинен. Абу Хайян ал-Андалусий «Ал-Бахр ал-Мухийт» китебинде айткан: «Робби сөзүнүн мааниси – башкаруучу, кожоюн, бекем жана сыйынууга татыктуу зат».

болгон Аллах Тааладан түшүрүлгөн мыйзамдарга бүтүндөй тескери келет.

Мыйзам чыгаруучу каталардан аруу, адамдардын бардык абалдарын билүүгө кудуреттүү, ошондой эле, карама-каршылыктардан, талаш-тартыштардан жана айып-кемчиликтерден таза, адилетүү, ынсаптуу жана зулумдан алыс болушу шарт. Ошондой эле, коопсуздукту камсыздоочу мыйзамдарды иштеп чыгууга кадыр болуп, каалоолорго, ыктоолорго жана убактылуу кызыкчылыктарга берилип кетпей турган болушу керек. Андан тышкары, мыйзам чыгаруучу бир адамды башка адамдан жогору койбой турган болушу керек. Ал эми бүгүнкү күндөгү, адамдар арасындагы мыйзам чыгаруучулардын – көпчүлүк учурларда – өздөрүнүн жеке кызыкчылыктарына жана каалоолоруна, ошондой эле, бийлик өкүлдөрүнүн каалоолоруна берилип, объективдүү эмес, субъективдүү мыйзамдарды кабыл алып жатышканына күбө болуудабыз.

Арийне, объективдүүлүк, жалпы кызыкчылыкка төп келүүчү укуктарды камсыздоо, адилетүүлүктү орнотуу жана өкүм чыгарууда катадан аруу болуу акыл кудуретинин ар түрдүүлөгөн т.а. көйгөйлөргө болгон көз караштын жана аларга карата чечимдерди белгилөөнүн ар түрдүүлүгүнөн таасирленет. Ошондой эле, бул түрдүү сакафаттардан, үрп-адаттардан, чөйрөлөрдөн, каалоолордон, табиттерден, өзгөчөлүктөрдөн, табигый майилдерден жана гарыйзалардын ар түрдүүлүгүнөн дагы таасирленет. Бул нерселердин бардыгы акылдын мыйзам чыгаруу жана ахкамдардын орнотуу кудуретине түздөн-түз таасир этет.

Демек, акылдар күчтүүлүк жана алсыздык, ошондой эле, пайда жана зыянды белгилөө жагынан бири-биринен айырмаланат. Акылдан келип чыккан өкүмдөр болсо каалоолордон жана майилдерден таасирленет. Бир адамга жакшы болуп көрүнгөн нерсе башка адамдын көз карашында жаман болот. Ошондой эле, кызыкчылыктарды ишке ашыруунун жолдорун аныктоо, майда мыйзамдардын мамлекеттеги жалпы мыйзамга төп келүүсүн түшүнүү жана мыйзамчылыктан көздөлгөн жалпы максаттарды ишке ашыруу тууралуу дагы адамдардын акылдары бири-биринен айырмалуу болот. Андан тышкары, акылдар бирер маселеге таасир берүүчү көп сандаган факторлорду карап чыгууда, алардын бирин экинчисинен жогору коюуда, ошондой эле, ал факторлордон келип чыгуучу натыйжаларды белгилөөдө дагы бири-биринен айырмалуу болот. Акыл мына ушул жана башка көптөгөн факторлордон таасирленгендиктен, анын мыйзам чыгарууга кудуретсиз экендигин моюнга алуу жана каалоолорду мыйзам чыгаруудан тосуу зарыл.

Мыйзам чыгаруучу адамзаттын табиятын камтып алуучу илимге ээ болуусу шарт. Тактап айтканда, мыйзам чыгаруучу укуктарды коргоп, адилеттүүлүктү орнотуу үчүн адамдардын дүйнөсү жана акыретти үчүн пайдалуу, алардын табиятына жана турмуштук иштерине ылайык келүүчү, алардын күчү жете турган жана жетпей турган, алардын оорун жеңилдетип, мүшкүлүн чече турган турган, бардык доорлорго жана аймактарга туура келе турган иштерди билиши зарыл.

Мыйзам чыгаруучу өзү мыйзам чыгарган вакыйлыктын табиятын камтып алуучу илимге ээ болушу шарт. Ал чыгарган мыйзамдар вакыйлыктагы көйгөйлөргө, окуяларга жана абалдарга төп келиши же аларга таасир өткөрүшү зарыл. Бул маселелер көп кырдуу болгондуктан, аларга мыйзамдардын таасир өткөрүшү көздөлгөн натыйжага алып барбай калышы дагы мүмкүн. Ошондуктан, ал иштердин арасынан афзелин тандоого же адамзаттын акылына жараша, салыштырмалуу же кемчиликтүү маалыматтарга, ошондой эле, бул көйгөйлөрдүн акыйкатын камтып алуучу илимге муктаждык жаралат (мисалы: арак жана мас кылуучу ичимдиктер адамдар үчүн пайдалуу болуп көрүнүшү мүмкүн, бирок алардын күнөөсү пайдасынан көрө чоңураак). Мындай маселелердин айрымдары илимий жана технологиялык адистикти талап кылат. Көпчүлүк учурларда, парламентте бул туурасында компетенттүүлүк жок болуп, атайын адистерге кайрылууга аргасыз болушат. Ал адистерге бийликтин ыйгарым укугу берилбеген. Ошондой эле, алар каталарга жол коюшу, каалоолордон таасирлениши, көпчүлүктүн каалоосун чагылдыра албашы жана кайчы фикирлерге ээ болушу мүмкүн (буга экономикалык изилдөө институттары көп болсо дагы жана бул тармактагы адистер жетиштүү болсо дагы, алардын экономикалык көйгөйлөрдү чечүүдө чабалдык кылып жатышканын мисал кылууга болот). Бул абдан оор кесепеттер болуп, мыйзамдардын тууралыгын жана жарактуулугун кепилдөөнү, ошондой эле, жалпы кызыкчылыкты туура белгилөөнү татаалдаштырат. Анткени, акыл аталган маселелерди камтып алууга кудуретсиз. Ошондуктан, бул иштер Жаратуучунун мыйзамына тапшырылышы керек.

Бул көйгөйлөр бир адамдын акылын башка адамдын же жамааттын акылынан жогору коюу менен, же болбосо белгилүү бир топтун акылдарын калган көпчүлүктүн акылынан афзел көрүү менен чечилбейт. Анткени, адамдардын акылдары жана каалоолору – жогоруда далилдеп өткөнүбүздөй – кемчиликтүү болуп, туура өкүм чыгарууга жараксыз. Бул көйгөйлөр орнотулган мыйзамдын коомго канчалык таасир бергендиги тууралуу сурамжылоолорду жүргүзүү менен дагы чечилбейт (ажырашуу учурларынын санын аныктоо

сыяктуу). Анткени, турмуштагы факторлор, абалдар жана адамдардын табияты ар түрдүү болуп, алардын тийгизген таасиринен улам келип чыккан натыйжалар көп кырдуу жана татаал болот. Ошондой эле, жогоруда аталган көйгөйлөрдү эксперименталдык илимий изилдөөлөр менен дагы чечүү мүмкүн эмес. Анткени, эксперимент табияттагы белгилүү бир көрүнүштү лабораторияга алып кирүү, же белгилүү бир затты түрдүү абалдарга салып көрүп, анын реакциясын байкоо аркылуу жүргүзүлөт. Ал эми адам баласы окуяларга карата реакция билдирүүдө заттардан бүтүндөй айырмаланат. Адам социалдык себептүүлүк мыйзамдарын бузушу жана өзү каалаган нукка бурушу мүмкүн. Заттар болсо белгилүү мыйзамга баш иет, ошондуктан алардын үстүнөн эксперимент жүргүзүүгө болот. Ошондой эле, иш-амалдар үстүндө өкүм чыгарууга, аларды жакшылык же жамандык деп сифаттоого, эркин тандоого, каалоого, рухий кыйматтарга жана ушул сыяктуу башка иштерге таасир берүүчү факторлор дагы тажрыйба үчүн жабык. Алар тууралуу тажрыйбанын негизинде бирер нерсени айтуу мүмкүн эмес. Анткени, ал факторлор сезимдер аркылуу сезилбей турган гойбий (кайып) иштерден болуп, аларды аныктоо же салыштыруу мүмкүн эмес. □

ЭҢ ОПТИМАЛДУУ ЭКОНОМИКАЛЫК ТҮЗҮМ (5) (ИСЛАМДАГЫ ЭКОНОМИКАЛЫК ТҮЗҮМДҮН АНЫКТАМАСЫ)

Махмуд Абдулхадий

Исламдагы экономикалык түзүм – бул адамдардын байлыкка ээ болуусуна, аларды сарптоосуна жана өз муктаждыктарын кандыруусуна байланыштуу болгон укуктарды жана милдеттерди баяндоочу шарый ахкамдардын жыйындысы. Түзүмдүк жагынан: пенделердин иш-амалдарына байланыштуу болгон шарый ахкамдардын жыйындысы. Экономикалык жактан: мүлккө ээлик кылуу жана сарптоо иштерин тартиптөө.

Исламий экономикалык түзүм капитализм жана социализм сыяктуу башка түзүмдөрдөн айрмаланат. Бул айырма түзүм балкып чыгуучу негизде (акыйдада), ахкамдар алынуучу булактарда жана экинчи даражалуу маселелерди иреттөөдө, ошондой эле, экономикалык көйгөйдү аныктоодо жана аларды чечүүнүн жолдорун белгилөөдө көрүнөт. Бул айырмаларды Ислам ахкамдарын жана чечимдерин окуу аркылуу билип алууга болот.

Мусулмандардын Исламды түшүнүүдөгү алсыздыгы, Исламды мамлекеттен жана турмуштан ажыратууга каратылган колонизаторлук чабуулдар, Батыш түзүмдөрүнүн жана мыйзамдарынын кирип келүүсү, маалымат каражаттарындагы берүүлөр жана таалим саясатындагы программалар Исламдын бурмалануусуна чоң таасирин тийгизди. Ооба, ушул жана башка факторлор себептүү көптөгөн адашуулар келип чыгып, мусулмандар арасында кұфр фикирлери негизинде ой-жүгүртүү пайда болду. Ошондой эле, кафир колонизаторлор, алардын мыйзамдары, тарыхы жана жашоо образы мусулмандар үчүн үлгү катары көрсөтүлө баштады. Бул ишке Батыш сакафатынан суугарылгандар, алардын жардамы менен бийликке жана таасир күчүнө ээ болгондор өзгөчө салым кошушту. Натыйжада, мусулмандар өздөрүнүн динин жана жашоо образын, анын ичиндеги экономикалык түзүмүн түшүнүүдө караңгылашып кетишти. Мына ошондуктан, Исламдагы экономикалык түзүмдүн ахкамдарын баяндоо зарылчыгы келип чыкты.

Исламий экономикалык түзүм балкып чыгуучу негиз (акыйда)

Исламий экономикалык түзүм Исламдагы башка түзүмдөр сыяктуу шарый ахкамдардан турат. Анын тууралыгы жана аны алуунун важибдиги Аллах Тааланын буйрук-кайтарууларына ылайык аныкталат. Ошондуктан, Исламий экономикалык түзүм гана туура, андан башкалары батыл. Анткени, бул түзүмдүн негизи катый акыйкат – «Лаа илааха илла Аллах ва Мухаммадун Расуллаллах

(Аллахтан башка илах жок жана Мухаммад анын элчиси)». Мына ушул негиз түзүмдүн ахкамдары алынуучу, укук-милдеттерди белгилөөчү жана пайда-зиянды аныктап берүүчү булактарды баяндап берет. Ал булактар: Куран, сүннөт, сахабалардын ижмасы жана кыяс.

Мына ушул Ислам булактарынан алынбаган нерселердин бардыгы – батыл. Анткени, башка булактардан алынган түзүмдүн тууралыгын о.э. аны татбик кылуунун жана ага баш ийүүнүн важибдигин тастыктоочу негиз жок. Ислам булактарынан алынган түзүмдү кабыл алуунун жана татбик кылуунун важибдиги тастыкталган. Аллах Таала айтты:

﴿إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ﴾

«Хукм-Өкүмдардык Аллага гана таандык Ал силерди Өзүнө гана сыйынууга буюрган» [12:40]

Ахкамдар алынуучу булактар

Жогоруда айтылгандардан маалым болгондой, Исламий экономикалык түзүмдүн ахкамдары алынуучу булактар – Куран, сүннөт жана бул экөө ишарат кылган нерселер (сахабалардын ижмасы жана кыяс), ошондой эле, бул булактардан балкып чыккан Исламий фикх.

Капитализм түзүмү адамдардын иш-амалдарындагы акыйкат менен батылды жана жакшы менен жаманды ажыратууда о.э. мал-байлыкка ээ болуунун жана аны сарфтоонун кайфияттарын (жол-жоболорун) баяндоодо туура негизге ээ эмес. Капитализм мыйзамдар алынуучу булактарды өзү белгилейт. Ал булактардын жана мыйзамдардын тууралыгын тастыктоочу негизи жок эле, өзү каалаган мыйзамдарды кабыл ала берет. Ошондуктан, капитализм мыйзамдарды кабыл алууда каалоолорго, ыктоолорго жана шахваттарга негизделет. Натыйжада, таасирдүү, бай жана күчтүү адамдар коомдогу башка адамдар үстүнөн же башка коомдор үстүнөн башкарып калышат.

Капиталисттик түзүм мыйзамдардын булактарын жана адамдардын укук-милдеттерин белгилөөгө жарактуу болгон негизге ээ эмес. Ошондуктан, ал өзүндөгү орду толгус бул кемчиликти «жеке эркиндиктер» деген шылтоо менен жаап коюуга аракет кылат. Капиталисттик түзүмдөгү изилдөөлөр менен иликтөөлөр нерселердин жана инсандын өзгөчөлүктөрүнө о.э инсандын жашоо образына гана басым жасайт. Бул изилдөөлөрдү алып баруучулар өз фикирлерин жана иликтөөлөрүн илимге таянылган деп айтышып, экономика илими менен экономикалык түзүмдү аралаштырып жиберешет жана ал экөөнү бир нерсе деп эсептешет. Ал эми акыйкатта болсо, бул экөө таптакыр бөлөк-бөлөк маселелер.

Ислам экономикалык түзүмдү абдан тунук баян кылып, адамдардын мал-байлыкка жана аларды пайдаланууга байланыштуу болгон иш-амалдарына тийиштүү ахкамдарды алып келген. Ислам мүлккө ээ

болуунун кайфиятын (жол-жобосун), мүлктү көбөйтүү, берүү жана иштетүү сыяктуу колдонуунун кайфиятын о.э. муктаждыктарды кандыруунун кайфиятын баяндаган. Андан тышкары, муктажыктарды кандыруу милдети кимге жүктөлүшү керек экендигин дагы белгилеп берген (атага, же балага, же күйөөгө, же туугандарга, же коомго, же болбосо мамлекетке жүктөлгөнү сыяктуу).

Байлыкты же акчаны пайда кылуу, аны көбөйтүү о.э. товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү көбөйтүү экономикалык түзүмгө тиешелүү маселелер эмес. Бул нерселер илимдерге т.а. экономикалык илимге байлыштуу болгон маселелер. Ислам шарияты бул илимдерди өздөштүрүүгө, бул жаатта жарандарга кеңири шарт түзүп берүүгө жана адамзат турмушу үчүн пайдалуу болгон нерселерди ишке ашырууга чакырган болсо дагы, булар шарияттагы экономикалык саясаттын пландары жана услубдары (ыкмалары) сыяктуу мубах амалдардан болуп эсептелет. Бул баселелер Расулуллах ﷺдын төмөнкү хадисинде айтылган дүйнө иштеринен болуп эсептелет:

«أَنْتُمْ أَعْلَمُ بِأَمْرِ دُنْيَاكُمْ»

«Силер дүйнөнөрдүн иштерин жакшыраак билесиңер». (Имам Муслим риваяты)

Ошондуктан жерлерди жарактуу абалга келтирүү, жакшыртуу жана түшүмдүүлүгүн жогорулатуу, мал-жандыктарды багуун жол-жоболору о.э. рынокту, керектөөнү жана соода-сатыкты иликтөө, экономикалык операцияларды үйрөнүү сыяктуу иштер экономикалык түзүмдөн болуп эсептелбейт.

Капиталисттик түзүмдөн көз карашында, экономикалык проблема – бул товарлардын, кызмат көрсөтүүлөрдүн жана муктаждыктарды кандыруу каражаттарынын салыштырмалуу жетишсиздиги. Ошондуктан, бул түзүм өндүрүштү көбөйтүүнү жана кызмат көрсөтүүлөрдү камсыз кылууну эң башкы максат деп эсептейт. Капитализм көз карашында бул экономикалык көйгөдүн чечими болот жана аларга коюлган баанын жардамында адамдар өздөрү каалаган каражаттарга жетишип, муктаждыктарын кандыра алышат. Алардын айтымында, баа байлыктын адилеттүү бөлүштүрүлүүсүн кепилдейт. Анткени, баа адамдын өз киришелерине ылайык нерселерге ээлик кылуусуна жана керектөөсүнө шарт түзөт. Баага жетүү же товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр сыяктуу баага тең келүүчү нерселерге жетүү адамды өндүрүшкө жана аракетке түртөт. Ошондуктан, баа же баа механизми адамдарга байлыкты бөлүштүрүүдөгү табигый механизм болуп эсептелет.

Акыйкатта, бул акылга таптакыр туура келбеген сөз. Бул сөз капитализм түзүмүнүн алсыздыгын жана адашуусун даана көрсөтүп

турат. Анткени, бул сөз кирешеси жана мүмкүнчүлүгү чектелген т.а. баага жетише албаган адамдарды өлүмгө өкүм кылууга, же болбосо аракеттен жана өндүрүштөн тосууга алып келет.

Экономикалык көйгөйдүн чечими байлык иштеп чыгарууну жана өндүрүштү көбөйтүүдө эмес. Анткени, адам баласы табигый түрдө өз муктажтарын кандырууга, байлыкка ээ болууга, өндүрүшкө жана аны көбөйтүүгө аракет кылып жашайт. Байлык жер бетинде жетиштүү жана көйгөй аны пайда кылууда эмес. Көйгөй ар бир адам өз муктаждыктарын кандыра алышы үчүн ал байлыкка ээлик кылуунун жана аны сарптоонун кайфиятында, ошондой эле, байлыктын бир ууч байлардын колунда чогулуп калып, жакырлардын саны көбөйүшүндө. Мына ушул нерсе байлыктын көп болушуна карабай, карапайым элдердин көз каранды болуусуна, эксплуатациялануусуна, жакырчылыктын жайылышына, жокчулукка жана жумушсуздукка алып келет.

Исламдагы экономикалык саясат адамдардын иш-амалдарын туура тартиптеп, ар бир адамдын бардык асасий (негизги) муктаждыктарын кандыруусун кепилдеп берет. Ошондой эле, адамдардын мүмкүнчүлүгүнө, жашаган аймагына жана жашоо шартына жараша камалий (экинчи даражалуу) муктаждыктарын кандырууга мүмкүнчүлүк түзөт.

Исламдагы экономикалык түзүмдүн негизги коидаларын (эрежелерин) айтууда мурун, бул темага байланыштуу болгон төмөнкү аныктамаларды билип алуу зарыл:

1. Байлык – бул акчанын жана аракеттин жыйындысы.
2. Акча – бул сатып алууда, ижарада, хибада¹, карызда жана иъарада² колдонулуучу байлыктын түрү. Ал алтын, күмүш, доллар, фунт жана риял сыяктуу валюталарды, кийим-кече жана азык-түлүк сыяктуу товарларды, ошондой эле, үйлөр жана ишканалар сыяктуу имараттарды ж.б. акчага баалануучу нерселерди камтыйт.
3. Иш-аракет – акчага же акчадан түшүүчү пайдага жетүү үчүн кылына турган фикирий же материалдык иштер.
4. Пайда – бул нерсенин адамдын муктаждыгын кандырууга жарактуулугу.
5. Нерсени пайдалануу – алма жана нан сыяктуу анын өзүн керектөө (түгөтүү), же болбосо машина жана турак жай сыяктуу андан пайдалануу.

---

¹ Хиба – белек катары, акысыз берүү.

² Иъара – убактылуу пайдаланууга берип туруу.

6. Буюмдун же товардын кыйматы (баалуулугу) андан келүүчү пайданын өлчөмү болуп эсептелет. Ал адамдарга жараша өзгөрбөй турган «реалдуу» жана жетишсиздик факторуна байланыштуу «жарым-жартылай туруктуу» болуп саналат. Кыймат баадан бөлөк нерсе.

7. Буюмдун же товардын баасы – коом тарабынан коюлган нарктын өлчөмү. Ал товардын өздүк баасына, талап жана сунуштун көптүгүнө же аздыгына, ошондой эле, адамга көз каранды.

(Уландысы бар) □

ЭКОНОМИКАЛЫК ПРОБЛЕМА, ЭКОНОМИКАЛЫК САЯСАТ ЖАНА ЖАКЫРЧЫЛЫКТЫ ЖОЮУ

Ахмад ал-Касас

Экономикалык түзүм адамзат үчүн орнотулган мыйзамчылык болгондуктан, анын негизги милдети – башка мыйзамчылыктар сыяктуу – адамзаттын көйгөйлөрүн чечүү. Экономикалык түзүм чечиши зарыл болгон көйгөй – бул экономикалык проблема т.а. байлыктын адамдар арасында жүгүртүлүүсүн камсыздоо. Бул байлык нерселер (заманбап тил менен айтканда, товарлар) болобу же пайда алып келүүчү иш-аракеттер (заманбап тил менен айтканда, кызмат көрсөтүүлөр) болобу, айырмасыз. Демек, экономикалык мыйзамчылыктын эң алгачкы милдети – экономикалык проблеманы аныктоо т.а. экономикалык түзүм чечиши зарыл болгон көйгөй эмне экендигин белгилөө.

Экономикалык түзүм чечиши зарыл болгон бул көйгөй жеке инсан катары инсаний көйгөй болушу мүмкүн жана адамдардын тобу катары жаматтык көйгөй болушу мүмкүн. Эгер түзүм мына ушул көйгөйдү чече турган болсо, ал ар тараптан чыгып турган түрдүү көйгөйлөргө эмес, балким жеке адам катары инсанга жана адамдардын тобу катары жамаатка чечим берген болот. Мына ошондо, бул түзүм жеке адам үчүн жана жамаат үчүн бардык доорлордо, бардык жерлерде жарактуу болуп эсептелет.

Бүгүнкү күндөгү адамдар тарабынан орнотулган түзүмдөрдүн, алардын ичинде экономикалык түзүмдүн көйгөйлүү жери алар инсаний көйгөйдү чечпейт, балким хазарий жана тарыхый абалдарга ээ болгон коомдордун биринде пайда болгон көйгөйдү чечүү үчүн гана орнотулат. Мисалга алсақ, капитализм түзүмү орто кылымдарда, Батыш коомдорундагы үзгүлтүккө учураган түзүмдүн талабына ылайык ойлоп табылган. Түрдүү сүрөттөргө ээ болгон социалисттик түзүмдөр дагы капитализм татбик кылынган өлкөлөрдөгү кризистерге каршы реакция иретинде пайда болгон. Капиталисттик түзүмдүн татбик кылынуусу себептүү байлык бир ууч адамдардын колуна чогулуп калгандыктан, калктын көпчүлүк бөлүгү жакырчылыктын жана жокчулуктун азабынан кутулуу үчүн социализм түзүмүн ойлоп табышкан. Ушуга ылайык, экономикалык түзүмдү ойлоп табуучулар өздөрү жашап турган белгилүү бир вакыйыктан таасирленген абалда экономикалык көйгөйдү аныкташып, анын негизинде жаңы экономикалык түзүмдөрдү ойлоп табышат.

Бүгүнкү күндө биз капиталисттик түзүмдүн экономикалык көйгөйдү аныктоодогу көз карашын сынга алуудабыз. Анткени, капиталисттик түзүм мына ушул көз караштан келип чыккан. Капитализмди ойлоп табуучулар экономикалык көйгөйгө «товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн салыштырмалуу тартыштыгы» деген аныктама беришти. Капитализмдин көз карашында инсандын каалоолору ар дайым өсүп турат. Анын товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү керектөөсү белгилүү бир чекке чектелбестен, ар дайым көбөйүп бара берет. Ал эми товарлар жана кызмат көрсөтүүлөр чектүү болуп, бул каалоолорду канаттандыруу үчүн, ошондой эле, капиталисттик көз караштагы инсандын бактылуулугун кепилдөө үчүн жетишсиз болот. Ошондуктан, экономикалык түзүм мына ушул байлыктарды (товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү) үзгүлтүксүз көбөйтүп турууну, инсандын керектөөлөрүн камсыздай ала турган деңгээлде жеткиликтүү кылууну кепилдеп бериши керек. Мунун мааниси, капитализмди ойлоп табуучулар экономикалык түзүм менен экономика илимин ажырата алышпады дегенди түшүндүрөт. Бүгүнкү күндөгү капиталисттик фикир үстөмдүк кылып турган экономикада көбөйүү, өсүү, улуттук кирешенин жогорулашы ж.б.у.с. терминдердин жайылып кетүүсүнүн себеби мына ушунда. Ал эми коом мүчөлөрүнө байлыкты бөлүштүрүп берүү жана ар бир адамдын негизги муктаждыктарын кандыруу маселесин болсо капитализмди ойлоп табуучулар экономикалык түзүмдүн милдети эмес деп эсептешти. Алардын көз карашында, бул иштер эркин атаандашуу, ошондой эле, сунуш жана керектөө эрежелерине ылайык, табигый түрдө ишке ашат. Кимде-ким белгилүү бир товарга же кызмат көрсөтүүгө жетүүнү кааласа, ал товардын же кызмат көрсөтүүнүн баасына тең келе турган байлыкка жетүү үчүн колунан келген аракетин жасашы керек. Экономикалык көйгөйгө мына ушундай көз карашта болгон капиталисттик түзүмдү татбик кылуунун натыйжасында, мамлекеттик байлыктар болуп көрбөгөндөй көбөйдү, бирок алардын көпчүлүк бөлүгү бир ууч адамдардын колуна чогулуп калды. Мына ошол азчылык өздөрүнүн муктаждыктарынан миңдеген эсеге көп байлыкка ээ болушту. Ал эми адамдардын калган көпчүлүк бөлүгүнө өздөрүнүн негизги муктаждыктарын кандыруу үчүн дагы жетишсиз болгон байлык тийип калды.

Исламий экономикалык түзүм экономикалык көйгөйгө болгон мындай көз карашка бүтүндөй карама-каршы келет. Биринчиден, Исламий экономикалык түзүм адамдар тарабынан орнотулган эмес, балким Аллах Таала тарабынан түшүрүлгөн түзүм. Экинчиден, ал белгилүү бир тарыхый же хазарий абалдан улам келип чыккан

экономикалык көйгөйдү чечүү үчүн түшкөн эмес. Араб жарым аралында Расуллаллах ﷺ га түшүрүлгөн Исламий экономикалык түзүм жалпы адамзаттын экономикалык көйгөйүн чечүү үчүн келген. Ал миладий VII кылымдагы Араб жарым аралында жашаган арабдар үчүн эле эмес, балким жеке адам катары инсаний көйгөйдү жана адамдардын тобу катары жамааттык көйгөйдү чечүү үчүн түшүрүлгөн. Натыйжада, аны туура түшүнүүгө жана туура татбик кылууга жараша, жер бетинин булуң-бурчундагы түрдүү экономикалык абалдарга ээ болгон элдер үчүн көптөгөн ийгиликтерди алып келди. Ошондой эле, Исламий экономикалык түзүм экономикалык көйгөйдү аныктоого адамдын акылы кадыр болсо дагы, аны мусулман аалымдарына, же Ислам фикхине, же болбосо, мужтахиддерге калтырып койгон жок. Аллах Таала тарабынан түшүрүлгөн бул түзүм ал көйгөйдү ачык баяндап берди. Анткени, адамдарды өздөрүнөн көрө аларды жараткан Жаратуучу жакшыраак билери шексиз. Аллах Таала айкан:

﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾

«(Акыры) Жараткан Зат (Өзү жоктон бар кылган нерселерди) билбейби?! Ал Мээримдүү жана (ар нерседен) кабардар Зат» [67:14]

Эгер биз Исламий экономикалык түзүмдү, ошондой эле, жеке адамдын жана жаматтын вакыйлыгын кылдат үйрөнө турган болсок, экономикалык көйгөй – капитализм айткандай – товарлардын жана кызмат көрсөтүүлөрдүн салыштырмалуу тартыштыгы эмес экендигин көрөбүз. Инсан өз табиятындагы организм муктадыктарын жана гарыйзаларын кандыруу үчүн керектей турган товарлар менен кызмат көрсөтүүлөр – Аллах Таала жараткан жана адамдарга берген табигый байлыктар. Анын үстүнө, Аллах Таала адамдарга фикирий жана жисманий (физикалык) күч-кубат берип, алардын жардамында табигый байлыктарга жетүү мүмкүнчүлүгүн, ошондой эле, өндүрүш жана дыйканчылык аркылуу алардан пайдалануу мүмкүнчүлүгүн берген. Бул байлыктар жана пайдалар жетишсиз боло турган учурлар сейрек кездешүүчү, өзгөчө учурлар болуп эсептелет. Бул көйгөйдү чечүү мына ошол учурлар келгенде гана зарыл болот. Андан тышкары, адам баласы табигый жана адамдар ойлоп тапкан байлыктарды көбөйтүү аркылуу көбүрөөк товарларга жана кызмат көрсөтүүлөргө жетишүүгө акылуу. Бул нерселердин бардыгы экономика илимдеринен болуп, аларды тартиптөө адамдардын аракетине жана тажрыйбасына калтырылган. Бул тууралуу имам Муслим риваят кылган сахих хадисте Расуллаллах ﷺ мындай деген:

﴿أَنْتُمْ أَعْلَمُ بِأُمُورِ دُنْيَاكُمْ﴾

«Силер дүйнөнөрдүн иштерин жакшыраак билесинер».

Бул иштерди тартиптөө мыйзамчылыкка тийиштүү болгон экономикалык түзүмдөн болуп эсептелбейт.

Чыныгы экономикалык көйгөй бул байлыкты адамдар ортосунда адилеттүү бөлүштүрүп берүү. Мына ошондо ар бир адам өзүнүн негизги муктаждыктарын кандыруу үчүн зарыл болгон байлыкка ээ боло алат, ошондой эле, ар бир адам өз каалоолоруна жана мүмкүнчүлүктөрүнө жараша камалий (экинчи даражалуу) муктаждыктарын дагы кандыра алат. Исламдагы экономикалык түзүм мына ушул көйгөйдү чечүү үчүн келген жана ал бул көйгөйдү туура жана ийгиликтүү чечип бере турган шарый ахкамдардын жыйындысынан турат.

Ислам жеке жана жамааттык абалда өндүрүштү жана байлыкты көбөйтүүгө үндөгөн болсо дагы, байлыкты көбөйтүүнүн жол-жоболорун үйрөтүү үчүн келген эмес. Ислам анын жол-жоболорун жана каражаттарын адамдардын тажрыйбасына, ойлоп табуусуна калтырган. Бирок байлыктын адамдар ортосунда адилеттүү бөлүштүрүлүүсүн камсыздоону экономикалык түзүмгө байлап койгон. Ошондуктан, адамдардын мал-байлыкка тийиштүү амалдарына байланыштуу болгон буйрук-кайтаруулар Исламдагы экономикалык түзүмгө түздөн-түз байланат. Ислам түзүмү чечүү үчүн келген мына ушул көйгөйгө жараша Исламий экономикалык саясат келип чыгат. Мына ушул жерден экономикалык саясат тууралуу сөз кылуу зарылчылыгы пайда болот. Экономикалык түзүмдөн жана ал негизделген ахкамдар менен мыйзамдардан ишке ашыруу көздөлгөн максат – бул экономикалык саясат. Экономикалык түзүм т.а. анын ахкамдары жана мыйзамдары адамдардын турмушунда татбик кылына турган болсо, ал максат ишке ашат.

Ислам алып келген экономикалык саясат деген эмне?

Исламдагы экономикалык саясат – бул ар бир адамдын негизги муктаждыктарын жекече абалда, толук түрдө кандыруу, ошондой эле, ал адамдардын баарынын каалоо жана мүмкүнчүлүктөрүнө, өздөрү жашаган коомдогу жашоо образына жараша камалий муктаждыктарын кандырууга шарт түзүп берүү. Ушуга ылайык, Исламдагы экономикалык саясат төмөнкү үч бөлүктөн турат:

1 - Эгер ар бир адам үчүн негизги муктаждык бул тамак-аш, кийим-кече жана турак жай боло турган болсо, Ислам түзүмү ар бир адам үчүн бул муктаждыктарды кандырууну кепилдеп берет. Мамлекеттин эч бир жараны зарыл болгон тамак-ашсыз, кийим-кечесиз жана турак-жайсыз калбашы керек. Эгер жеке адам өз муктаждыктарын кандырууга кадыр болбосо, аларды сөзсүз түрдө камсыздап берүү мамлекетке важиб болот. Жакырчылыкты жоюунун эң оңой жолу

мына ушул. Анткени, жакырчылык негизги муктаждыктарды кандыруудагы алсыздыктан улам келип чыгат.

2 - Мына ушул негизги муктаждыктардан ашыкча болгон нерселер камалий (экинчи даражалуу) муктаждыктар болуп эсептелет. Ар бир инсан өзүнүн камалий муктаждыктарын кандыруу үчүн умтулууга укуктуу, анын өз байлыктарын көбөйтүүсүнө тыюу салынбайт. Ошондуктан, экономикалык түзүм адамдын мыйзамдуу жол менен чогултуучу байлыктарына чектөө киргизбейт.

3 - Ар бир адам байлыкка ээлик кылууга жана аны көбөйтүүгө укуктуу. Бирок көңүл буруу зарыл болсо нерсе, адам белгилүү жашоо образына ээ болгон коомдо жашайт. Биздин абалыбызда болсо, бул Исламий жашоо образына ээ болгон коом. Ислам кээбир иштерди важиб, кээбир иштерди харам жана кээбир иштерди мубах кылган. Ошондуктан, Ислам байлыкты адамдар ортосунда адилеттүү бөлүштүрүүнү камсыздап эле тим болбостон, ал байлыктарга тиешелүү кээбир иштерди важиб кылган жана кээбир иштерди харам кылган. Ислам бул буйрук-кайтарууларды Исламий турмуш аркылуу жетиле турган улуу максаттарды ишке ашыруу үчүн орноткон. Бул улуу максаттар: динди, жанды, акылды, насилди (адамзат тукумун), жеке мүлктү, инсандын кадыр-баркын, мамлекетти жана коопсуздукту сактоо. Ислам мына ушул максаттарды ишке ашыруу үчүн мал-мүлктөн белгилүү өлчөмдөгү нафакаларды важиб кылган, ошондой эле, мүлккө ээлик кылуунун жана аны көбөйтүүнүн кээбир ыкмаларын харам кылган. Мисалга алсак, Ислам аракты жана чочкону харам мүлк деп этибар кылган т.а. мусулман адамдын бул нерселерге ээлик кылуусу жана кандайдыр бир жолдор аркылуу аларды пайдалануусу мүмкүн эмес. Ошондой эле, Ислам мал-мүлккө тартып алуу жолу менен ээлик кылууну жана мал-мүлктү кумар же риба жолдору менен көбөйтүүнү харам кылган. Мал-мүлккө тиешелүү важибдерди, аларга жетүүдөгү жана аларды көбөйтүүдөгү харам кылынган жолдорду кылдат изилдеп чыга турган болсок, бул буйрук-кайтаруулардын бир бөлүгү байлыкты бөлүштүрүүгө эмес, балким Ислам алып келген жашоо образын калыптандырууга байланыштуу экендигин көрөбүз. Анткени, Исламий экономикалык түзүм Исламдагы башка түзүмдөр сыяктуу өзгөчө жашоо образына ээ болгон коомду т.а. Исламий турмушту түптөө үчүн келген. Ошондуктан, Ислам экономиканы көтөрүү, туристтерди тартуу, улуттук байлыкты жана кирешени көбөйтүү деген шылтоолор астында көңүл ачуучу клубдарды, шарият ахкамдарына жат болгон мейманканаларды жана бузукулукту жайылтуучу кинотеатрларды ачууга уруксат бербейт.

Эми Исламдагы экономикалык түзүмдүн эң маанилүү максаттарынан болгон жакырчылыкты жоюу маселесине келсек. Ислам жакырчылыкты жоюу үчүн кандай шарый ахкамдарды орноткон?

Исламий экономикалык түзүмдөгү жакырчылыкка чекит коюучу факторлордун эң көрүнүктүүсү – бул түзүмдүн өздүк табияты. Исламдагы экономикалык түзүмдөгү мал-мүлккө жетүүнүн мубах кылган жана харам кылынган жолдору, мүлктөрдү жеке мүлк, умумий (жалпы) мүлк жана мамлекеттик мүлк кылып ажыратуу, жеке адамдын ээлик кылган мал-мүлкүнө байланыштуу жүктөлгөн важибдер, ошондой эле, байлыкты адилеттүү бөлүштүрүү үчүн мамлекеттин кийлигишүүсү сыяктуу ахкамдар жакырчылыкка чекит коёт.

Мал-мүлккө жетүүдөгү жана аны көбөйтүүдөгү Ислам харам кылган жолдор тууралуу айта турган болсок, алардын бири – риба. Бүгүнкү күндө, капитализм түзгөн рибавий банктардын кесепетинен улам, көпчүлүк элдердин байлыктары кээбир азчылык топтордун чөнтөктөрүнө кетип жатканы, ошондой эле, мамлекеттик мүлк бир ууч байлардын кол астында калганы баарына маалым болуп калды.

Ислам коммерциялык жана кирешелүү шериктик иштерди жүргүзүү үчүн дагы атайын шарикат (шериктик) ахкамдарын орноткон. Бул жааттагы шарый ахкамдарга ылайык, учурдагы акционердик коомдор сыяктуу капиталисттик компаниялар жаиз эмес болот. Арийне, мындай уюмдар дагы рибавий банктар сыяктуу көпчүлүктүн мал-мүлкүн бизнесмендер жана байлар сыяктуу бир ууч топтун колуна чогулуп калуусуна алып келди. Жада калса, көпчүлүк учурларда акционердик коомдор адамдардын акцияларын арзандатып, кичи инвесторлорду банкротко тушуктурат.

Андан тышкары, Ислам бүгүнкү күндөгү капитализм ойлоп тапкан келишимдердин көпчүлүгүн харам кылган. Мисалы, карыздарды сатуу жана сатуучуда жок болгон нерселерди сатуу сыяктуу. Мындай келишимдердин натыйжасында виртуалдык валюталар ойлоп табылып, турмушта вакыйлыгы жок болгон виртуалдык товарларды алып-сатуу сыяктуу сооданын түрлөрү пайда болду. Сооданын мындай түрлөрү – көпчүлүк учурларда – кумар оюндары сыяктуу ири жоготууларга жана көпчүлүк адамдардын акчалары азчылыктын чөнтөгүнө чогулуп калуусуна алып келет. Ислам мындан башка дагы көпчүлүк адамдардын байлыктары азчылык байлардын колуна чогулуп калуусуна алып келүүчү коммерциялык келишимдерди харам кылган.

Исламдын мүлктөрдү жеке мүлк, умумий мүлк жана мамлекеттик мүлк кылып ажыратуусуна келсек, Исламдын умумий мүлктү өзүнчө

кылып ажыратуусу байлыктын бир ууч байлардын колуна чогулуп калуусуна бөгөт коюуда өтө чоң ролду ойнойт. Ооба, Ислам байлыктын бир нече түрлөрүн умумий мүлк деп атап, ага жеке адамдардын ээлик кылуусун харам кылды. Байлыктын бул түрүнө мунай, газ жана башка ушул сыяктуу жер астындагы байлыктар кирет. Ислам мындай кен байлыктарды казып алууну жана жалпы жарандарга бөлүштүрүп берүүнү мамлекетке жүктөгөн. Белгилүү болгондой, бул кен байлыктар ага ээлик кылган мамлекетти өндүрүш жана дыйкан чарба жагынан өнүкпөгөн болсо дагы, дүйнөдөгү эң бай өлкөлөрдүн катарына кошот. Ислам мына ушундай кен байлыктарга жеке адамдардын же ишканалардын сатып алуу же инвестиция салуу жолу аркылуу ээлик кылуусуна тыюу салган. Тилекке каршы, дүйнөнүн көптөгөн өлкөлөрүндө, алардын ичинде мусулман өлкөлөрүндө дагы мындай көрүнүштөр ишке ашып келүүдө. Акыйкатта, кен байлыктарды умумий мүлк кылып белгилөө адамдар ортосундагы байлыкты бөлүштүрүүнүн тең салмактуулугун камсыздайт.

Байлыкты бөлүштүрүүдөгү тең салмактуулукту сактоо үчүн мамлекеттин кийлигишүүсү тууралуу айта турган болсок, мамлекет өзүнө караштуу болгон мамлекеттик мүлктөн кээбир кирешеси аз жана кичи долбоорлору бар адамдардын деңгээлин көтөрүү үчүн сарптайт. Бул Аллах Тааланын төмөнкү аятына ылайык ишке ашырылат:

﴿لَا يَكُونُ دَوْلَةً بَيْنَ الْأَعْيُنَاءِ مِنْكُمْ﴾

«Силердин араңдардагы бай-дөөлөттүү кишилер ортосунда гана айланып жүрө бере турган нерсе болуп калбасын үчүн» [59:7]

Расулүллах ﷺ ушул аятка амал кылып, жихаддан түшкөн олжолорду сахабалар ичинен байларга эмес, кедейлерге бөлүштүрүп берген.

Исламдын адамдардын байлыктарынан буйруган важибдерге келсек, бул орунда биринчи болуп зекет фарзы көзгө көрүнөт. Ислам байлыктын бардык түрлөрүнөн: соода товарларынан, алтын жана күмүш сыяктуу акчалардан, мал-жандыктардан жана эгин түшүмдөрүнөн белгилүү өлчөмдө зекет берүүнү фарз кылган. Ошондой эле, байлыктын бул түрлөрүнөн берилген зекетти жакырларга, кедей-кембагалдарга жана мойнунда карызы барларга сарптоону буйруган. Бул фарз эң жөнөкөй эсеп менен байлыкты бөлүштүрүүдөгү тең салмактуулукту кепилдеп берет. Эми буга фитир садакасын, кээбир шариятка тескери иштердин каффараттарын, мандуб болгон садакаларды, курманчылыкка союлуучу мал-жандыктарды жана жөн гана Аллах үчүн бериле турган кайыр-

садакаларды кошуп көрчү. Мындан тышкары, шарият өз муктаждыктарынан ашынган кезде, үй-бүлө мүчөлөрүнө жана тууган уруктарына дагы нафака берүүнү важиб кылган. Шарият мусулман адамга өз жубайына жана бойго жете элек балдарына нафака берүүдөн тышкары, ата-энесине, өз жанын багууга жараксыз болгон, бойго жеткен балдарына дагы нафака берүүнү буйруйт. Андан тышкары, өлүм келген учурда неберелери, чоң аталары, бир туугандары жана алардын балдары сыяктуу шарый тартипке ылайык, мурас алууга акылуу болгон туугандарга дагы байлык бөлүштүрүп берилет.

Соңунда, Ислам жакырчылыкты жоюу үчүн жогоруда айтылган ахкамдардан тышкары, ар бир адамдын жакырчылыгын жоюу үчүн тафсилий шарый ахкамдарды дагы алып келген. Ал ахкамдар төмөнкүдөй тартипке бөлүнөт:

1 - Шарият ишке жарактуу болгон ар бир адам үчүн өзүнүн жеке муктаждыктарын, ошондой эле, жубайынын, балдарынын жана жогоруда айтылган туугандарынын дагы муктаждыктарын кандыруу үчүн кесип кылууну важиб кылган.

2 - Кээде адам хукм жагынан ишке жарактуу болгону менен, белгилүү себептерден улам иш табууга кадыр болбой калышы мүмкүн. Мындай учурда мамлекет ал кишини өзүн жана үй-бүлөсүн багуу үчүн жумуш менен камсыздап берүүгө милдеттүү болот.

3 - Эгер бир адам хукм жагынан же амалий жактан иш кылууга жараксыз болуп калса, ошондой эле, мамлекет дагы аны иш менен касыздай албай турган болсо, ал кишини мураскери багууга милдеттендирилет. Бирок, ал мураскер өзүнүн негизги муктаждыктарынан эмес, балким орточо турмуш деңгээлинен ашыкча мүлккө ээ болушу шарт. Тактап айтканда, мураскер өзүнүн каражаттарынан жана турмуш деңгээлинен ашыкча мүлккө ээ болсо, ага мурас калтырып кетүүчү жакырды камсыздоо важиб болот.

4 - Эгер бир адам жакыр болуп, өзүнүн негизги муктаждыктарын кандырууга жетиштүү мал-мүлктү таба албаса, ошондой эле, аны камсыздай турган мураскери дагы жок болсо, мамлекеттин ал кишиге нафака берүүсү важиб болот. Мамлекет анын тамак-аш, кийим-кече жана турак жай сыяктуу негизги муктаждыктарын камсыздап берет.

Исламдын экономикалык көйгөйгө, экономикалык түзүмгө жана жакырчылыкты жоюуга болгон көз карашы кыскача мына ушундай. □

ООЗДУКТАЛГАН АКЛИЙЯ ЖАНА АНЫН ЭЛДЕРДИ КОЛОНИЯ КЫЛУУДАГЫ ТААСИРИ

Абу Сухайб ас-Саъсаа

«Үч маймыл теориясы» деген түшүнүк бар. Мунун мааниси мындай: Батыш илимпоздору бир нече маймылдардын үстүнөн эксперимент жүргүзүшкөн. Алар үч маймылды капаска салышып, ичине тепкич коюшкан жана тепкичтердин чокусунан бир топ банандарды илип коюшту. Азыраак убакыт өткөндөн кийин, маймылдардын бири ачкалыктан улам бананды жеш үчүн тепкичтен жогору карай көтөрүлдү. Ошол кезде, эксперимент жүргүзүп жаткандар бардык маймылдардын үстүнө муздак суу куюп жиберешти жана жанагы маймыл ордуна кайтып келди. Бир нече убакыттан кийин экинчи маймыл дагы бананга жетүүгө умтула баштады эле, кайрадан маймылдардын үстүнө муздак суу куюлду. Ошентип, ар качан маймылдар банан тарапка көтөрүлгөн сайын алардын үстүнөн муздак суу куюп жатышты. Соңунда, маймылдар бананга жетүүгө умтулбай калышты.

Андан кийин, эксперимент жүргүзүп жаткандар маймылдардын арасынан бирин капастан чыгарышып, анын ордуна башка маймылды киргизишти. Жаңы маймыл дагы курсагы ачкандан кийин, тепкич менен жогору карай чыгууга умтулду эле, калган эки маймыл ага тоскоолдук кылышып, аны сабап киришти. Андан кийин, окумуштуулар эксперименттин башынан бери катышып жаткан эки маймылдын дагы бирин капастан чыгарышып, ордуна экинчи жаңы маймылды киргизишти. Ал дагы табиятынан келип чыгып, бананга жетүүгө умтулганда калган эки маймыл аны ургулай башташты. Соңунда, эксперименттин башынан бери катышып келе жаткан, үстүнө муздак суу куюлган акыркы маймылды дагы алмаштырышты. Жаңы кирген маймыл дагы бананга карай көтөрүлө баштаганда калган маймылдар үстүнө муздак суу куюлбаган болсо дагы, аны дагы сабап киришти.

Бул киришүү аклийяны¹ ооздуктоонун маанисин жана анын адамга тийгизген таасирин түшүнүү үчүн абдан маанилүү. Жаныбарларга жүргүзүлгөн мындай тажрыйба бүгүнкү күндө адамдарга карата дагы колдонулуп келүүдө. Анткени, ооздуктоо гарыйзалардан келип чыгуучу сезимдер аркылуу ишке ашырылат; ооруу, кысым, кайгы, кубаныч ж.б.у.с.

---

¹«Аклийя – адам өзү ыйман келтирип, дили андан тынчтык тапкан бир эреженин негизинде нерсе жана окуялар үстүндө өкүм чыгаруусу». «Исламий нафсия негиздери» китебинен.

Хижрий VII кылымдан тартып мусулмандардын зээндерине Исламды түшүнүүдөгү алсыздык жана күңүрттөшүү сойлоп кирди. Иш-амалдарга өкүм берүүдө жаркын аклийянын ордун ооздукталган, тушалган аклийя ээлей баштады. Бул алсыздыктын башкы себеби Ислам кубатынан араб тили кубатын ажыратып коюу болду. Анткени, мусулмандар Исламды түшүнүүдө жана ага амал кылууда мурункудай араб тилине көңүл бурбай, ага кайдыгерлик кыла башташкан эле. Араб тили – бул Ислам тили. Араб тили Исламдын ажыралгыс бир бөлүгү жана араб тилисиз Исламга толук түрдө амал кылуу мүмкүн эмес. Араб тилинин кубатын Ислам кутабынан ажыратуунун натыйжасында ижтихад токтоп, балээ үстүнө балээ болду.

Хизб ут-Тахрир түшүнүктөрү китебинде мындай деп келет: «А бирок, мужтахиддердин мазхабдары жана ахкамдардын коидалары (эрежелери) түптөлгөндөн кийин мусулмандар арасында ижтихад алсырап, мужтахиддер азайып кетишти. Мусулмандарда таклид кылуу үстөм болуп, ижтихад азайды. Таклид кылуу фикраты ушунчалык күчөп кеткендиктен кээбир адамдар ижтихад эшиктерин жабуу жана таклид кылуунун важибдиги тууралуу айта башташты. Мына ошол себептен мусулмандардын бардыгы болбосо да, көпчүлүгү мукаллид болуп калышты...».

Мына ушул доордон тартып ооздукталган аклийяны таңуулоочулар үчүн эшиктер кеңири ачыла баштады. Натыйжада, мусулмандар арасында таквалык алсырап, халифалар жана башкаруучулар бир маселеде куфр менен өкүм чыгара турган болсо дагы мусулмандар сүкүт сактай турган болуп калышты. Андан кийин бул алсыздык андан бетер күчөп, өкүмдарлар бир нече маселелерде куфр менен өкүм кылышса дагы каршылык билдирбей калышты. Бул сүкүт сактоолордун кесепетинде өкүмдарлар куфр өкүмдөрүн ашкере түрдө татбик кылуудан дагы тартынбай калышты. Мисалга алсак, 1883-жылда Мисир өкүмдары шарият ахкамдарын четке сүрүп, Франциянын жарандык мыйзамдарын татбик кылган учурда мусулмандар сүкүт кылышты. Андан кийин, 1909-жылда Ислам мамлекетинде мусулмандар үчүн куфр ахкамдары конституция катары орнотулганда дагы мусулмандар сүкүт сакташты. Башында азыраак көтөрүлүш кылышканы менен, көп өтпөй кайра тынчып калышты. Мына ошондуктан, Мустафа Камалдын Халифалыкты жана бардык Ислам ахкамдарын кулатып, ордуна куфр башкаруусун орнотуусу дагы мусулмандар үчүн таң калыштуу көрүнбөдү.

Арийне, ал кезде мусулмандарга ооздукталган аклийя үстөмдүк кылып калган эле. Ошондуктан дагы, бул улуу трагедия мусулмандар үчүн тагдыр чечүүчү көйгөй даражасынан түшүп калган болчу. Андан

бери кандай гана иштер болбоду. Мусулман өлкөлөрүндө куфр ул-баввах ачык көрүнүп турса дагы, мусулмандар ага каршы кылыч көтөрбөй калышты. Жада калса, алар куфр түзүмү менен башкарылууга дагы ыраазы болушуп, аны четке какпай калышты. Анысы аз келгенсип, Умматтын көпчүлүк бөлүгү куфр ахкамдарын негиз кылышып, көйгөйлөрдү чечүүдө ага кайрылып калышты жана Ислам ахкамдарын жеке адамдардын каалоолоруна калтырышты.

Аллах Таала мусулмандарга үстөм болуу, дүйнөгө жетекчилик кылуу жана Ислам рисалатын жайылтуу деген үлкөн жоопкерчиликти жүктөгөн эле. А бирок, мусулмандар бул милдетти аткаруудан баш тартышкандан кийин, табигый түрдө бул жолду башкаларга бошотуп берүүгө мажбур болушту. Аллахтын сүннөтү мына ушундай, аны өзгөртүүгө эч ким кадыр эмес.

Саясий майдан эч качан бош калбагандай эле, фикирий майдан дагы эч качан бошоп калбайт. Бир фикир майдандан кетсе, сөзсүз түрдө анын ордун башка фикир ээлеп алат. Мына ошондуктан, ойчулдар менен чиркөө адамдарды ортосундагы кандуу күрөштөрдөн кийин, эки тарап күрөштү токтотуу үчүн кээбир талаптарын кечип болсо дагы өз ара мунасага келүү максатында «орточо чечимге» токтолушкандан тартып майданга капитализм фикраты чыгып келди. Ага ылайык, Кудайдын бар экендиги тымызын тан алынат, бирок ошол эле учурда, чиркөө башкарууга келбейт жана кийлигишпейт, балким адам баласы өзүн-өзү башкарат. Мына ошентип, капитализм фикраты үстөмдүккө ээ болду. Ал өзүнүн кадамдарын бекемдегенден соң, алгач өз элинин аклийясын ооздуктоого, андан кийин дүйнөдөгү башка элдерди – алардын ичинде мусулмандарды – колониалаштыруу аркылуу, тарыхта болуп көрбөгөн жырткычтык менен алардын дагы аклийясын ооздуктоого киришти. Капитализм өзүн сактап калуу үчүн акылдарды ооздуктоого мажбур эле. Анткени, анын негизделген куллий (жалпы) фикраты акылды канааттандырбайт жана табиятка туура келбейт. Натыйжада, капитализм башкаруусу астында калган элдер бактысыздыктын жана кордуктун баткагына чөгүп кетишти. Ошондуктан, капитализм катаал мыйзамдарды жана күчтүү бийликти камсыздоо аркылуу гана өзүн сактап калууга мажбур болду.

Социализм мабдасынын абалы дагы капитализмдики менен бирдей. Ал алгач барлык, адам жана тирүүлүк материядан турат деп, алардын баарын жараткан Жаратуучунун бар экендигин жокко чыгарган. Социализм муну куллий фикрат катары таанып, андан материянын жана өндүрүш каражаттарынын өнүгүүсү келип чыгат деп эсептеди. Натыйжада, социализм дагы акылдарды ооздуктоого мажбур болду. Анткени, ал карманган куллий фикрат акылга эмес материяга

негизделген болчу. Андан кийин ошол кездеги бийликтен таасирленген социалисттик партиянын ойчулдары мына ушул куллий фикраттан түзүм иштеп чыгышты. Социалисттик фикрат акылга карама-каршы келет жана табиятты четке кагат. Натыйжада, бул фикрат астында жашагандар бактысыздыкка кабылышты. Соңундө, өз бийлигин сактап калуу үчүн социализм кол астындагы мусулман жана кайры мусулман элдерди күч менен башкарууга аргасыз болду. Канчалаган кандарды агызып, миллиондогон элдерди өз өлкөлөрүнөн качып кетүүгө мажбур кылды.

Акыйкатта, мабдалардын табияты диалогго эмес, күрөшкө негизделет. Ал эми мабдалар жолугушат жана кесилишет деп айтып жаткандар мына ошол ооздукталган аклийядан таасирленгендер гана. Капитализм мабдасы социализмге каршы узак мөөнөт күрөшүп келди жана 1991-жылдын 26-декабрында чечүүчү соккуну ургандан кийин социализм кайрадан бутуна тура албай калды.

Мына ошол күндөн тартып майданды жалгыз капитализм мабдасы ээлеп, фикир майданында ага атаандаш болуучу, мамлекети бар болгон мабда калбай калды. Ал эми капитализм душмансыз жашай албагандыктан, Ислам мабдасынын коркунучун сизди жана Исламга каршы т.а. Ислам мамлекетин орнотууга даъват кылуучуларга каршы ири согушун баштады. Капитализм өзүнө таандык болгон стратегиялык изилдөө борборлорун ачып, Ислам жана мусулмандарды, өзгөчө мусулмандар арасындагы Исламий кыймылдарды кылдат изилдөөгө жана анализ жүргүзүүгө киришти. Аталган борборлор өз изилдөөлөрүнүн тыянактарын ачыкка чыгарышып, эч кимге жашыруун болбой калды. Төмөндө мына ошол натыйжалардын кээбирлерин келтирип өтөбүз:

«Мусулмандар арасында Ислам тонунан чыккан илманий либералдар жана Ислам менен илманийликти айкалыштырган муътадил (ортолукту кармануучу) мусулмандар, ошондой эле, фундаменталист-экстремисттер бар. Изилдөөлөргө караганда, суфийлик кыймылдары жана ихван ул-муслимин жамааты сыяктуу муътадил исламийлерге приоритет берүү жана көбүрөөк көңүл буруу зарыл. Муътадил Исламий кыймылдар деп төмөнкү шарттар табылган кыймылдарды айтууга болот:

1 - Ислам шариятын татбик кылбаш керек деп эсептейт.

2 - Аял киши өз күйөөсүн эмес, «жигитин» тандоодо укуктуу деп эсептейт.

3 - Көпчүлүк бөлүгү мусулмандар болгон өлкөлөрдө диний азчылыктардын өкүлдөрү жогорку мансапка ээлик кылуусун туура деп эсептейт.

4 - Либералдык кыймылдарды колдойт.

5 - Исламий диний агымдардын эки агымын гана колдойт. Алардын биринчиси: «ээрчиме диний агым» т.а. ибадат кылуу менен гана чектелип, башка иштерге көңүл бурбаган адамдар. Экинчиси: «Батыш түзүмдөрүн кабыл алган жана ага ынанган диний агым».

Мындан кийин, бизде төмөнкүдөй суроо жаралат: бул Исламий кыймылдар кантип капиталист саясатчылар ыраазы боло турган даражага жетишти?

Бул суроого жооп алуу үчүн ооздукталган аклийя маселесине кайтуубуз зарыл. Чынында, бул кыймылдардын бардыгында ооздукталган аклийя үстөмдүк кылат. Бүгүнкү күндө Хизб ут-Тахрирден башка Исламий кыймылдардын бардыгы өз мүчөлөрүн окутууда ооздукталган аклийяга таянышат. «Толук түрдө итаат кыл», «устазыңдан сураба», «ким каршы чыкса ал катардан чыгат», «баш көтөргөн бөлүнөт», «устаздын алдындагы окуучу өлүк жуугучтун алдында жаткан өлүк сыяктуу» деген маанидеги сөздөрдү кулактарга куюшат. Алардын сакафаттары амалга эмес, илимге гана таянгандыктан, ошондой эле, ыйманий рухтан ажыраган курук үгүттөргө негизделгендиктен, өз мүчөлөрүн кыймылдап жүрүүчү китептердей кылып жетиштирип чыгарышты. Натыйжада, Исламий көз караштан келип чыгып аракет кылуу оор болуп калды.

Дагы кошумчалай кетчү нерсе, Исламда нерселердин акыйкатына жетүүдө жана окуп-үйрөнүүдө дүйнөдөгү мабдалардан айырмаланган, өзүнө таандык тарыйкаты бар. Нерселердин акыйкатына жетүүдөгү бул тарыйкат фикирлөөдөгү аклий тарыйкат деп аталат. Мунун мааниси – **вакыйлыкты сезүү органдары аркылуу мээге узатуу жана андагы мурунку маалыматтар менен байлоо**. Кимде-ким вакыйлыкты маалыматтар менен байласа же маалыматтарды вакыйлык менен байласа жашоо тууралуу эң туура түшүнүктөргө ээ болот. Бул түшүнүктөрдү Исламий акыйдага байлай турган болсо Исламий аклийя келип чыгат. Бул түшүнүктөрдөн келип чыккан натыйжалар мусулман адамдын вакыйлыкка карата мамилесин жана ал вакыйлыкты кабыл алууга же андан баш тартууга болгон каалоолорун белгилеп берет. Мына ушул түшүнүктөргө байланган түрткүлөрдөн Исламий нафсийя келип чыгат. Аклийя менен нафсийя бир негизге т.а. Ислам акыйдасына таянган учурда мумтаз Исламий шахсия калыптанат.

Ал эми Исламдагы окуп-үйрөнүүнүн тарыйкатына келсек, ал эки фактордон турат. **Биринчиси:** илим амал кылуу үчүн үйрөнүлөт. **Экинчиси:** үйрөнүүчү адам маалыматтарды фикирий жана туйгуларга таасир өткөрүүчү абалда алуусу, анда ишти аткарууга ылайыктуулук,

дилгирлик жана билимге болгон умтулуу көрүнүп туруусу, ошондой эле, турмуштук көйгөйлөрдү чечүү үчүн зарыл болгон акыйкаттарды үйрөнүүсү кажет. Исламда окуп-үйрөнүү андан амал келип чыкпай турган, курук илимдин өзүнө гана жетүү үчүн болбойт, ошондой эле, ыйманий рухтан ажыраган, курук үгүт-насааттарга гана чектелүү менен ишке ашпайт. Ибн Масъуд رضي الله عنهдан риваят кылынышынча, ал мындай деген: **«Эгер биздин арабыздан кимдир бирөө он аятты үйрөнө турган болсо, анын маанилерин түшүнмөйүнчө жана ага амал кылмайынча кийинки аяттарга өтпөйт эле».**

Бүтүн ааламга, анын ичинде Ислам ааламына оор кесепетин тийгизген ооздукталган аклийя менен – Расуллуллах ﷺ өз сахабаларында калыптандырып, анын негизинде мамлекетти тикелеген жана бүтүндөй ааламга жарык нурун чачкан жаркын Исламий аклийянын ортосундагы айырма мына ушундай. □

ААЛЫМДАР: ПАЙГАМБАРЛАРДЫН МУРАСКОРЛУГУ МЕНЕН БАЙЛЫК ЖАНА БИЙЛИКТИ СҮЙҮҮНҮН МУРАСКОРЛУГУ ОРТОСУНДА

Сулайман ал-Мухажирий – Яман

Бизди жараткан Аллах Субханаху ва Таала азалий, важиб ул-вужуд, кемчиликсиз жана толук болгон сыфаттардын Ээси. Жаратылган заттар Ага эч кандай кошумча кошо алышпайт. Ал Өзү тууралуу мындай кабар берген:

﴿مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُوا ۗ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ﴾

«Мен алардан эч бир ырызкы тилебейм жана алар Мени тамактандырууларын да тилебейм. Анткени Алланын Өзү гана (бардык калайык - калкка) ырызкы берүүчү, күч-кубат Ээси жана Кудуреттүү» [51:57-58]

Аллах Таала бизге кандайдыр бир ишти буйруганда аны адамзаттын кызыкчылыгы үчүн гана буйруйт. Ал Өзү түшүргөн шарият менен бардык махлуктардын бактылуу болуусун каалайт. Ошондуктан, Аллах Субханаху ва Таала бирер ишти «кыл же кылба» деп буйруганда адамдардын эркин иш-аракеттерин чектөө үчүн эмес, балким аларды үлкөн зыяндан сактоо үчүн буйруйт. Демек, шарият кайсы бир иште эркиндикти чектеген болсо, ал башка иштеги зыяндан сактоо үчүн болот. Мисалга алсак, Аллах Таала уурулукту харам кылган жана бул буйрук жалпы адамзатка тиешелүү. Эч бир адам башка адамдын мал-мүлкүн уурдоого акысы жок. Аллах Таала бир адамдын колун уурулуктан тыйган учурда, бул тыюу андан башка дагы миллиондогон колдорго тиешелүү болот. Ошондуктан, бир адамды уурулуктан тосуу жалпы адамзаттын мал-мүлкүн уурулуктан коргоого алып келет. Демек, кандайдыр бир шарыйй хукмду алууда аны жеке өзүбүзгө гана тиешелүү буйрук деп албашыбыз керек. Балким, ал хукмду коом катары жалпыбызга тиешелүү деп алышыбыз шарт. Башкача айтканда, бизден талап кылынган нерсе башкадан дагы талап кылынган жана бизге буйрулган нерсе башкаларга дагы буйрулган.

Аллахтын шарияты астында жашаган ар бир адам, ал мусулман болобу же зиммий болобу айырмасыз, шарияттын татбик кылынуусу себептүү бейпил турмуш кечирет. Ислам шарияты Адам дан тартып, кыямат күнгө чейинки жалпы адамзаттын бактылуулугу үчүн түшкөн. Аллах Тааланын ырайымы бардык нерселерди камтып алган. Аллах Таала Өз ырайымы менен набийлерди жана расулдарды үзгүлтүксүз жөнөтүп турду. Алар адамдардын табиятына туура келип, акылын канааттандырып, жүрөктөрүн ыйман бейпилдигине балкыткан

бактылууулук жолун алып келишти. Ал эми адамдар тарабынан орнотулган жашоо эрежелери кайчылаш жана карама-каршылыктарга толо болуп, адамзат турмушун бактысыздыкка жана кордукка батырды.

Аллах Субханаху ва Таала Өз пенделери арасынан азирети пайгамбарыбыз Мухаммад ﷺ ды тандап алып, аны пайгамбарлардын акыркысы кылды. Ошондой эле, анын Умматына пайгамбарлык рисалатын улантууну, турмуштагы туура жолду сактап калууну буйруду. Бул акыйкат жолду сактап калуу Мухаммад ﷺ алып келген динди татбик кылуу, жихад жана даъват аркылуу жайылтуу, кыямат күнгө чейин адамдарды бул динге киргизүү аркылуу ишке ашат. Мухаммад ﷺ дын Умматына бул динди бүтүн ааламга жайылтуу деген сыймыктуу милдет жүктөлгөн. Бул милдетти аткаруунун сап башында мусулмандардын аалымдары турушат. Имам Ахмад жана башка «Сунан» китептеринин ээлери Абу Дарда رضي الله عنه дан риваят кылышкан хадисте Расуллаллах ﷺ мындай деген:

«ان العلماء ورثة الأنبياء، وإن الأنبياء لم يورثوا دينارًا ولا درهماً، إنما ورثوا

العلم، فمن أخذه أخذ بحظ وافر»

«Аалымдар пайгамбарлардын мураскорлору. Акыйкатта, пайгамбарлар мурас кылып динар жана дирхам калтырышпады, алар илим калтырышты. Кимде-ким аны (илимди) алса, эбегейсиз үлүшкө ээ болот».

Бул хадис Аллаха Тааланын төмөнкү аятын тафсирлеп келген:

﴿ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا﴾

«Андан соң Биз бул Китепке пенделерибизден Өзүбүз тандаган заттарды (сенин үмөттөрүңдү) мураскор кылдык» [35:32]

Аалымдар бул аяттагы «мураскор» сөзүнөн эки түрдүү маани көздөлгөн деп айтышкан:

1. Аалымдар Ислам дини башка диндерден үстөм болгонго чейин аны жеткирүүдө жана жайылтууда пайгамбарлардын мураскорлору.

2. Илим үйрөнүүчүлөр үчүн аалымдарды сыйлап-урматтоо, кадырлоо зарыл. Анткени, аалымдар пайгамбарлардын мураскорлору.

Аалымдардын айрымдары биринчи маанини экинчи маанинин себеби деп дагы айтышкан. Башкача айтканда, аалымдарды сыйлап-урматтоо, кадырлоо зарыл, анткени алар Расуллаллах ﷺ дын сүннөтүн тирилтип, шариятына амал кылышат. Демек, эгер аалымдар сүннөттү тирилтишпесе, шариятка амал кылышпаса, Исламды толук түрдө жеке

адамга, коомго жана мамлекетке татбик кылышпаса, аларга сый-урмат жана кадыр-барк көрсөтүлбөйт¹.

Эгер аалымдар өздөрүнө буйрулган иштерди аткарыша турган болсо, Аллах алардын даражасын жогорулатып коёт. Аллах Таала айткан:

﴿... يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ﴾

«Алла силерден ыйман келтирген жана, илим тартуу этилген заттарды (бийик) даража-мартабаларга көтөрөт» [58:11]

А эгер аалымдар өз илимдерине кайдыгерлик кылышып, өздөрүнө буйрулган иштерди аткарышпаса, ошондой эле, өз илимдерин байлык табуу үчүн, адамдар арасында аалым аталыш үчүн, коомдо кадыр-баркка ээ болуш үчүн, өкүмдардын сүймөнчүгүнө жетүү үчүн, алардын туура эмес иштеринен адамдарды алаксытып, аларга итаат кылууну важиб кылуу үчүн жана ага каршы чыгууну харам кылуу үчүн сарпташа турган болсо, алар Аллах Таала убада кылган сыйлыктардын эч бирине ээ болушпайт. Ошондой эле, андай аалымдар сый-урмат, кадыр-баркка дагы татыктуу болушпайт. Андайлардын акыреттеги абалы башкалардыкынан дагы аянычтуураак болот. Имам Муслим Абу Хурайра رضي الله عنه дан риваят кылган хадисте Расулуллах صلى الله عليه وسلم мындай деген:

«إِنَّ أَوَّلَ النَّاسِ يُقْضَىٰ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَيْهِ، رَجُلٌ اسْتَشْهَدَ، فَأَتَىٰ بِهِ فَعَرَفَهُ نَعْمَهُ فَعَرَفَهَا، قَالَ: فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا؟ قَالَ: قَاتَلْتُ فِيكَ حَتَّى اسْتَشْهَدْتُ، قَالَ: كَذَبْتَ، وَلَكِنَّكَ قَاتَلْتَ لِأَنْ يُقَالَ جَرِيءٌ، فَقَدْ قِيلَ، ثُمَّ أَمَرَ بِهِ فَسُجِبَ عَلَيَّ وَجْهَهُ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ. وَرَجُلٌ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ وَعَلَّمَهُ وَقَرَأَ الْقُرْآنَ. فَأَتَىٰ بِهِ، فَعَرَفَهُ نِعْمَهُ فَعَرَفَهَا، قَالَ: فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا؟ قَالَ: تَعَلَّمْتُ الْعِلْمَ وَعَلَّمْتُهُ وَقَرَأْتُ فِيكَ الْقُرْآنَ، قَالَ: كَذَبْتَ، وَلَكِنَّكَ تَعَلَّمْتَ الْعِلْمَ لِيُقَالَ عَالِمٌ، وَقَرَأْتَ الْقُرْآنَ لِيُقَالَ هُوَ قَارِئٌ، فَقَدْ قِيلَ، ثُمَّ أَمَرَ بِهِ فَسُجِبَ عَلَيَّ وَجْهَهُ حَتَّى أُلْقِيَ فِي النَّارِ. وَرَجُلٌ وَسَّعَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَعْطَاهُ مِنْ أَصْنَافِ الْمَالِ كُلِّهِ، فَأَتَىٰ بِهِ فَعَرَفَهُ نِعْمَهُ فَعَرَفَهَا، قَالَ: فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا؟ قَالَ: مَا تَرَكْتُ مِنْ سَبِيلٍ تُحِبُّ أَنْ يُنْفَقَ فِيهَا إِلَّا أَنْفَقْتُ فِيهَا لَكَ، قَالَ: كَذَبْتَ، وَلَكِنَّكَ فَعَلْتَ لِيُقَالَ هُوَ جَوَادٌ، فَقَدْ قِيلَ، ثُمَّ أَمَرَ بِهِ فَسُجِبَ عَلَيَّ وَجْهَهُ، ثُمَّ أُلْقِيَ فِي النَّارِ»

«Кыямат күнүндө эң биринчи болуп суракка тартылуучу адам – шахид. Ал алып келинет да, ага бардык неъматтар көрсөтүлөт. Ал неъматтарды көргөндөн кийин, ага «Бул неъматтар үчүн эмне кылдың эле?» деп айтылат. Ал «Сенин ыраазычылыгың үчүн шахид болгонго чейин согуштум», деп айтат. Ошондо, ага «Жалган айттың, сен (адамдардын) баатыр деп айтуусу үчүн

¹ Ибн Батталдын «Сахих ал-Бухарийге» жазган шархы.

согуштуң эле, (алар) ошентип айтышты», деп жооп берилет да, жүзүнөн сүйрөлүп тозокко ташталат. Андан кийин, илимди үйрөнүп, үйрөткөн жана Куран окуган адам алып келинет. Ага дагы неъматтар көрсөтүлөт. Ал неъматтарды көргөндөн кийин, ага «Бул неъматтар үчүн эмне кылдың эле?» деп айтылат. Ал «Сенин ыраазычылыгың үчүн илим үйрөндүм, аны үйрөттүм жана Куран окудум», деп айтат. Ошондо, ага «Жалган айттың, сен (адамдардын) аалым деп айтуусу үчүн илим үйрөндүң жана (адамдардын) каары деп айтуусу үчүн Куран окудуң. (Алар) ошентип айтышты», деп жооп берилет да, жүзүнөн сүйрөлүп тозокко ыргытылат. Андан кийин, Аллах Таала көптөгөн эшиктерин ачып, түрдүү байлыктарды берген адам алып келинет. Ага дагы неъматтар көрсөтүлөт. Ал неъматтарды көргөндөн кийин, ага «Бул неъматтар үчүн эмне кылдың эле?» деп айтылат. Ал «Сен нафака кылууну каалаган жерлердин баарына Сенин ыраазычылыгың үчүн нафака кылдым», деп айтат. Ошондо, ага «Жалган айттың, сен ал иштерди (адамдардын) берешен деп айтуусу үчүн кылган элең. (Алар) ошентип айтышты», деп жооп берилет да, жүзүнөн сүйрөлүп тозокко ташталат».

Ошондуктан, шарияттын жалпы мусулмандарга, өзгөчө аалымдарга буйруган важибдеринин эң улуусу – динди орнотуу, Ислам рисалатын жайылтуу жана Исламды татбик кылуучу мамлекетте шарияттын бардык ахкамдарын татбик кылуу. Акыйкатта, Ислам мамлекети гана динди толук түрдө татбик кылат, даъватты бүтүн дүйнөгө көтөрүп чыгат жана мусулмандарды душмандардан коргоп, азиз кылат. Адамдарга дин иштерин т.а. дүйнө бактылуулугуна жана акырет ийгилигине жеткирүүчү туура жолду үйрөтүү башкалардан мурун аалымдарга важиб болот. Аллах Таала Өзүнүн улуу Китебинде аалымдардан мына ушул иш үстүндө убада-шерт алган:

﴿وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ وَفَبَدُّوهُ وَرَاءَ

ظُهُورِهِمْ وَأَشْتَرُوا بِهِ تَمَتًّا قَلِيلًا قَبِيْطًا مَا يَشْتَرُونَ ۗ﴾

«Этегин, (эй Мухаммад) Алла Китеп берилген кишилерден: «Албетте, ал Китепти адамдарга ачык баян кыласыңар жана жашырбайсыңар!» деп убада-шерт алган эле. Кийин алар бул убада-шерттерин арттарына ташташты жана аны арзан баадагы нерселерге алмаштырып жиберешти. Алардын бул алды-саттылары кандай гана жаман нерсе!» [3:187]

Бул аят тууралуу муфассирлердин сөздөрүнө азыноолак токтолуп өтсөк:

Имам ал-Куртубий өз тафсиринде мындай деген: «Аллах Тааланын *«Алла Китеп берилген кишилерден деп убада-шерт алган эле»* деген сөзү яхудийлерди эскерүүгө байланыштуу. Аларга Мухаммад ﷺ га ыйман келтирүү жана анын буйруктарына моюн сунуу буйрулган кезде алар анын жакшылыктарын четке кагышты. Бул аят мына ошолорго сөгүш катары түшкөн. Андан тышкары, бул аяттагы кабар жалпы-умумий болуп, яхудийлерге жана башкаларга дагы тиешелүү. Ал-Хасан жана Катадалар айтышкан: «Бул аят Китептен илим берилгендердин бардыгына тиешелүү. Кимде-ким бир нерсени үйрөнсө, аны үйрөтсүн. Илимди катып коюудан сактангын, акыйкатта, бул аянычтуу кыйроо». Мухаммад ибн Каъб айтты: «Аалымдын өз илимин жашырып, айтпай коюсу мүмкүн эмес. Ошондой эле, жакил (илимсиз) адам дагы өзүнүн жакилдигин жашырып коюсу мүмкүн эмес. Аллах Таала айткан:

﴿وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ﴾

«Аллах Китеп берилген кишилерден деп убада-шерт алган эле» [3:187]

Ошондой эле, Аллах Таала дагы бир аятта мындай деген:

﴿فَسَأَلُوا أَهْلَ الدِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾

«Эгер билбей турган болсоңор, илимдүүлөрдөн сурагыла!» [16:43]

Абу Хурайра رضي الله عنه: «Эгер Аллах Таала ахли китептерден убада-шерт албаганда, мен силерге эч нерсе айтып бермек эмесмин», - деп айтты да, артынан төмөнкү аятты окуду:

﴿وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ﴾

«Аллах Китеп берилген кишилерден деп убада-шерт алган эле» [3:187]

Имам ибн Касир өз тафсиринде мындай деген: «Бул аят Аллах Тааладан ахли китептерге карата сөгүш иретинде түшүрүлгөн. Аллах Таала пайгамбарлардын тили менен ахли китептерден Мухаммад ﷺ га ыйман келтирүүгө, адамдарды ага моюн сунууга чакырууга жана Аллах Таала аны жиберген кезде ага ээрчүүгө убада-шерт алган эле. Алар өз убада-шерттерин жашырышып, дүйнө-акыреттеги жакшылыктарды убактылуу дүйнө жыргалчылыгына алмаштырышты. Алардын кылган иши кандай гана өкүнүчтүү, берген байыаттары кандай гана кейиштүү. Бул кабарда аалымдарга өз жолунда бекем болуп, убада кылынган жакшылыктарга жетүү тууралуу катуу эскертүү бар. Аалымдар өздөрүндөгү пайдалуу, салих амалдарга баштоочу илимди туура жолдо сарпташы жана анын эч бир нерсесин жашырып

койбошу зарыл. Расуллалах ﷺ дан түрдүү жолдор менен риваят кылынган хадисте ал ﷺ айтты:

«**من سئل عن علم فكتمه أجم يوم القيامة بلجام من نار**»

«Кимде-ким андан илим тууралуу суралган кезде аны жашырып койсо, кыямат күнүндө оттон болгон ооздук менен ооздукталат».

Аллах Таала айтты:

﴿يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللَّهُ

يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ﴾

«Эй пайгамбар, сага Раббиң тарабынан түшүрүлгөн нерсени жеткизгин! Эгер (бул буйрукка амал) кылбасаң, Анын элчилигин (пенделерине) жеткизбеген болосуң. Алла сени адамдардан (алардын зыянынан) сактайт. Албетте Алла каапыр коомду хидаят кылбайт (туура жолго баштабайт)» [10:67]

Кимде-ким пайгамбарлардын чыныгы мураскору болууну кааласа, мына ушул аятты бекем карманып, Аллах Азза ва Жалла түшүргөн диндин эч бир нерсесин кемитпестен, толук бойдон жеткирсин. Болбосо, Аллахтын аяттарынын кээбирлерин гана баяндап, көпчүлүк бөлүгүн жашырып койгон бану исраил аалымдарынан айырмасы калбай калат. Бул мааниде айтылган аяттардын эң толугу жана жеткиликтүүсү Аллах Тааланын төмөнкү сөздөрү:

﴿إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّبَّيُّونَ

وَالْأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَآخِشُوا وَلَا

تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَمَنْ لَمْ يَحْكَمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ»

«Албетте Биз Тооротту хидаят (туура жол) жана нурду өз ичине камтыган абалда түшүргөнбүз. Аллага моюн сунуучу болгон пайгамбарлар, илахий (Кудай тараптан болгон) билим ээлери жана даанышмандар өздөрүнө Алланын Китеби аманат коюлгандыгы себептүү, жөөттөргө аны (Тоорот өкүмдөрү) менен өкүм кылышат. Алар бул Китеп үстүндө күбөлөр. Демек, (эй жөөт уламалар), адамдардан коркпогула, Менден корккула жана Менин аяттарымды арзан баа нерселерге алмаштырбагыла! Кимде-ким Алла түшүргөн дин менен өкүм кылбаса, анда, алар каапырлар» [5:44]

Пайгамбарлар өз турмушунда адамдарды Аллахтын китеби менен башкарышат жана алар көз жумушкандан кийин бул аманат алардын мураскорлору – роббаний аалымдарга көчөт. Анткени, роббаний

аалымдар пайгамбарлардан кийинки динди коргоочулар, шарият байрагын желбиретүүчүлөр. Бул иш оңойлук менен ишке ашпайт. Бул милдетти мойнуна алгандар түрдүү тоскоолдуктарга жана коркунучтарга кабылышат. Ошондуктан, жогорудагы аятта Аллах Таала айтты:

﴿فَلَا تَخْشَوْا النَّاسَ وَأَخْشَوْنَ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا﴾

«Адамдардан коркпогула, Менден корккула жана Менин аяттарымды арзан баа нерселерге алмаштырбагыла» [5:44]

Бул аяттагы «адамдар» деген сөздөн көзделгөн максат Аллах Тааланын ахкамдарын жек көргөн бийлик ээлери. Аллах Таала мына ошол өкүмдарлардын зулумунан коркпоону, Аллахтын аяттарын жана шариятын арзан баадагы нерселерге алмаштырып жибербөөнү буйруду. Ошондой эле, Аллах Субханаху ва Таала шарият ахкамдарын жек көрүүчүлөрдү жана андан баш тартуучуларды ыраазы кылуу максатында шарияттын кээбир бөлүгүн жашырып койбоону буйруду. Ал Азза ва Жалла айтты:

﴿وَأِنْ أَحْكَمَ بَيْنَهُمْ يَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ وَأَحْذَرُهُمْ أَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ﴾

«(Эй Мухаммад), алардын арасында Алла түшүргөн нерсе (дин) менен өкүм кылгын, алардын көңүл-кушу каалаган нерселерге ээрчибе жана да Алла сага түшүргөн өкүмдөрдүн айрымдарынан сени буруп фитна – эки анжылыкка салып коюуларынан этият бол!» [5:49]

Дагы бир аятта Аллах Таала абдан олуттуу эскертүү менен мындай деди:

﴿وَلَوْلَا أَنْ تَبَتَّنَا لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئًا قَلِيلًا ۖ إِذَا لَأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيَاةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا ۗ﴾

«Эгер Биз сени (Акыйкат Жолдо) бекем-туруктуу кылбаганыбызда сен аларга бир кыйла кызыгууца (жакындооцо) аз калды. Андай болгондо албетте, биз сага дүйнө (азабын) да, Акырет (азабын) да эки эсе кылып таттырган болор элек, кийин өзүң үчүн Бизге каршы бир да колдоочу таба албаган болор элең» [17:74-75]

Эй Аллахтын китебин жана Расуллаллах ﷺдын сүннөтүн жаттап алгандар, баланча аалым же фазилеттүү аллаама аталгандар, Аллах Тааланын Өз пайгамбары ﷺга айткан мына ушул эскертүүсүнө бир назар салып көргүлөчү. Бүгүнкү күндө өздөрүн пайгамбарлардын мураскорлору деп атап жаткандарда ушул шарттар табылабы? Же болбосо, алар Аллах Таала түшүргөн нерселердин кээбирлеринен

фитналанып калыштыбы? Же тогуттардын этегине жүгүнүп, алардын каалоолорун шарияттын ахкамдарына төп келтирүү менен убара болушуудабы? Алар Аллах түшүргөн динден башка түзүм менен башкарууну, кафир колонизаторлорго баш ийүүнү жана яхудийлер менен мамилелерди нормалдаштырууну халалдаштырып жатышкан жокпу? Алар Аллах Тааланын төмөнкү аятына татыктуу болушуудабы?

﴿وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ وَفَبَدَّوهُ وَرَاءَ

ظُهُورِهِمْ وَأَشْرَوْا بِهِ تَمَتًّا قَلِيلًا فَبَيِّنَّا مَا يَشْتَرُونَ ﴿١٨٧﴾

«Этегин, (эй Мухаммад) Алла Китеп берилген кишилерден: «Албетте, ал Китепти адамдарга ачык баян кыласыңар жана жашырбайсыңар!» деп убада-шерт алган эле. Кийин алар бул убада-шерттерин арттарына ташташты жана аны арзан баадагы нерселерге алмаштырып жиберешти. Алардын бул алды-саттылары кандай гана жаман нерсе!» [3:187]

Же аларга Аллах Азза ва Жалланын төмөнкү аяты төп келүүдөбү?

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ

أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّعُنُونَ ﴿١٥٩﴾

«Биз түшүргөн далилдер жана Хидаят – Туура Жолдон турган нерселерди адамдарга Китепте ачык-айкын кылып бергенибизден кийин аны жашыргандарды, кадиксиз, Алла наалат кылат жана наалат кылуучулар (першителер жана момундар) да наалат кылышат» [2:159]

Муфассирлердин имамы ат-Табарий бул аяттын тафсири тууралуу бир нече кабарларды келтирип, бул аят Мухаммад ﷺдин пайгамбарлыгын билип туруп, жашырып койгон ахли китептер тууралуу түшкөнүн айткан. Андан кийин, имам ат-Табарий мындай деген: «Бул аят белгилүү адамдар тууралуу түшкөн болсо дагы, анын мааниси Аллах Таала жеткирүүнү фарз кылган илимди жашырып коюучулардын бардыгына тиешелүү. Ушул мааниде Расуллаллах ﷺдан дагы риваят кылынган кабар бар. Расуллаллах ﷺ айткан:

«من سئل عن علم يعظمه فكتمه ألجم يوم القيامة بلجام من نار»

«Кимде-ким андан өзү билген илим тууралуу суралган кезде аны жашырып койсо, кыямат күнүндө оттон болгон ооздук менен ооздукталат».

«Ал-Манар» китебинде «бул аяттын түшүү себеби хос болсо дагы, анын хукму үмүмий болот» деп айтылат. Ошондой эле, шарыйй коидага (эрежеге) ылайык, «аяттын түшүү себебинен эмес, балким лафздын жалпы маанисинен ибрат (үлгү) алынат». Ошондуктан, Аллахтын аяттарын жана адамдарга көрсөткөн хидаят жолун

жашырып койгондордун бардыгы Аллах Тааланын лаанатына татыктуу болушат. Төмөндө Ислам тарыхында жашап өткөн чыныгы аалымдардын жана пайгамбарлардын мураскорлорунун кээбир эрдиктерин келтирип өтөбүз:

Имам Абу Ханифа ан-Нуъман Жаъфар ал-Мансурдун доорунда казылыкты жетектөөдөн баш тартып, ошол себептен кыйноого алынган. Имам Абу Ханифа ал-Мансурдун сунушун четке кагып, ага «Казылыкка сенин үстүнөн, ошондой эле, сенин балдарыңдын жана кол башчыларыңдын үстүнөн өкүм кылууга эрки жете турган адам гана келиши керек», деп жооп кайтарган эле.

Имам Малик ибн Анас ал-Мансурдун доорунда өзү жаттаган Расуллалах ﷺдин хадистерин айтуудан тосулган. Ал-Мансурдун айтымында, имам Малик айтып жаткан хадистердин кээбирлери анын бийлигине коркунуч жаратышы мүмкүн эле. Ошентсе да, имам Малик анын буйругуна моюн сунбады жана кыйноолорду көргөнүнө карабастан, илимди жашырып коюудан баш тартты.

Сүфьян ас-Сауриден ал-Мансур муктаждыктарын айтууну талап кылган учурда, ал ал-Мансурдун зулумун, адилетсиздигин жана муслмандардын байлыктарын ысырапкерчиликке жумшаганын айтар эле. Ошондой эле, ал-Махдийдин доорунда дагы дал ушундай позицияны карманып, ар дайым куугунтук көрүп жашаган. Адамдар андан бул кадамдарынын себепин сурашканда, ал: «Аалым диндин даарыгери, ал эми дирхам болсо диндин оорусу. Эгер даарыгердин өзү ооруга оролуп алса, ал кантип башкаларды даарылай алмак эле?!» - деп жооп берет эле.

Ахмад ибн Ханбал бир нече жыл камалып, миң жолудан көбүрөөк дарраланган жана анын илим окутуусуна тыюу салынган. Ал Аббасийлер доорундагы үч халифанын колунан зулум көргөн (ал-Маъмун, ал-Муътасим, ал-Васик). Ошого карабастан, ал халифалардын Аллахтын Китебине жана Расуллалах ﷺдин сүннөтүнө тескери келген талаптарын аткарган эмес.

Мухаммад ибн Исмаил ал-Бухарий өз мекенине кайтып келгенде Хурасандын амири Халид аз-Зухлий аны чакыртып, балдарына хадистен илим үйрөтүү үчүн үйүнө келип турууну талап кылган. Имам ал-Бухарий анын талабын четке кагып, амирдин балдары дагы башка окуучулар сыяктуу анын үйүнө келишин айткан. Ачууланган амир аны өлкөдөн чыгарып жиберүүнү буйруган жана имам сыртта жүрүп көз жумган.

Мына ушул мисалдар менен гана чектелейин. Ислам тарыхындагы аалымдардын акыйкат үстүндө бекем тургандыгы тууралуу окуялардын санагына жетүү мүмкүн эмес. Бул жаатта кеңири

маалымат алууну каалагандар Абулазиз ал-Бадрийдин «Ислам аалымдар менен өкүмдарлар ортосунда» деген китебине кайрылса болот. Сиздердин көңүлүңүздөрдү бургум келгени, өздөрүнүн акыйкат үстүндөгү бекем позициялары себептүү түрдүү кыйынчылыктарга кабылган бул аалымдар Аллахтын шариятын татбик кылып турган жана Аллахтын душмандарына каршы өз кошуундарын бутка тургузуп, согуш кылган өкүмдарлардын доорунда жашашкан. Ал эми Аллахтын динине жана шариятына каршы чыгып, Уммат душмандары менен достошуп жаткан, Аллах түшүргөн динден башка түзүмдөр менен башкарып жаткан, эсепсиз кандарды төгүп жаткан, рибаны халалдаштырып, бузукулукту жайылтып жаткан, элдердин байлыктарын талап-тоноп, бузукулук клубдарын ачууга уруксат берген жана Аллахтын жолундагы жихадды жокко чыгарган өкүмдарларга карата бүгүнкү аалымдардын позициясы кандай болушу керек? Оо аалымдар, ааламдардын Роббисинин алдына барганда эмне деп жооп бересиңер? Аллах Субханаху ва Таала *«(Бирок тээ менин буйругум болмоюнча) аларды токтотуп тургула! Себеби алар сурак беришет»*, деп айткан күндө эмне деп жооп бермекчисиңер?

Оо Уммат аалымдары, аслинде ар бир аалым адилеттүү болушу шарт. Имам Ахмад өзүнүн «ал-Муснад» китебинде риваят кылган жана Ибн ал-Коййим өзүнүн «Мифтаху дар ас-Сабада» китебинде келтирген хадисте Расуллалах ﷺ айткан:

«يحمل هذا العلم من كل خلف عدوله»

«Бул илимди кийинки келгендердин адилеттүүлөрү гана көтөрүшөт».

Ибн Абдулбар өзүнүн «ат-Тамхийд» китебинде бул хадистин шархы тууралуу мындай деген: «Бул хадисте аалымдар адилеттүү болушат, бул алардын асли деген маани айтылган». Жер бетинде жакшылык бир гана аалымдар аркылуу жайылат. Эгер аалымдар жоголсо, жакшылык азайып, жер бетинде бузукулук жайыла баштайт.

Аалымдардын милдети Умматты кыйроого карай жетелеп жаткан бузукуларга каршы туруу. Аалымдар эли-жерди бейпилдикке, бактылуулукка баштоочу жол башчылар. Алар ар бир изгилик иште алдыңкы сапта болушат жана жалпы элдин ишеничин актоо үчүн болгон күчүн жумшашат. Аллах Таала аалымдарды башкалардан өзгөчөлөнтүп, аларга илим берди жана алардын жер бетиндеги фазилетин баяндап мындай деди:

«أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا أَفَهُمُ الْغَالِبُونَ»

«Акыры алар Биз Жерди ар тарабынан кысымга алып келе жатканыбызды көрүшпөйбү?! Дал ошолор жеңишке ээ болушабы?!» [21:44]

Аллах Таала дагы башка аятта минтип айтты:

﴿أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُضُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا وَاللَّهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقَّبَ لِحُكْمِهِ وَهُوَ سَرِيعٌ

الْحِسَابِ﴾¹

«Биз алардын жерлерине келип аны айланасынан кемитип жатканыбызды көрүшпөдүбү? Алла өкүм кылат – Анын өкүмүн текшерүүчү жок. Ал тез эсеп-кысап кылуучу» [13:41]

Бул аяттагы «кемитүү» сөзүнүн мааниси тууралуу бир нече муфассирлер «аалымдардын жана факихтердин кетиши», деп айтышкан. Вакиъ Талха ибн Умайрдан, ал болсо Ато ибн Абу Робахтан риваят кылып айткан: «Аллах Тааланын **«Биз алардын жерлерине келип аны айланасынан кемитип жатканыбызды көрүшпөдүбү? Алла өкүм кылат – Анын өкүмүн текшерүүчү жок. Ал тез эсеп-кысап кылуучу»** деген аяты факихтердин жана жакшы адамдардын кетиши деген маанини түшүндүрөт»¹. Ибн Абдулбар айткан: «Бул аяттын таъвили тууралуу Атонун айткан сөзү абдан жакшы. Илим ээлери анын сөзүн кабыл алышкан»². Бул сөз бир нече муфассирлерден риваят кылынган. Аллаха Тааланын **«Акыры алар Биз Жерди ар тарабынан кысымга алып келе жатканыбызды көрүшпөйбү?! Дал ошолор жеңишке ээ болушабы?!»** деген аяты тууралуу Суфян Мансурдан, ал болсо Мужахид ибн Жабрдан риваят кылып айтат: «Факихтердин жана аалымдардын өлүшү»³.

Мына ушул аалымдардын айткандарына таяна турган болсок, жамандык эки себептен улам гана жайылат. Биринчиси: аалымдардын дүйнөдөн кайтып, көз жумушу. Экинчиси: аалымдар бар боло туруп, өз милдеттерине кайдыгерлик кылуусу. Имам ал-Бухарий жана Муслимдер Хишам ибн Урвадан, ал болсо атасынан жана ал Абдуллах ибн Амрдан риваят кылышкан хадисте Расуллуллах ﷺ айткан:

﴿إن الله لا يقبض العلم انتزاعاً ينتزعه من صدور العباد؛ ولكن يقبض العلم بقبض

العلماء، حتى إذا لم يبق عالماً، اتخذ الناس رؤوساً جهالاً، فسئلوا فأفتوا بغير علم،

فضلوا وأضلوا﴾

«Аллах Таала илимди пенделердин жүрөктөрүнөн сууруп чыгуу менен эмес, балким аалымдардын кетүүсү менен алып

¹ Имам ат-Табарийдин «Жамиъ ал-баян» китеби.

² «Жамиъ баян ал-илми ва фадлихи» китебинен.

³ Ан-Нававий (16\441).

коёт. Аалымдар калбай калышканда адамдар жахилдерди өздөрүнө башчы кылып алышат. Алардан (бир нерсе тууралуу) суралган кезде алар илимсиздик менен жооп беришет, (өздөрү) адашат жана (башкаларды дагы) адаштырышат»¹.

Оо аалымдар, Расулуллах ﷺ карапайым адамдардай турмуш кечирген. Башкалар сыяктуу ачкалыктан ичине таш байлап жүргөн, териден болгон килемчеде уктап, жерге отурган, үй-бүлөсүнө жардамдашып, өз кийимин өзү тиккен жана бут кийимин өз колу менен түздөп кийген. Акыйкатта, Расулуллах ﷺ бүгүнкү замандагы айрым аалымдар сыяктуу шан-шөкөттү жана мал-байлыкты сүйбөйт эле. Күндөрдүн биринде, сахабалар бир аялдын Расулуллах ﷺга одоно мамиле кылып жатышканын көрүшүп, аны токтотушту да, ага «Сен эмнеге Аллахтын Элчисине мындай мамиле кылып турасың?» деп айтышканда, ал аял «Мен анын Аллахтын Элчиси экенин билбептирмин», деп жооп берген. Ал эшиктин алдында сакчысы жок экендигинен улам, тааныбай калганын айтып, кечирим сураган. Ал эми бүгүнкү күндөгү кээбир илим ээлеринин жана даъватчылардын чоң мансапка, адамдар арасындагы атак-даңкка умтулуп жатышканын кантип түшүнүүгө болот? Алар пайгамбарлардын мурасы болгон аманатты ишке ашыруу жана рисалатты жайылтуу жолунда атаандашуунун ордуна, өкүмдарларды ыраазы кылууда атаандашып калышпадыбы? Акыйкатта, аалымдар өз милдетин аткаруу жолунда түрдүү кыйынчылыктарга карабастан аракет кылышы важиб эмес беле? Бүгүнкү күндө Ислам мусулмандардан, өзгөчө аалымдардан Ислам ахкамдарын жайылтууда, анын даъватын көтөрүп чыгууда жана Ислам мамлекетин орнотууда талыкпас мээнетти, кайышпас эркти жана болоттой бекемдикти талап кылып турат.

Оо аалымдар, Ислам ааламындагы саясатчылардын саат сайын уланып турган саткындыктары, улуу Умматка карата зулумдары силерге көрүнбөй жатабы? Шам элин сур булуттай каптаган кызыл кыргын, кыйроолор, жайкалган Яман жергесиндеги шаркырап аккан айыпсыз кандар, бүтүн элди бүлүндүргөн кутумдар тууралуу кабарларды укпай жатасыңарбы? Кан жүтүп турган Умматтын каңырыгын түтөтүп, өлгөндүн үстүнө тепкендей, айрым аалым аттуулар бул фитналарды от алдыруунун убарасында согушка түртүп жатышпайбы. Алар Аллах Тааланын мына бул аятын окушкан эмес беле:

---

¹ Ал-Бухарий жана Муслим риваяты.

﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِدًا فَرَجَؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَعَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعْنَهُ وَأَعَدَّ

لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا﴾

«Ким атайылап бир момунду өлтүрсө, анын жазасы тозок, ошол жайда түбөлүк калат. Дагы ал Алланын азабына жана каргышына дуушар болот. Алла ал үчүн чоң азапты даярдап койгон» [4:93]

Жарирден риваят кылынган хадисте ал айтты: «Расуллуллах ﷺ коштошуу ажылыгында мага «Адамдарды тынчтандыр», деди да, андан кийин адамдарга кайрылып:

Оо аалымдар! Силерге Перс булуңу, Хижаз жана Кинана (Мисир) жергесиндеги мусулман өлкөлөрү жетекчилеринин карөзгөйлүгү, Исра жана Мираж жерлерине кыянаттык кылуу үчүн яхудийлер менен тил бириктирип жатышканы тууралуу кабарлар жеткен жокпу? Сириядагы, Ямандагы жана башка мусулман өлкөлөрүндөгү кыргындар тууралуу укпадыңарбы? Оо аалымдар, ачыктан-ачык жасалып жаткан бул кылмыштар тууралуу үн катпайсыңарбы? Зөөкүрлөрдүн өкүмдарлыгына сүкүт сактап отургандар кандай гана жийиркеничтүү!

Макаламдын соңунда, Аллах Таала шарый илим насип кылган, Аллах менен болгон байланышын түшүнүп жеткен, акыйдасы тунук, амалы бекем жана Роббисине жолугарын бөркүндөй билген аалымдарга айтарым, силер Умматтын кандай кор абалда экендигин, кандары төгүлүп, абийири тепселенгенин, байлыктары талап-тонолуп, ачарчылыкта күн кечиргенин көрүп-билип турасыңар! Жалпы адамзат үчүн чыгарылган эң улуу Умматтын түндүгү жерге түшкөнгө чейин эсиңерге келгиле!

Оо аалымдар! Бүгүнкү күндөгү кордуктан, Умматка карата жасалып жаткан кылмыштардан кутулуунун жападан жалгыз жолу – пайгамбарлык минхажындагы экинчи рошид Халифалыкты орнотуу! Андыктан, мына ушул жолдо жан алып, жан берип күрөшүп жаткан Хизб ут-Тахрир жигиттери менен бириккиле! Акыйкатта, Халифалыкты орнотуу үчүн аракет кылуу фарздардын таажысы. Анткени, Халифалык менен гана дин орнотулат, шарый ахкамдар татбик кылынат жана абийир-намыс корголот! Халифа бул Умматтын калканы! Расуллуллах ﷺ айткан:

﴿إنما الإمام جنة يقاتل من ورانه ويُنقى به﴾

«Халифа – калкан, анын артында туруп согуш кылынат жана аны менен коргонулат».

Оо Аллахым, каафирлерге каарыңды төгүшүңдү, мусулманга нусратыңды беришиңди, диниңе каршы кылыч көтөргөндү кыргын

кылып, аяттарыңа башын жөлөгөндөрдү коргооңо алышыңды сурап калабыз! Оо Аллахым, Өзүң баарын Угуучусуң, Өзүң баарынан жакынсың, дубаларды кабыл кылып, душмандардан өз алуучусуң, эң кудуреттүү, эң каардуу – жалгыз Өзүңсүң! Убактылуу дүйнөгө өкүмдарлык кылган заалымдар канчалык күчтүү болбосун, Сенин кудуретиң алдында кылга дагы арзыбайт! Алсыздыктын азабын тартып жаткан бул Умматка нурсратыңды тездете көр! Аллахым, Уммат арасындагы аруу жүрөк, ак ниет баатырлардан нусрат ээлерин чыгар!

Дуабыздын соңу, ааламдардын Роббиси Аллах Таалага чексиз мактоолор болсун! □

ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ	قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ» «Мусулман мусулмандын боордону. Ага зулум кылбайт, аны таштан койбойт жана кемсинтпейт»	ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ
Келгинди яхудийлердин Куръан нускаларын өрттөшү чоң чыңалууну жаратты		
2022-жылдын 9-октябрында, Фалестинде келгинди яхудийлер Курани Каримдин 7 нускасын өрттөп, аны Ибрахимий мечити жайгашкан эски Халил ар-Рахман шаарындагы Кайтун мечитинин жанындагы таштандыга ыргытышкан. Ага чейин келгиндилер Ибрахимий мечитине жана анын айланасындагы үйлөргө бир катар чабуулдарды жасашкан эле. Фалестин мусулмандары келгиндилердин Курани Каримге акаарат келтиргенине кыжырданып, нааразылык билдиришти. Айрым блоггерлер твиттер аркылуу, келгиндилердин Аллахтын китебине кол салуусуна жооп катары, фалестиндиктерди шам жана куптан намаздарын ошол эле Халил шаарындагы Кайтун мечитинде окууга чакырышты. Бул 3-октябрда, Ибрахимий мечитинде баскынчы «израиль» күчтөрүнүн күчөтүлгөн тартиптеги коргоосу астында болуп өткөн келгиндилердин кечеси уюштурулгандан кийин болду. Ал-Ваъй: Бул яхудийлер байыртан мусулмандарга каршы айгышкан душман болуп келишкен, азыркы күндө дагы душмандыгын улантышууда жана кыяматка чейин ушул бойдон калышат. Кыямат күнүндө Аллах Таала аларды жана аларды дос туткан мусулман жетекчилерди эң оор азапка дуушар кылат. Биз Аллах Тааладан алардын азабын биздин колубуз менен беришин жана канчалаган жылдардан бери жүрөктөрүбүзгө толгон өч алуу сезимдерибизди кандырышын сурап калабыз. Ал күн биз үчүн абдан жакын.		
Эрдоган: Дамаск менен биздин чалгын кызматтарыбыз ортосундагы сүйлөшүүлөр жол картасын аныктайт		
2022-жылдын 29-сентябрында Түркия прензиденти Режеп Тайып Эрдоган «CNN Turk» жана «Canal D» телеканалдарына берген маегинде Сирия режими менен мамилелерди нормалдашытырып жаткандыгын билдирген. Эрдоган өз сөзүндө: «Биздин чалгын кызматыбыз ал жакта (Дамаскта) сүйлөшүүлөрдү жүргүзүп жатат жана биз анын жыйынтыгына таянуу менен жол картабызды белгилейбиз», - деп айтты. Өз кезегинде, Түркия президентинин басма сөз катчысы Ибрахим Калын Сирия режими менен болгон байланыштар чалгын кызматтарынын деңгээлинде гана жүрүп жатканын айтып, учурда Дамаск менен саясий байланыш түзүү пландары жок экенин баса белгиледи. Ошондой эле, Ибрахим Калын 2022-жылдын 23-сентябрында Түркиянын «NTV» радиосуна берген маегинде Түркиянын Сирия боюнча позициясы ачык экендигин айтып: «Астана		

ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ	قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخُونُهُ وَلَا يَحْتَمِلُهُ» «Мусулман мусулмандын боордону. Ага зүлүм кылбайт, аны таштан койбойт жана кемсинтпейт»	ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ
сүйлөшүүлөрү жана конституция иши уланууда», - деп билдирген. Ал эми 2022-жылдын 6-октябрында Эрдоган Сирия президенти Башар Асад менен жолугушуунун мүмкүндүгүн четке какпасын айтты. Ошондой эле, ал Чехиянын борбору Прагада болуп өткөн «Европалык саясий шериктештик» алкагындагы жолугушуулардан кийинки билдирүүлөрүндө: «Учуру келсе, Сирия президенти менен жолугушуу маселесине кайра кайтышыбыз мүмкүн. Учурда төмөн деңгээлдеги сүйлөшүүлөр жүрүп жатат», - деп айтты. Түрк президенти эгер Сирия президенти Башар Асад Өзбекстанда өтүүчү ШКУнун саммитине катыша турган болсо, ал жерде аны менен жолугушууну кааларын билдирген болчу. Бирок, Түркиянын тышкы иштер министри Мевлүт Чавушоглу Эрдоган менен Асаддын ШКУ саммитинде жолугушуусу тууралуу таралган кабарларды төгүндөп, Сирия президентинин аталган саммитке чакырылбаганын билдирген.		
Ал-Ваъй: Бул Эрдогандын чыныгы жүзү. Анын башка саткын жетекчилерден эч кандай айырмасы жок, жада калса Эрдоган алардан ашып түшөт. Анткени, ал сыртынан Исламий болуп көрүнгөнү менен, иш жүзүндө Аллахтын душмандары болгон «израиль» жана Америка менен достошот. Ал Сирия мусулмандарын саткан жана душман колуна салып берген адам. Анын билдирүүлөрүнө карагылачы, Ислам харам кылган иштер ал үчүн харам эмес экендигин тастыктоо үчүн анын билдирүүлөрүнөн дагы айкыныраак далил болушу мүмкүнбү?		
Лиз Террас: «Мен чоң сионистмин»		
Британиянын премьер-министри Лиз Террас өзүн «израилди» колдогон «чоң сионист» деп атап, Улуу Британия «израилди» коргой турганын айтты. Ал британ яхудийлеринин Өкүлдөр палатасына арналып уюштурулган салтанатта «Улуу Британия менен «израилдин» ортосундагы мамилени дагы да күчөтөмүн», деп убада берди. Ошондой эле, Лиз Террас «израилди» толук түрдө жана чын жүрөктөн колдорун, Британия менен «израиль» эркиндикке жана демократияга ишенбеген авторитардык режимдердин коркутууларына тушугуп жатканын билдирди. Андан тышкары, аталган салтанатта Британия элчилигин Тель-Авивден Куддуска көчүрүү тууралуу чакырыктар айтылды. Яхудийлер Өкүлдөр палатасынын президенти Мари ван Дерзел британ өкмөтүн бул кадамга барууга үндөп: «Биз чындап эле АКШ сыяктуу Британия элчилиги дагы көчүрүлөт деп үмүт кылабыз», - деди. Салтанатка катышкан «израилдин» Британиядагы элчиси Ципи Хотовели: «Британия менен «израиль» ортосундагы достукту көрсөтүү үчүн бул кадамдан өткөн маанилүү эч нерсе жок», - деп айтты.		

ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ	«قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْمِلُهُ» «Мусулман мусулмандын боордошу. Ага зуулму кылбайт, аны таштап койбойт жана келсиптийт»	ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ
Саламаттыкты сактоо министри Роберт Женрик учурда Британиянын элчилиги үчүн Куддуста жаңы жер бөлүнгөнү тууралуу мурунку билдирүүлөрүн кайталап, премьер-министрдин элчиликти көчүрүү карап чыгууга берилгендигин укканына кубанычта экенин айтты. Ал эми санарип, маданият, медиа жана спорт боюнча мамлекеттик катчы Мишель Доннеллан өзүнүн эң алгачкы эл аралык сапарларынын бири «израилге» болорун жарыялап, «Биз израилден үйрөнсөк боло турган көп сабактар бар», деди. «Jewish Chronicle» басылмасынын маалыматына караганда, аталган салтанатка Мамлекеттик катчы Жеймс Клеверли жана Террастын элчиликти көчүрүү сунушун колдогон Консервативдик партиянын бир катар жогорку даражалуу саясатчылары да катышкан.		
Ал-Ваъй: Бул Исламга жана мусулмандарга душмандык кылгандардын анабашы, бардык жамандыктардын башаты болгон Британия. Эгер Британия мусулман өлкөлөрүндөгү жетекчилерди мусулмандарга кыянат жана душмандык кыла турган, израиль менен достошо турган малай катары эсептебегенде, ошондой эле, мусулмандардын күч кубатын жана улуу хазаратын көрө билгенде, мындай жийиркеничтүү билдирүүлөргө батына алмак эмес!		
Мусулман жетекчилери уйгурларды душман колуна тапшырышууда		
БУУнун Адам Укуктары Кеңешине мүчө болгон Сомалиден башка бардык мусулман өлкөлөрүнүн жетекчилери (БАЭ, Катар, Индонезия, Пакистан, Судан, Сенегал, Казакстан жана Мавритания) Кытайдагы адам укуктарынын бузулушун талкуулоодон баш тартуу менен мусулман уйгур азчылыгын душман колуна тапшырып беришти. Мусулман өлкөлөрүнүн ичинен бир гана Ливия бейтарап добуш берүү менен өзгөчөлөндү. Алар Кытайдын уйгур мусулман жарандарына карата кылмыштарын талкуулай турган резолюция долбоорун четке кагууну колдошкон. Аталган резолюцияга каршы 19 добуш, талкууну колдоого 17 добуш жана 11 бейтарап добуш берилди. Талкууну колдоону талап кылгандар арасында АКШ, Канада жана Улуу Британия дагы бар. Кытайдын кайра тарбиялоо лагерлеринде апасы каза болгон жана эки бир тууганы дайынсыз жоголгон Бүткүл дүйнөлүк уйгур кеңешинин төрагасы Долкун Иса: «Бул көрүнүш улуу трагедия. Бул биздин үмүттөрүбүздү сындырды», - деп айтты да: «Биз баарибир таслим болбойбуз. Бирок мусулман өлкөлөрүнүн реакциясы бизди чындап эле таң калтырды», деп кошумчалады. Кытайдын Тышкы иштер министрлиги: «Шинжаңга байланыштуу маселелер эч		

ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ	قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْتَمِرُهُ» «Мусулман мусулмандын боордону. Ага зулум кылбайт, аны таштан койбойт жана кемсинтпейт»	ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ
кандай адам укуктарына тиешелүү маселе эмес. Ал терроризм, экстремизм жана сепаратисттик тенденциялар менен күрөшүү маселеси», - деп билдирди. Министрлик өзүнүн расмий сайтындагы билдирүүсүндө: «Бул кадам АКШнын жана айрым Батыш өлкөлөрүнүн Адам Укуктары Кеңешин Кытайдын ички иштерине кийлигишүү үчүн колдонуу аракети», - деп жазды. 2022-жылдын 31-августунда БУУнун Адам укуктары боюнча бюросу «Шинжаңда адам укуктары одоно бузулган» деген тыянак чыгарган басылмасын жарыялаган эле. Андан тышкары, бир катар укук коргоочу уюмдар Пекинди уйгурларга каршы мыйзам бузууларда, аларды лагерлерде мажбурлап иштетүүдө айыптап келишет. Кытайдагы 10 миллионго жакын уйгурлар этникалык азчылык болуп эсептелет жана алардын көпчүлүк бөлүгү Ислам динин тутунушат. АКШ Кытайды уйгурларды геноцид кылууда айыптап келет. БУУнун 47 мамлекеттен турган Адам Укуктары Кеңешине мүчө болгон, жаңы өнүгүп келе жаткан мамлекеттер Кытай тараптан келүүчү инвестицияларга зыян жеткирип алуудан коркуп, Кытайга ачык каршы чыгууну каалашпайт. Бир топ уйгурлар БУУнун баш кеңсесинин алдында нааразылык акциясын уюштурту жана Кытайда камалып турган адамдардын сүрөттөрүн жарыялашты. Ал-Ваъй: Акыйкатта, уйгурлар маселеси мусулмандардын көйгөйү. Бирок, Америка аны өзүнүн Кытайга каршы күрөшүндө өз кызыкчылыгы үчүн пайдаланууда. Ошондуктан, зулум көргөн кытайлык уйгур мусулмандар эл аралык тузакка түшүүнүн ордуна, бул көйгөйдү Фалестин, Кашмир жана Рохинжа көйгөйлөрү сыяктуу мусулмандардын Исламий, орчундуу көйгөйлөрүнүн бирине айландырышы керек. Акыйкатта, Ислам Умматы бул кыйынчылыктардан чыгуу үчүн убада кылынган жана күтүлүп жаткан экинчи Рошид Халифалыкты орнотууга аракет кылышууда.		
Магрибдин 20 шаарында Фалестинди колдоо иретинде мамилелерди нормалдаштырууга каршы митингдер болуп өттү		
Магрибдин (Марокконун) 20 шаарында Фалестин мусулмандарын жана Фалестин маселесин колдоо иретинде 30га жакын митингдер болуп өттү. Митингдердин катышуучулары «израилдин» агрессиясын жана мубарек ал-Акса мечитине болгон кол салууларын каралаган жазууларды көтөрүп чыгышты. Бул митингдер Батыш жээктеги (Фалестиндеги) бир нече жума бою уланган кандуу окуялар менен бир учурда болуп өттү. Аталган кандуу окуялар учурунда Жанин лагеринде, Наблуста жана башка жерлерде оккупациялык аскерлер		

ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАБАРЛАРЫ	قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخُونُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ» «Мусулман мусулмандын боордону. Ага зуулму кылбайт, аны таштап койбойт жана кемсиптийт»	ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАБАРЛАРЫ
менен дээрлик күн сайын болгон кагылышуулардан улам бир нече мусулмандар шахид болушкан эле.		
Магрибдеги «ачуулануу жумасы» деп аталган митингдердин катышуучулары араб расмийлеринин үнчүкпай турганын, ошондой эле, Батыштын жана ага караштуу эл аралык уюмдардын жүргүзүп жаткан кош стандарттуу саясатын айыпташты. Митингчилер Магриб жана башка араб өлкөлөрүнүн оккупациялык «израиль» менен мамилелерди нормалдаштыруу боюнча түзүп жаткан келишимдерине каршылык билдиришти. Ошондой эле, алар келгинди яхудийлердин «Такты» майрамын белгилөө шылтоосунда мубарек ал-Акса мечитине бастырып киришкенин жана анын короосунда «талмуд» ырым-жырымдарын өткөрүшкөнүн айыпташты. Митингдин жүрүшүндө сионисттик режим менен мамилелерди нормалдаштырууга карата жалпы элдик каршылык кайра жанданды жана сионисттик режимди кулатуу чакырыктары жаңырды. Шаарларда түнкү демонстрациялардын кеңейиши күтүлүүдө. Көңүлдү өзгөчө бурган нерсе, Магриб бийлигинин 2020-жылдагы «израиль» менен мамилелерди нормалдаштыруу боюнча түзгөн келишими кеңири көлөмдөгү элдик каршылыкка кабылды.		
Ал-Ваъй: Бул окуя мусулман өлкөлөрүндөгү жетекчилердин өз элине бүтүндөй жат экендигин дагы бир ирет тастыктап турат. Бул кабар бүтүндөй Магриб элинин, жада калса жалпы Ислам Умматынын «израиль» менен мамилелерди нормалдаштыруу долбооруна каршы экендигин чагылдырууда. Анткени, бардык мусулмандар бир бүтүн Уммат!		
«Израиль» Куддус мектептерине «израилдик» билим берүү программасын таңуулоого умтулууда		
Оккупациялык «израиль» Куддус шаарындагы фалестиндик программанын негизинде окуткан билим берүү мекемелерине чектөөлөрдү күчөтүп, аларды «израилдик» программанын негизинде окутууга мажбурлоодо. Бул оккупациялык бийликтин билимге болгон көзөмөлүн күчөтүү жана билим берүүдөгү өз вариантын таңуулоо аракетин билдирет. Фалестин мусулмандары «израилдин» көптөгөн жылдардан бери Куддустагы мектептерге өз программасын таңуулоо аракетин «окуу программасына каршы «израилдин» согушу» же билим берүү процессин «израилдештирүү» деп баалашууда. Куддуста 120 000 окуучу билим алышат. Алардын жарымынан көбү оккупациялык бийликке караштуу расмий мектептерде окушат. Оккупациялык бийлик өз карамагына кирбеген мектептерди кысымга		

ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫҢ КАВАРЛАРЫ	قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْتَمِلُهُ» «Мусулман мусулмандын боордошу. Ага зулум кылбайт, аны таштан койбойт жана кесиппийт»	ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫҢ КАВАРЛАРЫ
алып, аларды өз чечимдерине баш ийдирүү үчүн алардын билим берүү сапатына жана класстарды көбөйтүүсүнө, ошондой эле, жаңы мектептердин курулуусуна жана ижарага берилүүсүнө чектөөлөрдү киргизип келет. Куддус мусулмандары «израилдин» билим берүү программасын таңуулоо жана Фалестиндин билим берүү программасын бурмалоо боюнча мындай аракеттерине каршылык кылышып, түрдүү жүрүштөр, элдик нааразылык акциялары жана иш таштоолор менен реакция билдиришүүдө. Ал-Ваъй: Фалестин эли өчкөн сайын түтөгөн, кырылган сайын күчөгөн улуу Ислам Умматынын бир бөлүгү. Яхудийлердин колу менен аларга кандай зулумдар көрсөтүлгөн болсо, Аллахтын дал ошол зулумдарды яхудийлердин өздөрүнө кайтарышын сурап калабыз. Аллахтын убадасы акыйкат жана ал сөзсүз түрдө ишке ашат.		
АКШнын мамлекеттик департаментинин кеңешчиси: «Фалестиндиктер Авраамдын арабасына миниши керек»		
Журналисттердин катышуусунда болуп өткөн сессияда АКШнын Мамлекеттик департаментинин кеңшчиси Кон Чоллет украин-орус маселеси, Фалестин, Иран, Катар, ОПЕК жана Барак Обама боюнча бир катар позициялар тууралуу сөз кылды. Ал «израиль» менен мамилелерди нормалдаштыруу маселеси Фалестин көйгөйүн чечүүдөн дагы маанилүүрөк экендигине токтолуп, «нормалдаштыруу» долбоору эң маанилуу маселе экендигин жана бул соңку жылдарда болуп өткөн эң ийгиликтүү иштердин бири экенин айтты. Ошондой эле, ал мындан он жыл мурун, АКШнын Коргоо министрлигинде иштеп жүргөн кезинде «нормалдаштыруу» долбоорунун алгачкы тамырларына күбө болгонун ырастады. Чоллеттин айтымында, ал кезде «израилдиктер» менен эмираттыктар жашыруун сүйлөшүүлөрдү жүргүзүшкөн. Ал өз сөзүндө мындай деди: «Бул иш үчүн Трамптын администрациясы ыраазычылыкка татыктуу жана Байдендин администрациясы учурда Трамптын администрациясы негиз салып, баштап кеткен ишти улантууда. Бул жаатта Байдендин администрациясы жасаган иштердин эң көрүнүктүүсү АКШнын мамлекеттик катчысы Энтони Блинкендин «израиль», Мисир, БАЭ, Бахрейин жана Магриб өлкөлөрүнөн келген кесиптештери менен Негев чөлүндө уюштурган «тарыхый» жолушуусу болду... Эгер биз Авраам (Ибрахим) келишимдерин башталгыч кадам деп эсептей турган болсок, бүгүнкү күндө кылып жаткан иштерибизди бул процессти чоң өнөктөштүккө айландыруу катары санасак болот. Анткени, бул жолугушуу мындан ары жыл сайын кайталанып турмакчы. «Израилдин» араб өлкөлөрү		

ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ	قال رسول الله ﷺ: «الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَظْلِمُهُ وَلَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ» «Мусулман мусулмандын боордошу. Ага зулум кылбайт, аны таштап койбойт жана кемсиппейт»	ААЛАМ МУСУЛМАНДАРЫНЫН КАВАРЛАРЫ
менен түзүп жаткан «чоң өнөктөштүгү» улам кеңейүүдө жана фалестиндиктердин бул арабага минүүдөн башка аргасы жок!». Ал-Ваъй: Фалестин маселесин чечүү үчүн сунушталып жаткан «нормалдаштыруу» долбоору мусулмандарды басынтуу, ошондой эле, мусулман жетекчилерди өз элинин жана дининин каалоолорунан алыс абалда, душмандардын каалоолоруна ылайык чечимдерди кабыл алууга мажбурлоодон башка нерсе эмес. Биз ачык жана ишенимдүү түрдө айтабыз, Фалестин маселеси ага каршы түзүлгөн бардык жийиркеничтүү кутумдардан кийин, тез күндө тикелене турган жана борбору Шам жергесинде боло турган Халифалык мамлекетин гана күтүп турат. □		

КУРЪАНИ КАРИМ САБАГЫНДА

АС-САФ СҮРӨСҮ – САЯСИЙ АДАШТЫРУУДАН КУТУЛУУ ТУУРАЛУУ КУРАНДАГЫ ҮЛГҮ

Устаз Баян Жамал

Бүгүнкү күндө Умматыбыз төмөндүктүн жана алсыздыктын торуна малынган абалда күн кечирип жатканы баарына маалым. Мындай абалдын келип чыгуусуна Исламдын башкарууда жана турмушта жоктугу, же болбосо Батыштын мусулман өлкөлөрүнө үстөмдүгү себеп болуп турат деп айтууга болот. Экономикалык чабалдык, жакырчылык, жумушсуздук, бузукулук, кан төгүүлөр, үй-бүлөнүн чачыроосу жана жаш балдардын тарбиясыз калуусу, шек-күмөнсүз, Исламдын турмушта татбик кылынбай жаткандыгы себептүү. Ал эми фикирий чачырандылык, саясий жана фикирий бидъаттардын жайылуусу, мусулман өлкөлөрүндөгү саясий кыймылдардын түрдүү жолдорду кармануусу, ошондой эле, мусулман жаштарынын өздөрүнүн абалынан жана тарыхынан бейкабар абалда пайдасыз иштер менен алектенүүсү, шек-күмөнсүз, Умматтын башына заалим башкаруучулардын келүүсү себептүү.

Фазилеттүү аалым шейх Такийюддин ан-Набаханий айткандай, ойгонуу – ага алып баруучу фикирди т.а. адам, барлык жана тирүүлүк тууралуу, ошондой эле, алардын мурунку барлыкка жана кийинки турмушка болгон байланышы тууралуу фикирди аңдап жетүү менен ишке ашат. Турмуш иштерин тартиптөөдөгү Ислам фикраты жана тарыйкаты мына ушундай. Ошондуктан, Уммат жүз жылдан бери чыга албай жаткан төмөндүктүн баткагынан кутулуу үчүн Ислам акыйдасын жана түзүмдөрүн аңдап жетиши зарыл. Ойгонууну каалаган адам өзүнүн иш-амалдарын Аллахтын китебине жана Расуллаллах ﷺдин сүннөтүнө бекем байлашы зарыл. Мына ошондо ал адам өзү билбеген абалда душмандын кайырмагына илинип калбайт жана душмандын колунда өз Умматына каршы колдонулуучу курал болбойт. Биздин акыйдабыз – бүгүнкү күндө өкүм сүрүп турган жахилият караңгылыгынан куткаруучу жарык нур. Аллах Таала айткан:

﴿أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّهِءَ كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءَ عَمَلِهِۦءِ وَاتَّبَعُوهُۤ أَهْوَاءَهُمْ ۗ﴾

«Акыры Раббиси тарабынан анык-айкын далилге (тактап айтканда, Куранга) ээ болгон киши (тактап айтканда Расуллаллах жана момундар), кылган жаман амалдары өзүнө сулуу көрүнгөн

жана көңүл калоолоруна ээрчиген (каапыр) кимселерге окшомок беле?!» [47:14]

Курани Каримдин көптөгөн аяттары адам баласына акыл калчоону, фикирлөөнү жана ой жүгүртүүнү буйруган. Жада калса, Куран вахийди ээрчүүгө даяр болбогондорду дагы акыл-калчап, ой жүгүртүүгө чакырган. Бирок, Куранда айтылган ой жүгүртүүнүн шарттарынын бири таасир берүүчү сезимдерге берилбестен, далилдердин негизинде акыйкатка жетүүгө умтулуу. Аллах Субханаху ва Таала айткан:

﴿وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ

الْكَافِرُونَ﴾¹¹⁷

«Ким өзү үчүн эч кандай далил болбой туруп Алла менен бирге башка бир кудайга дуба кылса, демек, анын эсеп-кысабы Раббисинин алдында болот. Албетте, каапыр болгон кишилер нажат таппайт – кутулбайт» [23:117]

Ушул жана башка аяттар инсанга өз ой жүгүртүүсүнүн жана анын натыйжаларынын жоопкерчилиги тууралуу кабар берет. Куран ага ыйман келтиргендерди сокур ээрчүүгө эмес, балким акыл калчап, ой жүгүртүүгө тарбиялайт, ошондой эле, адамдардын эмес, алар жүргөн жолдун тууралыгына көңүл бурууну үйрөтөт. Куран акыл иштетүүнү четке каккан эмес, балким акыл иштетүүнүн натыйжаларына жана далилдерине жоопкерчиликсиз мамиле кылууну каралаган. Жогорудагы аяттан мурдараак келген аятта Аллах Таала мындай деген:

﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾¹¹⁸

«Же силердин оюңар боюнча, Биз силерди бекер эле, тамаша кылып (башкача айтканда, дүйнөдө силерге бир да милдет такпай турган, акыретте эсеп-кысап кылбай турган абалда) жараттык да, силер Биздин алдыбызга кайтарылбайсыңарбы?!» [23:115] (Андай эмес)!»

Бул аятта ой жүгүртүү куру кыял, же натыйжасыз жана пайдасыз иш эмес экендиги, балким адам баласы кыямат күнгө чейин ой жүгүртүп, акыл калчап жашашы керек экендиги тууралуу кабар берилген. Ошондуктан, Исламда фикир амал менен тыгыз байланышкан¹.

Куран – ага амал кылына турган китеп. Аллах Таала Куран окуучу адамдан аны жаанын жебесиндей тездик менен окуп коюну эмес, балким анын маанилери тууралуу ой жүгүртүп, түшүнүп окууну талап

¹ Идрис ал-Канбурийдин макаласынан алынды.

кылган. Ошондуктан, катардагы мусулмандардан мурун, даъват жүгүн көтөрүп чыккан жана Исламды жайылтууга кызмат кылган мусулмандар Курандын маанилери тууралуу ой жүгүртүүсү, ошондой эле, өздөрүнүн даъватын жана саясий иш-аракеттерин Курандын манхажына ылайык алып баруусу зарыл. Бүгүнкү биздин заманыбызда башыбызга түшкөн балээлердин бири – илимсиздик жайылып, Исламий аң-сезимдин жоюлуп бара жаткандыгы. Бул Батыш каалаган жана аракет кылып жаткан иш. Мусулман жаштарынын кыйроосу, пайдасыз нерселер үчүн өмүрүн сарптоосу Умматтын кубатын алсыратып, жахилдиктин жайылуусуна шарт түзүүдө. Социалдык тармактарды пайдалануу жеткиликтүү болуп, аалымдардан мурун жахилдер өз ойлорун жайылта турган, түрдүү фатваларды жана саясий тахлилдерди (анализдерди) бере турган болуп калышты. Натыйжада, жалпы эл кимди ээрчиши керектигин ажырата албай, бөлүнүп-жарыла баштады. Мындай башаламандыктардын себебинен адамдар эки түргө бөлүнүп калышты. Алардын бир бөлүгү Уммат башынан кечирип жаткан окуяларды жана кабарларды күзөтүүдөн баш тартып, дүйнөнү суу басса өрдөккө не кайгы дегенсип, жеке жыргалчылыгы менен гана убара болуп калышты. Ошентип эле коюу менен жыргал жашоого жетип калса кана! Тилекке каршы, өздөрү билбеген абалда ири күчтөрдүн оюнунда курман жатышпайбы. Ал эми адамдардын экинчи бөлүгү болсо болуп жаткан окуяларды күзөтүшөт, бирок алардын артындагы максаттарды түшүнө албай калышты. Алар шаръий ахкамдарды түшүнүп, аларды вакыйлыкка төп келтирүү үчүн зарыл болгон шаръий илимге жана саясий маалыматка ээ эмес. Натыйжада, бурмалоолор жана адаштыруулар күчөп, ансызда алсыздыктын азабын тартып турган Умматтын башына кошумча апаат болду.

Окурманда «Бул адаштыруулардан кутуулунун жолу кандай?» деген суроо пайда болушу мүмкүн. Бул суроого төмөндөгүчө жооп беребиз: Негизи ар бир мусулман туңгуюкка кабылган кезде нурга т.а. Куранга кайтышы керек, ар бир караңгылыктан вахий чырагы менен чыгуусу керек. Аллах Таала айткан:

﴿قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ ۝ يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ
وَيُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ ۖ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ﴾

«Силерге Алла тарабынан Нур-Ачык Китеп келди, Алла ал себептүү Өзүнүн ыраазылыгын ээрчиген заттарды (тозоктон) кутулуу жолдоруна багыттап коет жана Өзүнүн каалоосу менен аларды караңгылыктардан нурга чыгарат жана аларды Туура Жолго багыттайт»

[5:15-16]

Мусулман адам саясий адаштыруудан сактануу үчүн ар бир иште өз акыйдасынын көрсөтмөлөрүнө амал кылышы жана ар бир вакыйлыкты акыйдадан келип чыккан шарый ахкамдар менен байлай билүүсү кажет. Ошондой эле, шарияттын көрсөтмөлөрүнө толук моюн сунуп, ага тескери келген нафси-каалоосуна, жеке кызыкчылыкка жана кандайдыр бир тайпага же жетекчиге ээрчип кетпеши керек. Шарият бардык жамааттардан жана жетекчилерден жогору турат. Эгер мусулман адам вакыйлыкты өз акыйдасына туура байлай ала турган болсо, ийгиликке жетет. Аллах Таала айткан:

﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ وَيَعْلَمَ اللَّهُ﴾

«Алладан корккула. Алла силерге (чыныгы Туура Жолду) билдирет» [2:282]

Саясий иш – шарый иш. Ошондуктан, саясатта шарый далилдерге негизделген шарый ахкамдар болот. Саясат пайдасыз фикирлер же кимден болсо дагы ала берүүгө мүмкүн болгон идарий иштер эмес. Кимде-ким Аллах Субханаху ва Таала бизге дин иштерин, кантип үйлөнүүнү, кантип нажасаттан тазаланууну, кантип кийинүүнү, кантип тамактанууну, кантип сүйүнүүнү жана кантип кайгырууну гана үйрөткөн, бирок мамлекетти кантип башкарууну, саясатты кантип алып барууну жана адамдардын иштерин кантип тартиптөөнү үйрөткөн эмес деген ойдо жүргөн болсо, ал катуу жаңылышат! Акыйкатта, Ислам үй-бүлөбүзгө, бала-чакабызга, коло-коңшуларыбызга жана ахли зиммага кандай мамиле кылууну үйрөткөн. Ошондой эле, душмандарга кандай мамиле кылууну, аларга каршы күрөшүүнү жана башка ушуга байланыштуу иштердин баарын үйрөткөн.

Курандын нуру менен турмуш кечирген адам каафирлердин бардыгы бир улут экендигин жана алар эч качан бизге жакшылык каалабасын билет. Аллах Таала айткан:

﴿وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَاءً﴾

«Алар өздөрү каафир болушканы сымал силер да каафир болуп, аларга тең болуп калышыңарды каалашат» [4:89]

Каафирлер ар качан мусулмандарга каршы кутумдарды уюштуруунун убарасында күч кечиришет. Ошондуктан, мусулмандардын кандайдыр бир ишине каафирлердин кийлигишүүсү эч качан бизге жакшылык алып келбешин ар дайым эсте тутушубуз зарыл. Биз эч качан каафирлерден жакшылык күтпөшүбүз керек.

Ал эми мусулман өлкөлөрүндөгү жетекчилер болсо Аллахтын шарияты менен эмес, Батыштын түзүмдөрү менен башкарышууда. Ошондуктан, мусулмандар аларга ар дайым жек көрүү позициясында

болушу зарыл. Ошондой эле, алар менен мамиле кылууда аларды Батыштын каалагандай калчай турган куралдары экендигин унутпашыбыз керек. Андан тышкары, Батыш менен иштешип, алардын саясий көрсөтмөлөрүнө ылайык иш алып баруучулар дагы саясий жетекчилер сыяктуу Батыштын колундагы куралдар.

Жер бетиндеги мусулмандарга келсек, Аллах Таала бизди башка элдерден өзгөчөлөнтүп, бир бүтүн Уммат кылган. Ошондуктан, мусулмандар улут-улутка жана Исламдан башка топторго бөлүнүшпөйт. Расуллаллах ﷺ улутчулдукту каралап, мындай деген:

«دَعُوها فَإِنَّها مُتَنَبِّةٌ»

«Аны (улутчулдукту) таштагыла, анткени ал жийиркеничтүү иш».

«الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ لَا يَخْذُلُهُ وَلَا يَحْقِرُهُ وَلَا يَظْلِمُهُ»

«Мусулман мусулмандын бир тууганы, аны кемсинтпейт, шылдың кылбайт жана ага зулум кылбайт».

Мусулмандар ортосундагы колонизаторлор тарабынан белгиленген чек аралардын жана улутчулдукка негизделген мамлекетчелердин эч кандай кадыр-кыйматы жок. Жер бетиндеги мусулмандардын бардыгы бири-бирине бир тууган. Алардын көйгөйү дагы, азап-кайгысы дагы бир. Ошондой эле, «Фалестин маселеси фалестиндиктердин гана көйгөйү», «Ливан ливандыктар үчүн гана, сириялыктар үчүн эмес», «Түркия Сириядан келген качкындарды кабыл алууга милдеттүү эмес» жана башка ушул сыяктуу бийликтин маалымат каражаттары таратып жаткан жийиркеничтүү чакырыктар үчүн Исламда эч кандай орун жок.

Мына ушулар вахийден балкып чыккан туруктуу негиздер болуп, мусулман адам үчүн саясий пайдубал болот. Булардын жардамында мусулман адам кооз риторикалар менен кулактарды муыткан саткын жетекчилердин жана түнү-күнү тыным билбей, Батышты мактап, аларга жагалданып жаткан, Ислам чүмбөтүн жамынган саясий кыймылдардын адаштыруучу чакырыктарынан сактана алат. Ошондой эле, бул пайдубалдын жардамында мусулман адам жетекчилердин динге нусрат берүү милдетине кайдыгерлик кылганын жаап-жашыруу жана элдерди чыныгы көйгөйдөн алаксытуу максатында кылып жаткан кайрымдуулук иштерине алданбайт. Эң негизги, мусулман адам баатылдын үнү бийик чыгып жаткандыгы жана акыйкатка ээрчигендердин аздыгы себептүү түшкүндүккө түшпөйт, Роббисинин нусратынан үмүт үзбөйт. Акыйкатта, заалимдердин бийлиги канчалык күчтөнбөсүн, Аллах Таала сөзсүз түрдө акыйкат үстүндөгүлөргө жеңиш берет!

Ас-Саф сүрөсүн окуп, анын маанилери тууралуу ой жүгүрткөн адам мына ушул акыйкаттарды толук түрдө түшүнө алат. Аллах Субханаху ва Таала бул сүрөнү мындай деп баштады:

﴿سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۝ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لِمَ

تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ۚ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ۝﴾

«Асмандардагы жана Жердеги бар нерсе Аллага тасбих айтты. Ал кудурет жана даанышмандык Ээси. 2. Эй момундар, силер эмнеге өзүңөр кылбай турган нерсени (кылабыз деп) айтасыңар?! 3. Силердин өзүңөр кылбай турган ишти (кылабыз деп) айтууңар Алла алдында өтө жаман көрүлгөн (иш)» [61:1-3]

Имам ат-Табарийдин «Тафисиринде» бул аят тууралуу мындай деп айтылган: «Бул аят Расуллалах ﷺдин сахабаларынын бир тобу тууралуу түшкөн. Алардын бири өзү кылбаган жакшы иштерди кылганын айтып, «Мен андай кылдым, мен кылдым», деп мактанып жүрөр эле. Мына ошондо, Аллах Таала алардын өздөрү кылбаган иштерди айтып, жалгандан мактанып жүрүшкөнүн каралаган». Эми бүгүнкү күндөгү, Ислам үчүн кызмат кылып жатабыз деп төш каккан, бирок иш жүзүндө Исламга эч кандай пайда алып келбеген кыймылдардын абалы кандай болот? «Биз Фалестин эли менен биргебиз» деп жар салышып, иш жүзүндө баскынчы «израиль» менен тил бириктирип жаткан жеткечилер тууралуу эмне дей алабыз? Же алар өздөрүн момундарданбыз деп эсептешпейби? Мусулман адам андай жетекчилердин айткан сөздөрү менен кылган иштерин салыштырып көрүп, алардын Аллах Субханаху ва Таала каралаган адамдардын катарына киришеби же жокпу, мына ушул туурасында ой жүгүртүшү зарыл. Имам ибн Касирдин «Тафисиринде» мындай деп келет: «Абу Муса басралык каарыларды чакыртты. Алар 300 киши болуп келишти жана алардын баары Куран окушкан эле. (Абу Муса) аларга кайрылып мындай деди: «Силер Басра элинин каарылары жана жакшыларысыңар. Биз бир сүрөнү окуп, аны тасбихтерге окшотор элек жана аны унутуп калдык. Бирок, мен ал сүрөнүн мындай деген жерин жаттап калган элем:

﴿أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ﴾

«Эй момундар, силер эмнеге өзүңөр кылбай турган нерсени (кылабыз деп) айтасыңар?!» [61:2]

Бул силердин мойнуңарга күбөлүк болуп жазылат, кыямат күнүндө бул үчүн жоопко тартыласыңар».

Андан кийин, Аллах Таала Ас-Саф сүрөсүн төмөнкү аят менен улантты:

﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًا كَأَنَّهُمْ بُنِينَ مَرْصُوصًا﴾

«Албетте, Алла Өзүнүн жолунда, куду, туташ имараттардай бир катарга тизилген абалда жихад кыла турган заттарды сүйөт» [61:4]

Бул аят Аллах Тааланын дини башка диндерден үстөм болушу үчүн жана Анын сөзү бийик болушу үчүн Аллахтын душмандары – каафирлерге каршы Аллахтын жолунда согушуу максатында бир катарга тизилген момун пенделерге болгон Аллах Тааланын сүйүүсү тууралуу кабар берген. Тилекке каршы бүгүнкү күндө Аллахтын жолундагы мужахиддердин катары бузулуп, алар түрдүү жолдорго ээрчип кетишти. Алар эле эмес, жалпы Уммат ыдырап, катарлары бузулду. Умматты бир байрак астында чогулта турган, жихад хукмун тирилте турган, мужахиддердин катарын туташ имараттардай бириктирип, Аллахтын сөзүн бийик жана динин үстөм кыла турган бир жетекчи жок болуп турат. Катада айткан: «Имаратты курган адам анын дубалдары бири-бирине туташ болушун каалайт эмеспи? Кудум ошол сыяктуу, Аллах Азза ва Жалла дагы Өз ишинин бири-бирине туташ болушун калайт. Аллах Таала момундардын катарын согушта дагы, намазда дагы бир кылды. Ошондуктан, Аллахтын буйругуна моюн сунгула. Кимде-ким ага моюн сунса күнөөдөн кутулат».

Андан кийин, Аллах Таала яхудийлер менен христиандар тууралуу сөз кылып, алардын өз пайгамбарларын жалганчыга чыгарышканы тууралуу айтты:

﴿وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يٰقَوْمِ لِمَ تَقُولُونَ لِآتِي رَسُولٍ لِّأَنَّكُمْ كُنْتُمْ رَافِعُونَ ۚ إِذْ قَالَ اللَّهُ لِقَوْمِهِمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفٰسِقِينَ ۝ وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يٰبَنِي إِسْرٰءِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُّصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدٌ فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ۝ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَىٰ إِلَى الْإِسْلَامِ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾

«Этегин, Муса өз коомуна: «Эй коомум, эмнеге силер мен Алланын силерге (жиберген) пайгамбары экендигимди биле туруп мага ыза көрсөтүп жатасыңар?!» деген эле. Ошентип, качан алар (Ак Жолунан) тайганда, Алла алардын дилдерин (Туура Жолдон) чыгарып койду. (Негизинде) Алла бузуку-баш ийбеген коомду хидаят кылбайт. Этегин, Ыйса бин Мариям: «Эй бани Израил, албетте, мен Алланын силерге (жиберген) пайгамбарымын. (Мен) силерге мурунку Тооротту ырастап-тастыктоочу жана өзүмдөн кийин келе турган Ахмат ысымдуу бир пайгамбар тууралуу куш

кабар берүүчү болуп (жиберилдим)», - деген эле. Мына ушинтип качан (Бйса) аларга (өзүнүн чыныгы пайгамбар экендигине) анык-айкын далил-кереметтерди келтиргенде, алар: «Бул ачык сыйкыр», - дешти. Өзү Исламга чакырылып жатканда (ал чакырыкты кабыл кылуу ордуна) Алла жөнүндө («Ал Заттын баласы бар, шериктери да бар», деп, же Алланын аят-кереметтерин «Бул сыйкыр», деп) жалган айткан кимседен да заалимираак ким бар?! Алла мындай заалим коомду хидаят кылбас!» [61:5-7]

Имам ал-Куртубийдин «Тафсириде» бул аят тууралуу мындай деп айтылган: «Тактап айтканда, алар (ахли китептер) Пайгамбар ﷺ ды сыйлап-урматтоодон жана Жаратуучуга итаат кылуудан баш тартышкан кезде Аллах алардын кылган ишине жаза катары алардын жүрөктөрүнө адашууну салып койду». Бул аят ахли китептерден кийин келгендерге дагы тиешелүү. Вахийден жүз буруу жүрөктөрдүн катып калуусуна жана адашуусуна себеп болот, андайдан Аллах Өзү сактасын.

Яхудийлердин жана христиандардын өз пайгамбарларын, ошондой эле, азирети Мухаммад ﷺ ды жалганчыга чыгарышканы тууралуу түшкөн бул аяттар даъват жүгүн көтөрүп чыгуучулар үчүн дагы улуу эскертүү. Андан тышкары, бул аяттарда каафирлердин эч качан бизге жакшылык каалабашы жана алар сыяктуу биз дагы каафир болуп кетмейинче, бизден ыраазы болбошу тууралуу айтылган. Алардын жоолукка, азанга, үй-бүлөлүк бүтүндүккө, балдардын тарбиясына жана башка Ислам ахкамдарына каршы чыгып жатышканы бул акыйкатты ырастап-тастыктап турат. Андан тышкары, каафирлер Исламий Халифалыктан коркушуп, аны оозго алууга дагы тыюу салышууда, саясий Исламга жана Халифатлыкты орнотууга умтулуп жаткандарга каршы аёосуз согуш алып барышууда. Бул тууралуу Аллах Таала мындай деген:

﴿يُرِيدُونَ لِيُظْفَرُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ۗ هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ ۗ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ﴾

«Алар Алланын нурун (тактап айтканда, Исламды) ооздору (пайдасыз сөздөрү) менен өчүрмөкчү болушат. Алла болсо, каапырлар каалашпаса да, Өз нурун (динин) толо (ар тарапка) жайуучу. Ал (Алла) Өз пайгамбарын Туура Жол жана чыныгы дин менен – эгер мушриктер каалашпаса да – бардык диндерге жеңүүчү кылуу үчүн жиберген Зат» [61:8-9]

Ибн Касирдин «Тафсириде» бул аят тууралуу мындай деп айтылган: «Алар (каафирлер) акыйкатты батыл менен кайтармакчы болушат. Алардын мисалы күндүн нурун оозу менен үйлөп өчүрүүгө

аракет кылып жаткандардын мисалына окшош. Бул иш мүмкүн эмес болгондой эле, каафирлердин кылган иши дагы мүмкүн эмес. Ошондуктан, Аллах Таала айтты: *«Алар Алланын нурун (тактап айтканда, Исламды) ооздору (пайдасыз сөздөрү) менен өчүрмөкчү болушат. Алла болсо, каапырлар каалашпаса да, Өз нурун (динин) толо (ар тарапка) жайуучу. Ал (Алла) Өз пайгамбарын Туура Жол жана чыныгы дин менен – эгер мушриктер каалашпаса да – бардык диндерге жеңүүчү кылуу үчүн жиберген Зат».*

Бул сүрөнүн аягы дагы, башталышы сыяктуу Аллахтын бизге берген ниъматы т.а. хидаяты, жарык нуру, ырайымы, мээримдүүлүгү жана пенделерине болгон сүйүүсү. Аллах Таала Муса ﷺ алып келген нерселерден жүз үйрүгөн яхудийлердин жүрөктөрүнө адашууну салып койгондой эле, момундардын жүрөктөрүнө дүйнө-акыретте бактылуулукка жеткирүүчү хидаятты салып коёт. Имам Ибн Кафир өз «Тафсиринде» сүрөнүн башталышы менен аягын байланыштырып мындай деген: «Жогоруда айтылган Абдуллах ибн Саламдан риваят кылынган хадисте (биринчи аяттын тафсиринде айтылган) сахабалар (Аллах алардан ыраазы болсун) амал кылуу максатында Аллах Азза ва Жаллага эң сүйүктүү болгон амалдар тууралуу сурамакчы болушту. Ошондо, Аллах мына ушул сүрөнү, анын ичинде бул аятты түшүрдү:

﴿يَأَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا هَلْ أَذُكُم عَلَىٰ تِجَارَةٍ تُنْحِيكُم مِّنْ عَذَابِ أَلِيمٍ﴾

«Эй момундар, силерге жан чыдагыс азаптан нажат бере турган бир «сооданы» көрсөтөйүнбү?» [61:10]

Андан соң, мына ушул жоготууга учурабай турган, максатка жеткирген жана зыяндан тосо турган сооданы баяндап мындай деди:

﴿تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ

﴿إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾

«(Ошол «соода» мына бул) - Аллага жана Анын пайгамбарына ыйман келтиресиңер жана Алла жолунда мал-жаныңар менен жихад кыласыңар. Мына ушул эгер билсеңер өзүңөр үчүн эң жакшы (иш)» [61:11]

Андан кийин Аллах Таала мындай деди:

﴿يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ﴾

«(Эгер ушундай кылсаңар, Алла) силердин күнөөңөрдү кечирет...» т.а. «эгер мен буйруган жана багыттаган ишти аткарасаңар, силердин күнөөлөрүңөрдү кечирип, силерди бейишке, таза турактарга киргиземин жана улуу даражаларга жеткиремин». Ошондуктан, аяттын уландысында Аллах Таала айтты:

﴿وَوَدَّخَلِكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسَلَكِينَ طَيِّبَةً فِي جَنَّتٍ عَدْنٍ ذَلِكَ الْفَوْزُ

الْعَظِيمُ﴾

«Силерди астынан дарыялар агып тура турган бейиштерге жана түбөлүктүү бейиштердеги таза турактарга киргизет. Бул болсо улуу бакыт» [61:12]

Андан кийин, Аллах Таала момундарга бере турган сыйлыктары тууралуу сөзүн улап мындай деди:

﴿وَأُخْرَىٰ نُحِبُّنَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ﴾

«Жана (Алла силерге) дагы башка силер сүйө турган (бир нематты да берет, ал) Алла тарабынан болгон жеңиш жана жакын(да боло турган Мекке) фатхы (жеңиши)...» [61:13]

Тактап айтканда, эгер момундар Аллахтын жолунда, Анын динине нусрат берүү үчүн согушса, Аллах Таала жеңишти Өз кепилдигине алат. Аллах Таала башка аяттарда мындай деген:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِن تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ﴾

«Эй момундар, эгер силер Аллага жардам берсеңер (тактап айтканда, Анын жолунда жихад кылсаңар), Ал Зат да силерге жардам берет жана согуш майданында кадамдарыңарды бекем, туруктуу кылат» [47:7]

﴿وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنْصُرُهُٓ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ﴾

«Албетте, Алла Өзүнүн (динине) жардам бере турган заттарды үстөм кылып койот. Шексиз, Алла Күчтүү, Кудуреттүү» [22:40]

Жогорудагы ас-Саф сүрөсүнүн 13-аятында айтылган «жакын(да боло турган Мекке) фатхы (жеңиши)...» деген сөз дагы Аллахка жана Анын Расулуна итаат кылып, Аллахка жана анын динине нусрат бергендер үчүн дүйнөдө боло турган жана акыретте дагы улуна турган жакшылык. Ошондуктан, аяттын соңунда Аллах Таала мындай деди:

﴿وَنَشِيرَ الْمُؤْمِنِينَ﴾

«(эй Мухаммад), момундарга (мына ушул) куш кабарды жеткиргин!» [61:13]

Сөз соңунда, ар бир мусулманга кайрылуум, дүйнө-акыреттеги нусраттын, азиздиктин жана улуулуктун жолу – бул динди азиз кылуу үчүн аракет кылуучулардын жолу. Нусрат бул Умматтын ажырап алуу менен эмес, балким Умматка аралашып, түнү-күнү анын кайгысына күйүү, аны туура жолго баштоо жана Аллахтын динине, аны татбик кылууга чакыруу менен ишке ашат. Кыямат күнүндө Куранды жаттап, бирок ага амал кылбагандан каргышка калгандай эле, Уммат үчүн өз

динин үйрөнүп, аны татбик кылып, башкарууну тагүт режимдерге эмес, Исламга тапшыруусу зарыл милдет. Болбосо, Куранды жаттаганыбыз, аны кооз кырааттар менен окуганыбыз Аллахтын алдында бизге каршы далил-хужжат болору бышык. Курандагы каафирлерден кол үзүү тууралуу аяттарды окуп туруп, жетекчилерибиздин Вашингтонго жана Москвага кадыр-барк издеп, байма-бай каттап жатышканына кантип ыраазы болобуз? Азиздик Аллахка, Анын Расулуна жана момундарга гана таандык экендиги тууралуу аяттарды окуп туруп, душмандарыбыздын бизге үстөмдүк кылуусуна, биздин иштерибизге кийлигишүүсүнө, үй-бүлөбүзгө жана балдарыбызга мамиле кылууну үйрөтүүсүнө кантип ыраазы болобуз? Күнү-түнү Куранды кооз кырааттар менен окуп туруп, кантип ага тескери амал кылабыз? Же биз Аллах Тааланын ыраазылыгына жетүүнү эмес, каарына калууну эңсеп жатабызбы? □

**ЖАКШЫЛЫК КЫЛУУ ЖАНА АДАМДАРДЫН
МУХТАЖДЫКТАРЫН КАМСЫЗ КЫЛУУ**

Жакшылык кылуу жана адамдардын мухтаждыктарын камсыз кылуу салих амалдардан болуп, мусулман адам алар аркылуу Аллах Таалага жакындайт жана дүйнө-акыретте Анын ыраазылыгына жетишет. Аллах Таала мусулмандарды жакшылык кылууга, анын ичинде адамдардын мухтаждыктарын камсыз кылууга буйруган жана дүйнө-акырет ийгилигин ушул ишке байлаган. Аллах Таала айтат:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَرْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ

تُقْلِحُونَ ﴿٧٧﴾

«Эй момундар, руку кылгыла, сажда кылгыла жана Раббиңерге сыйынып, жакшылык кылгыла — мүмкүн ийгиликке жетерсиңер» [22:77]

Аллах Азза ва Жалла мусулман адамдын өзүнө жана башкаларга дагы кылган жакшылыгын өзү үчүн жакшылык кылып кайтарып берет. Аллах Таала айтты:

﴿وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ وَأَعْظَمُ أَجْرًا

وَأَسْتَغْفِرُوا لِلَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَفُورٌ رَّحِيمٌ﴾

«Өзүңөр үчүн эмне жакшылык кылган болсоңор, аны Алланын даргөйүндө дагы да жакшыраак жана чоңураак ажр-сыйлык абалында табарсыңар. Алладан кечирип сурагыла! Албетте Алла Кечириmdүү, Мээримдүү» [22:77]

Имам ат-Табарий бул аят тууралуу өз тафсиринде мындай деген: «Оо момундар, силердин дүйнө турмушунда өзүңөр үчүн Аллахтын жолунда берген садака жана нафакаңар, же башкаларга изгилик жолунда берген нафакаңар, же намаз, орозо жана ажылык сыяктуу Аллахка кулчулук иретинде кылган амалыңар, же болбосо андан башка дагы жакшылык иштериңер кыямат күнүндө, Аллахтын алдында силер кылган амалдан дагы жакшыраак жана сообу көбүрөөк экендигин көрөсүңөр (тактап

айтканда, силер кылган амалга караганда, аларга берилүүчү сооптор көбүрөөк болот)». Имам ибн Касир айтты: «Кимде-ким жакшылык көздөлгөн амалды кылса, ошого жараша үлүшүн алат».

Жабир ибн Абдуллах رضي الله عنه Расуллаллах ﷺдын мындай дегенин риваят кылган:

«كل معروف صدقة»

«Ар бир жакшы иш – садака». (Муттафакун алайхи)

Имам ат-Табараний Ибн Умар رضي الله عنهдан риваят кылган хадисте Расуллаллах ﷺ айтты:

«إن لله عبادةً اختصَّهم بالنعم لمنافع العباد، يُقرهم فيها ما بذلوا، فإذا منعوا نزاعها

منهم، فحوَّطوا إلى غيرهم»

«Аллахтын ушундай бир кулдары бар, Аллах аларга пенделерге жакшылык кылуу өзгөчөлүгүн ниьмат кылып, аларды бул жолдо болгон мүмкүнчүлүгүн сарптоого буйруган. Эгер алар бул (ниьматты) колдонушпаса, (Аллах) аны башкаларга өткөрүп коёт». (Хасан хадис)

Ибн Абу Дунья жана ат-Табаранийлер Ибн Умар رضي الله عنهдан риваят кылышкан хадисте Расуллаллах ﷺ айткан:

«أحب الناس إلى الله أنفعهم للناس»

«Адамдардын арасынан Аллахка эн сүйүктүүсү – адамдарга пайдалуу болгону». (Хасан хадис)

Ибн Маажжа Анас ибн Малик رضي الله عنهдан риваят кылган хадисте Расуллаллах ﷺ айтты:

«إن من الناس مفاتيح للخير، مغاليق للشر، وإن من الناس مفاتيح للشر

مغاليق للخير، فطوبى لمن جعل الله مفاتيح الخير على يديه، وويل لمن جعل الله

مفاتيح الشر على يديه»

«Адамдардын арасында жакшылыктын ачкычтары жана жамандыктын кулпулары болгондор бар. (Ошондой эле), адамдардын арасында жамандыктын ачкычтары жана жакшылыктын кулпулары болгондор бар. Аллах жакшылыктын ачкычтары кылып койгондорго Туба болсун жана Аллах жамандыктын ачкычтары кылып койгондорго кыйроо болсун». (Хасан хадис)

Имам ат-Табараний Жабир ибн Абдуллах رضي الله عنهдан риваят кылган хадисте Расуллаллах صلى الله عليه وسلم айтты:

«المؤمن يألف ويؤلف، ولا خير فيمن لا يألف ولا يؤلف، وخير الناس»

«أنفعهم للناس»

«Момун адам жакшы мамиле кылат жана (башкалардын) жакшы мамилесине ээ болот. Жакшы мамиле кылбаган жана (башкалардын) жакшы мамилесине ээ болбогон адамда жакшылык жок. Адамдардын эң жакшысы – адамдарга пайдалуу болгону». (Хасан хадис)

Имам Муслим Абу Хурайра رضي الله عنهдан риваят кылган хадисте Расуллаллах صلى الله عليه وسلم айтты:

«مَنْ نَفَسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كَرْبَةً مِنْ كَرْبِ الدُّنْيَا، نَفَسَ اللَّهُ عَنْهُ كَرْبَةً مِنْ كَرْبِ يَوْمِ

الْقِيَامَةِ، وَمَنْ يَسَّرَ عَلَى مَعْسَرٍ، يَسَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَمَنْ سَتَرَ

مُسْلِمًا، سَتَرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ، وَاللَّهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا كَانَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ

أَخِيهِ»

«Кимде-ким бир момундун дүйнөдөгү мүшкүлүн чечип берсе, Аллах анын кыяматтагы мүшкүлүн чечет. Кимде-ким бир адамдын кыйынчылыгын жеңилдетсе, Аллах анын дүйнөдөгү жана акыреттеги кыйынчылыгын жеңилдетет. Кимде-ким бир мусулмандын (айып-кемчилигин) жашырса, Аллах анын дүйнөдөгү жана акыреттеги (айып-кемчилигин) жашырат. Пенде өз бир тууганынын жардамында болсо, Аллах анын жардамында болот».

Имам ал-Бухарий жана Муслимдер Абдуллах ибн Амр رضي الله عنهдан риваят кылышкан хадисте Расуллаллах صلى الله عليه وسلم айтты:

«المسلم أخو المسلم، لا يظلمه ولا يُسلمه، ومَنْ كَانَ فِي حَاجَةِ أَخِيهِ كَانَ اللَّهُ

فِي حَاجَتِهِ»

«Мусулман – мусулмандын бир тууганы, ага зулум кылбайт жана аны (жардамсыз) таштап койбойт. Ким өз бир тууганынын жардамында болсо, Аллах анын жардамында болот».

Имам Муслим Абу Саъид ал-Худрий رضي الله عنهдан риваят кылган хадисте ал айтты: «Биз Расуллаллах صلى الله عليه وسلم менен чогуу сапарда болчук. Бир киши анын улоосуна жакын келип, оң-солун каранып калды. Ошондо, Расуллаллах صلى الله عليه وسلم айтты:

«مَنْ كَانَ مَعَهُ فَضْلٌ ظَهَرَ (دَابَّةً)، فَلْيُعِدْ بِهِ عَلَى مَنْ لَا ظَهَرَ لَهُ، وَمَنْ كَانَ لَهُ

فضل من زاد، فَلْيُعِدْ بِهِ عَلَى مَنْ لَا زَادَ لَهُ»

«Кимдин ашыкча улоосу болсо, аны улоосу жокко берсин.

Кимдин ашыкча азыгы болсо, аны азыгы жокко берсин».

Имам ал-Бухарий жана Муслимдер Абу Муса رضي الله عنهдан риваят кылышкан хадисте Расуллалах ﷺ айтты:

«المؤمن للمؤمن كالبنيان يشد بعضه بعضاً، وشبك بين أصابعه»

«Момун – момун үчүн бири-бирин жөлөп турган, манжалары бири-бирине чырмалышкан имарат сыяктуу».

Имам Муслим Нуъман бин Башир رضي الله عنهдан риваят кылган хадисте Расуллалах ﷺ айтты:

«مثل المؤمنين في توادهم وتراحمهم وتعاطفهم، مثل الجسد إذا اشتكى منه

عضو تداعى له سائر الجسد بالسهر والحمى»

«Момундар бири-бирине болгон сүйүүсүндө, мээримдүүлүгүндө жана боорукерлигинде бир дене сыяктуу.

Эгер анын бир мүчөсү (оорудан) арызданса, дененин калган мүчөлөрү уйкусуздук жана ысытма менен жооп берет».

Ибн Абу Дунья жана ат-Табаранийлер Ибн Умар رضي الله عنهдан риваят кылышкан хадисте Расуллалах ﷺ айтты:

«أحب الأعمال إلى الله سرور تدخله على مسلم، أو تكشف عنه كربة، أو

تقضي عنه ديناً، أو تطرد عنه جوعاً، ولأن أمشي مع أخ لي في حاجة أحب إليّ

من أن أعتكف في هذا المسجد (يعني مسجد المدينة) شهراً، ومن كف غضبه، ستر الله

عورته. ومن كظم غيظه، ولو شاء أن يمضيه أمضاه، ملأ الله عز وجل قلبه أمتاً يوم القيامة.

ومن مشى مع أخيه في حاجة حتى أثبتها له، أثبت الله عز وجل قدمه على الصراط يوم تزل

فيه الأقدام. وإن سوء الخلق ليفسد العمل كما يفسد الخل العسل»

«Амалдардын арасынан Аллахка эң сүйүктүүсү – мусулманга кубаныч тартуулоо, же анын мүшкүлүн кетирүү, же карызын төлөп коюу, же ачкалыгын кетирүү (тойгузуу). Мен үчүн бир тууганымдын мухтаждыгын камсыз кылуу жолунда жүрүү мына бул мечитте (Мадина мечитинде) бир ай ньтикаф кылуумдан көрө сүйүктүүрөөк. Кимде-ким өз ачуусун тыйса, Аллах анын авратын (айыбын) жашырып коёт. Кимде-ким улантууга күчү жетип турган

учурда өз ачуусун баса алса, Аллах Азза ва Жалла кыямат күнү анын жүрөгүн коопсуздукка толтурат. Ал эми кимде-ким бир тууганынын мухтаждыгын камсыз кылуу жолунда жүрүп, аны аягына чыгарганга чейин бекем болсо, Аллах Азза ва Жалла буттар тая турган күндө, Сират көпүрөсүндө анын буттарын бекем кылып коёт. Акыйкатта, уксус балды бузгандай эле, жаман кулк-мүнөз дагы амалдарды бузат». (Хасан хадис)

Имам ал-Бухарий жана Муслимдер Анас ибн Малик رضي الله عنه дан риваят кылышкан хадисте Расуллалах صلى الله عليه وسلم мындай деди:

«لا يؤمن أحدكم، حتى يحب لأخيه ما يحب لنفسه»

«Силердин бириңер өзү жакшы көргөн нерсени бир тууганына дагы ыраа көрмөйүнчө, толук момун боло албайт».

Имам Муслим Абу ал-Юср رضي الله عنه дан риваят кылган хадисте Расуллалах صلى الله عليه وسلم айтты:

«من أنظر معسرًا أو وضع عنه، أظله الله في ظله»

«Кимде-ким (карызын төлөөгө) кудуретсиз болгон адамды күтсө (т.а. карыздын мөөнөтүн узартса) же аны кечип жиберсе, Аллах аны Өз көлөкөсүнө алат».

Имам ат-Тирмизий Амр ибн Мурра ал-Жуханий رضي الله عنه дан риваят кылышынча, ал Муъавия ибн Абу Суфьянга мындай деген: «Мен Расуллалах صلى الله عليه وسلم дын мындай дегенин укканмын:

«ما من إمام يغلق بابيه دون ذوي الحاجة والخلة والمسكنة، إلا أغلق الله

أبواب السماء دون خَلْتِه وحاجته ومسكنته»

«Кайсы бир имам мухтаждыгы, кедейчилиги жана жакырчылыгы бар адамдан эшигин жапса, Аллах анын кедейчилигинен, мухтаждыгынан жана жакырчылыгынан асман эшиктерин жаап коёт». Андан кийин Муъавия адамдардын мухтаждыктарын кабыл алуу үчүн (атайын) киши дайындаган». (Сахих хадис)

Имам Муслим Абу Хурайра رضي الله عنه дан риваят кылган хадисте Расуллалах صلى الله عليه وسلم айтты:

«إن الله عز وجل يقول يوم القيامة: يا ابن آدم، مرضت فلم تعدني (تُررني)

قال: يا ربّ، كيف أعودك وأنت رب العالمين؟ قال: أما علمت أن عبدي فلانًا مرض فلم

تعدّه؟ أما علمتَ أنك لو عدته لوجدتني عنده؟. يا ابن آدم استطعمتُك فلم تطعمني، قال: يا رب، وكيف أطعمك وأنت رب العالمين؟ قال: أما علمتَ أنه استطعمك عبدي فلان، فلم تطعمه؟ أما علمتَ أنك لو أطعمته لوجدت ذلك عندي؟. يا ابن آدم استسقيتُك، فلم تسقني، قال: يا رب، كيف أسقيك وأنت رب العالمين؟ قال: استسقاك عبدي فلان فلم تسقيه، أما إنك لو سقيته لوجدت ذلك عندي»

«Кыямат күнүндө Аллах Азза ва Жалла «Эй адам баласы, Мен ооруганымда сен Менден кабар албадың», деп айтат. Адам «Оо Роббим, Сен ааламдардын Роббиси болсоң, мен кантип Сенден кабар аламын?» деп сураганда Аллах «Баланча кулум ооруп калганда сен андан кабар албай койбодуң беле? Эгер андан кабар алсаң, ал жерден Мени табарыңды билбейт белең?» деп айтат. Андан кийин, кайра «Эй адам баласы, сенден тамак сураганымда Мага тамак бербедин», деп айтат. Адам «Оо Роббим, Сен ааламдардын Роббиси болсоң, мен кантип Сага тамак бере алмак элем?» деп сураганда Аллах «Баланча кулум сенден тамак сурап келгенде, сен ага тамак бербей койбодуң беле? Эгер ага тамак берсең, аны (анын ажырын) Менин даргөйүмдөн аларыңды билбейт белең?» деп айтат. Андан кийин, «Эй адам баласы, сенден суу сураганымда Мага бербедин», деп айтат. Адам «Оо Роббим, Сен ааламдардын Роббиси болсоң, Сага кантип суу бере алмак элем?» деп сурайт. Ошондо, Аллах «Баланча кулум суу сураганда сен бербей койгонсун. Эгер ага суу бергенинде, аны (анын ажырын) Менин даргөйүмдөн алар элеч», деп айтат».

Имам ал-Бухарий жана Муслимдер Абу Муса ал-Ашъарий رضي الله عنه дан риваят кылышкан хадисте ал мындай деген: «Эгер Расулунна ﷺ га бир адам жардам сурап же мухтаждыгын айтып келсе, Расулунна ﷺ минтип айтар эле:

«اشفعوا توجروا، ويقضي الله على لسان نبيه ﷺ ما شاء»

«Шафаат кылгыла (жардам бергиле), ажырын аласыңар. Аллах Өз набийи ﷺ дын тили менен (айтылган нерселердин) Өзү каалаганын ишке ашырат». Бул хадисте айтылган «шафаат» сөзүнүн мааниси дүйнө иштеринде кайсы бир адамга шариятта пайда болуп эсептелген нерсени берүү же андан зыянды кетирүү.

Имам ат-Тийбий риваят кылып айтат: «Расуллаллах ﷺ айткан: **«إذا عرض المحتاج حاجته عليّ، فاشفعوا له إليّ؛ فإنكم إن شفعتكم حصل لكم الأجر؛ سواء قبلت شفاعتكم أم لا، ويجري الله على لسان نبيه ما شاء من موجبات قضاء الحاجة أو عدمها، فإن قضيتها أو لم أقضها، فهو بتقدير الله تعالى وقضائه»**

«Эгер мага бир адам өз мухтаждыгын айтып келсе, менин ордума ага шафаат кылгыла. Эгер силер ал адамга шафаат кылсаңар, шафаатыңар кабыл болсо дагы, кабыл болбосо дагы, сөзсүз түрдө силерге ажыр-сыйлык берилет. Аллах Өзүнүн пайгамбарынын тилиндеги мухтаждыктарды кандыруу же кандырбоо милдеттеринен эмнени кааласа, ошону аткарат. Мен ал мухтаждыкты кандырсам дагы, кандырбасам дагы анын баары Аллахтын каалоосу жана буйругу негизинде ишке ашат». (Ибн Хажар ал-Аскаланийдин «Фатх ул-Барий» китеби)

Имам ан-Нававий бул хадисти шархтап, мындай деген: «Бул хадисте мубах иштерде мухтаждыгы бар адамдарга шафаат кылуунун мустахаб экендиги айтылган. Бул шафаат султан же валий сыяктуу колунда бийлиги барларга жана карапайым адамдарга болобу айырмасыз. Мисалы, султанга барып, андан зулумду же кайсы бир жазаны токтосуун суроо, же болбосо, бир адамдан мухтаж адамга жардам берүүнү суроо сыяктуу. Бирок шарыйй жаза-чараларда шафаат кылуу харам. Ошондой эле, батыл нерсени талап кылууда же бирөөнүн акысын бузууда шафаат кылуу дагы харам». (Имам ан-Нававийдин «Сахих Муслимге» жазган шархы)

Имам ал-Бухарий Абу Муса ал-Ашъарийден риваят кылган хадисте Расуллаллах ﷺ айтты:

«أطعموا الجائع، وعودوا المريض، وفكوا ال عاني»

«Ачты тойгузгула, оорулуудан кабар алгыла жана кулду азат кылгыла». □

ЖАННАТ ЖАШТАРЫНЫН МЫРЗАСЫ, САХАБИЙ АБУ СУФЯН ИБН АЛ-ХАРИС

Эгер эзелтен келген дүйнөдө эки киши ортосунда жарыгы өчкүс жакындык, баркы кеткис байланыш болгон болсо, ал Мухаммад ибн Абдуллах ﷺ менен Абу Суфян ибн ал-Харистин гана ортосунда болсо керек. Абу Суфян менен Расуллаллах ﷺ бир заманда, бир топурак үстүндө, бир чатырдын түбүндө жарык дүйнөгө келишип, бир үйдүн нанын жеп чоңоюшкан эле. Ал Пайгамбардын эң жакын абакесинин уулу болгон. Атасы Харис Расуллаллах ﷺдин атасы Абдуллах менен киндиктеш бир тууган болуп, Абдулмутталибдин уулдарынан эле. Анын үстүнө Абу Суфян Пайгамбар ﷺдин эмчектеш бир тууганы болгон. Азирети Халима ас-Саъдийя ал экөөнү бир эмчектен эмизген. Абу Суфян Расуллаллах ﷺга пайгамбарлык берилгенге чейин жанынан чыккыс жолдошу болуп, кылык-жоругу, жада калса, өң-келбети менен дагы Расуллаллах ﷺга эки тамчы эгиздей окшош эле. Мухаммад ибн Абдуллах менен Абу Суфян ибн ал-Харистин ортосундагыдай жакындык жана чырмалышкан байланышты көрдүңөр беле? Экөөнүн ортосундагы мындай мамиледен улам, көпчүлүк Расуллаллах ﷺдин даъватына өзгөсүнөн мурун Абу Суфян кучагын ачса керек, эң биринчилерден болуп изине ээрчисе керек деп ойлоп жүрүшкөн. Тилекке каршы, көпчүлүк ойлогондой болбоду. Сүйүктүү пайгамбарыбыз Мухаммад ﷺ өз даъватын ашкерелеп, тууган-туушкандарына аянычтуу азапты эскерте баштаган учурдан тарта Абу Суфяндун тебетейи тескери карап, Расуллаллах ﷺга болгон жек көрүүсү от алып кетти. Ортодогу кайышкыс достук касташкан душманчылыкка, үлгүлүү тууганчылык жатташууга, бийик бир туугандык бириккис араздашууга айланды.

Азирети пайгамбарыбыз Мухаммад ﷺ Роббисинин буйругун ачыкка чыгарган учурда Абу Суфян Курайш уруусунун эң кыраан жоокерлеринин бири, эң ардактуу акындарынын алдыңкысы болуп турган. Ал өзүнүн билек күчүн жана чечен тилин Расуллаллах ﷺга, анын даңазалуу даъватына каршы күрөшкө багыттай баштады. Колунда болгон күч-кубатынын баарын чогултуп, Исламды жок кылууга, мусулмандарды кыйноого жана өлтүрүүгө баш оту менен киришти. Качан Курайш уруусу Пайгамбарга каршы согуш ачса, Абу Суфян анын тутандырыгы боло турчу. Качан мусулмандардын башына кыйноолор жаадырылса, Абу Суфян сап башында турар эле. Ал тилиндеги шайтанын козутуп, оозго алгыс ыплас сөздөр менен ыр токуп, аруу жана улуу Пайгамбар ﷺди каралоодо, намысын тепсеп, шылдың кылууда алдына ат салдырбас киши эле. Абу Суфян Расуллаллах ﷺга жыйырма жылдай душмандык кылып, бул жолдо эч

бир учурду колдон чыгарбастан, өткөрүп жибербестен, жигердүүлүк менен жан үрөп күрөшүп жатты. Ал мусулмандарга каршы кыйноолордун эч бир түрүн көз жаздымында калтырбады.

Мекке фатхына аз гана убакыт калганда, Абу Суфяндун маңдайына Исламды кабыл алуу жазылган экен. Анын Исламга кирүүсү эт жүрөктү элжиреткен өзүнчө кызык окуя болгон. Сийрат китептери жана тарых барактары бул окуяны муундан муунга, кылымдан кылымга көчүрүп, баяндап келишкен. Анда эмесе, бул окуяны жон териси менен сезип, башынан өткөргөн каармандын (Абу Суфяндун) өз оозунан угалы:

«Ислам бутка туруп, үстөмдүккө жеткен учурда Расулуллахтын Меккени фатх кылуу үчүн аттанып жатканы тууралуу кабарлар тарай баштады. Ошол учурда мен үчүн кең дүйнө тарып, өзүмдү катарга жер таппай калдым. «Кайда барам? Кимге кошулам? Кимдер менен чогуу болом?» деген суроолор жүрөгүмдү өйкөп, төбө чачымды тик тургузду. Андан кийин жубайыма жана балдарыма келип: «Даярдангыла, Меккеден чыгып кетебиз. Мухаммад мына-мына келип калат. Эгер мусулмандар мени көрүп алышса, сөзсүз түрдө өлтүрүшөт», - дедим. Ошондо, алар мага: «Арабдар да ажамдар (араб эместер) да Мухаммадга ээрчип, ага моюн сунушуп, анын динин кабыл алып жатышканын көрбөй турасыңбы? А сен болсо дагы деле ага душмандык кылууну койбодуң. Башкалардан мурун, сен аны колдоого, ага жардам берүүгө ылайыктуу элең го?» деп айтышты. Эмне десем да болбой, мени ал-жайыма койбой Мухаммаддын динине үгүттөп жатышты. Ошентип, Аллах Таала менин көөдөнүмдү Исламга ачып, мусулман болдум.

Андан кийин, ордумдан атып туруп, карайлап турган кызматчы кулга «Бизге ат менен төө даярда», дедим да, уулум Жаъфарды ээрчитип жолго чыктым. Мухаммад Мекке менен Мадинанын ортосундагы ал-Абва деген жерге келип түшкөнүн уккан элем, биз дароо ошол жакка аттандык. Көздөлгөн жерге жакындап калганда чүмкөнүп, жүзүмдү жаап алдым. Пайгамбарга жетип барып, анын алдында Исламга киргенимди жарыя кылганга чейин бирөө жарым мени таанып калып, өлтүрүп коюшунан чочуган элем. Улоомдон түшүп, бир чакырымдай аралыкты жөө басып өттүм жана Меккени көздөй топ-топ болуп бара жатышкан мусулмандарга жеттим. Мухаммад ﷺдин сахабаларынын бири мени таанып калышынан коркуп, кошуундун арасына кошулуп алдым. Ошентип, акырындык менен мусулмандар арасында жүрүп отуруп, Расулуллах ﷺди көрдүм да, анын бет маңдайына жакындап барып, жүзүмдү ачтым. Ал ﷺ мени жакшылап карады да, тааныгандан кийин жүзүн башка жакка буруп алды. Мен жүзү бурулган тарапка шашыла өтсөм, кайрадан жүзүн

бурду. Мен жүдөгөн, аянычтуу кейпим менен жан талашып, кайра-кайра ал бурулган тарапка өтүп жаттым...

Мен Пайгамбардын алдына келгенимде, ал Исламга киргенимди көрүп кубанат, аны менен кошо сахабалар дагы кубанышат деп ойлогон элем. Бирок, мусулмандар Расуллалах ﷺдын менден жүз үйрүгөнүн көрүшкөндөн кийин, мага кабактарын бүркөшүп, баары менден жүздөрүн буруп жатышты. Ошол кезде, Абу Бакрды жолуктурдум. Ал кабагын бүркөп, өтө копол абалда жүзүн бурду. Умар ибн ал-Хаттабга кайрылып, жүрөгүн жибитүү максатында аянычтуу тиктесем, ал Абу Бакрдан дагы корс түрдө жүз үйрүдү. Жада калса, Умар ансарлардын бирин мага каршы тукуруп койду эле, ал ансар мага кайрылып: «Эй Аллахтын душманы, сен Расуллалах ﷺды жана анын сахабаларын кордоп жүргөн киши белең? Пайгамбарга болгон душмандыгыңды жарыялап, жердин Чыгышы менен Батышына чейин айкырып жүргөн сен белең?» - деп кыйкырды. Ал ансарий үнүн бийик чыгарып, мени каргап жатты жана аны уккан мусулмандар мени жек көргөн көздөрү менен жеп жиберчүдөй тиктеп жатышты. Ошол кезде абакем ал-Аббасты көрүп, анын алдына жан соогалап бардым да: «Оо абаке, Расуллалах ﷺ ага туугандыгым жана өз коомумдагы кадыр баркым себептүү менин Исламды кабыл алганымды көрүп кубанат деп үмүттөндүм эле. Өзүң билгендей, үмүтүмдү таш кагып, жүдөп турам. Ага айтчы, менден ыраазы болсунчу», - дедим. Ал: «Жок, Аллахка касам, анын сенден жүз үйрүгөнүн көргөнүмдөн кийин, сен тууралуу ага бир нерсе деп айта албаймын. Балким, ыңгайлуу учур табылса гана бир нерсе дешим мүмкүн. Мен Расуллалах ﷺды сыйлайм жана урматтаймын», - деп жооп берди. Мен андан: «Оо абаке, анда мени кимге тапшырасың?» - деп сурасам, ал: «Менден укканыңдан ашыкча нерсе айта албайм», - деди. Анын сөзүн уккандан кийин санаам дагы да оорлошуп, кабыргам кайышты, ийиндерим бошошту. Андан соң, абакемдин уулу Али ибн Абу Талибге жолугуп, абалым тууралуу айтсам, ал дагы абакебиз ал-Аббас айткан сөздөрдү кайталады. Айлам кетип, кайра абакем ал-Аббаска бардым да: «Оо абаке, эгер Расуллалах ﷺдын жүрөгүн жибите албасаң, жок дегенде тиги мени тилдеп, адамдарды мага каршы тукуруп жаткан кишини кой деп койчу?» - деп өтүмдүм. Менден аны көрсөтүшүмдү сураганда, ал кишини көрсөтсөм, абакем «Ал Нуъайман ибн ал-Харис ан-Нажжарий экен», деди да ага киши жөнөтүп мындай деди: «Оо Нуъайман, Абу Суфян Расуллалах ﷺдын абакезинин жана менин бир тууганымдын уулу. Расуллалах ﷺ бүгүн андан жүз үйрүгөнү менен, бир күн келип андан ыраазы болот. Аны тынч кой». Ошол учурга чейин мени тынбай

каралап жаткан киши заматта токтоп «Мындан ары ага тийишпейм», деп айтты.

Расулунна ﷺ ал-Жухфага (Мадина – Мекке жолундагы жердин аты) келип түшкөндө, мен анын босогосуна отуруп алдым жана жанымда уулум Жаъфар тике турат эле. Ал турагынан чыгып жатып мени көрдү да, кайрадан тескери карап басып кетти. Мен анын ыраазылыгын күтүүдөн чарчабадым. Ал ар качан турак жайынан чыгып бара жатканда мен анын босогосуна отуруп, жаныма уулум Жаъфарды тургузуп алар элем. Ал мени көргөн сайын жүзүн буруп, басып кете берди. Талыкпастан, көпкө чейин ошентип жүрө бердим. Абал өзгөрбөстөн, улам оорлошуп бара бергендиктен, жубайыма келип: «Аллахка касам, же Аллахтын Расулу ﷺ менден ыраазы болот, же болбосо уулумду алып, туш келген жакка тентип кетем жана ачкалыктан, чаңкоодон өлгөнгө чейин ошентип жүрө берем», дедим. Бул кабар Расулунна ﷺга жетип барган учурда анын жүрөгү жумшарып, мага боору ооруду жана турак жайынан чыккан кезде мага муруңкудан көрө жылуу жүзү менен карады. Мен анын жылмаюусун арзуу кылып, үмүттүү карап турар элем. Андан кийин Расулунна ﷺ Меккеге кирди жана мен дагы аны менен чогуу кирдим. Ал мечитке барган кезде мен анын жанында карайлап, ээрчип жүрдүм, андан бир көз ирмемге да алыстабадым.

Хунайн күнү келгенде, жалпы араб уруулары Расулунна ﷺга каршы мурда болуп көрбөгөндөй биригишти. Алар бул согушка катуу даярданышып, аны Исламга жана мусулмандарга чекит коюучу, чечүүчү согуштай көрүштү. Расулунна ﷺ көптөгөн сахабалары менен чогуу беттешке чыкты жана мен дагы аны менен чогуу чыктым. Майданда ызырына тиктеп турган мушриктердин тобун көргөнүмдө «Аллахка касам, бүгүн мен ушуга чейин Расулунна ﷺга көрсөткөн душмандыгымдын баарын жууп кетиремин. Расулунна ﷺ аны жана Аллахты ыраазы кыла турган ишине бүгүн күбө болот», деп убада бердим.

Салгылашуу күчөгөн учурда мушриктердин чабуулу катуу болуп, мусулмандардын катары суюла түштү. Айрымдардын жүрөктөрүнө коркуу кирип, Расулунна ﷺдин жанындагылар азая баштады. Кылычтар кагылышып, чоктор учуп, карсылдаган үндөр жаңырып жатты. Салгылашуу айыгышкан чегине жетип, мусулмандар жеңилүүгө кабылышы мүмкүн боло баштаган эле. Ошол кезде Расулунна ﷺ, ата-энем ал үчүн курман болсун, майдандын так ортосунда кебелбес тоодой бекем туруп, кынынан суурулган, асканын учундай кылычын, ары шилтеп, бери шилтеп, кыраан кабыландай эрдик менен өзүн жана айланасындагыларын жер жуткур мушриктерден коргоп жатыптыр.

Мен дароо атымдан ыргып түштүм да, кылычымды кармап, аны көздөй жөнөдүм. Аллахка касам, ал күндө мен Расуллаллах ﷺ ды коргоо үчүн өлүүгө даяр элем. Абакем ал-Аббас Пайгамбардын улоосун тизгинен кармап, анын жанына турду. Мен болсо экинчи тарабынан орун алып, сол колум менен Расуллаллах ﷺ дын үзөңгүсүн кармап, оң колумдагы кылыч менен аны коргоп жаттым. Менин жан талаша согушуп жатканымды Расуллаллах ﷺ көрдү да, абакем ал-Аббастан «Бул ким?» деп сурады. Ал-Аббас «Бул сиздин бир тууганыңыз, абакениңиздин уулу Абу Суфян ибн ал-Харис. Андан ыраазы болуңуз, оо Расуллаллах», деп айтты. Ошондо Расуллаллах ﷺ: «Ыраазымын, Аллах анын мага кылган душмандыктарынын баарын кечирсин», - деп айтты. Бул сөздү угар замат жүрөгүм жайнап, Расуллаллах ﷺ дын үзөңгүдөгү буттарын өпкүлөп жибердим. Ал ﷺ мага кайрылды да: «Бир тууганым, өмүрүм, алдыга чык да, салгылаш», - деп айтты. Бул сөздөрдөн дене боюм дирилдеп, жүрөгүм айбат менен эрдикке толду. Мушриктерди көздөй аткан октой атырылып, бастырып кирдим. Мени менен кошо мусулмандар дагы жабыла чабуулга өтүштү жана мушриктерди бир чакырымдай алыстатып, чар тарапка качырып кирдик».

Абу Суфян Хунайн согушунан кийин Расуллаллах ﷺ дын ырыстуу ыраазылыгына жетип, анын кутман сахабасы катары бактылуу турмуш кечире баштады. Бирок, ал эч качан Расуллаллах ﷺ дын нурлуу жүзүнө тике кароого батына алган жок. Ар дайым өзүнүн өтмүшүн эстеп, уялуудан жүзүн жерге салып жүрдү. Абу Суфян Аллахтын нурунан жана Китебинен алыс болуп, жахилиятта өткөргөн күндөрү үчүн тыным билбей өкүнөр эле. Ал өз өмүрүн Куранга арнап, түнү-күнү анын аяттарын окуп, ахкамдары тууралуу ой жүгүртүп, улуулугуна таңыркоо менен жашап калды. Дүйнө рахаттарынан, кооздуктарынан жүз үйрүп, болгон мүмкүнчүлүктөрүнүн баарын Аллахтын жолуна сарптады. Күндөрдүн биринде Расуллаллах ﷺ анын мечитке кирип бара жатканын көрүп, азирети Аиша رضي الله عنها дан:

«أَتَدْرِينَ مِنْ هَذَا يَا عَائِشَةُ؟»

«Бул ким экенин билесинби, эй Аиша?» - деп сурады. Аиша энебиз: «Жок», - деп жооп берди. Ошондо, Расуллаллах ﷺ мындай деди:

إِنَّهُ ابْنُ عَمِي أَبُو سَفْيَانَ بْنِ الْحَارِثِ، انظُرِي إِنَّهُ أَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ الْمَسْجِدَ وَآخِرُ مَنْ يَخْرُجُ

مِنْهُ، وَلَا يَفَارِقُ بَصْرَهُ شِرَاكَ نَعْلِهِ»

«Бул менин абакемдин уулу Абу Суфян ибн ал-Харис. Карачы, ал мечитке эң биринчи болуп кирип, эң акыркы болуп чыгат. Көздөрү болсо бут кийиминен үзүлбөйт (өйдө көтөрүлбөйт)».

Расуллалах ﷺ акыйкат дүйнөгө сапар тартканда Абу Суфян жалгыз уулунан ажыраган энедей боздоп, сүйгөнүнөн айрылган кишидей жашын төктү. Анын атына азап менен муңга толгон, жүрөктөрдү сыздатып, көңүлдөрдү элжиреткен кайгылуу кошок ырын жазды. Умар ал-Фарук رضي الله عنه нун доорунда Абу Суфян ажалы жакындап калганын туюп, өз колдору менен өзүнө көр казды. Ошодон үч күн өтпөй жатып, өлүм анын босогосун каккылап калды. Таң калыштуу, Абу Суфян өлүм менен убадалашып алгандай эле. Ал өлүм төшөгүндө жаткан кезде аялына, балдарына жана туугандарына кайрылып: «Мен үчүн ыйлабагыла. Аллахка касам, мен Исламга кирген күндөн тартып бир да жолу ката ишке кадам койбодум», - деди да, жаны үзүлдү. Анын жаназасын Умар ал-Фарук رضي الله عنه окуду. Абу Суфяндын өлүмүнө Умар жана башка көптөгөн сахабалар кайгырышып, ал күндү Ислам жана мусулмандар үчүн оор жоготуу деп эсептешти. □

АКШДАГЫ ОРТО МӨӨНӨТТҮҮ ШАЙЛОО АЛДЫНДАГЫ ЗОРДУК-ЗОМБУЛУК КОРКУНУЧТАРЫ ЖАНА ЭСКЕРТҮҮЛӨРҮ

АКШдагы орто мөөнөттүү шайлоо Ак үйдө отурган президенттин популярдуулугу боюнча суроолорду жаратып турган бир учурда, бир топ мыйзам чыгаруучулар жана расмийлер орто мөөнөттү шайлоого бир ай калганда кайрадан зордук-зомбулук коркутуулары күч алганын билдиришти. Октябрь айынын башында республикачыл сенатор Сюзан Коллинз «New York Times» гезитине берген маегинде: «Эгер бир сенатор же депутат өлтүрүлсө, мен таң калбайм», - деп айткан. Ал эми мурдагы президент Дональд Трампка каршы чыккан АКШ Конгрессинин Өкүлөр палатасынын мүчөсү Адам Кинзингер өз дарегине келген коркутуулардын аудио үзүндүлөрүн жарыялады. Аталган аудио жазууларда «Биз сенин үй-бүлөңдүн кайда экендигин билебиз жана сени дагы күзөтүп турабыз, эй балакай. Аялыңды жана балдарыңды кармап алабыз», деп айтылган. Ошондой эле, мурда шайланган Прамила Жаяпал «911» куткаруу кызматына чалып, анын үйүнүн алдына колуна тапанча кармаган белгисиз адам бир нече жолу келгенин жана кемсинтүүчү сөздөрдү айтканын кабарлаган. Дональд Трамптын ишин иликтеген Конгресстин комитетине кошулгандыгы үчүн партиясы тарабынан четке кагылган Республикалык өкүл Лиз Чейн өзүнүн кичи мекени Вайоминг штатында болуп өтүүчү ири үгүт чогулуштарынан баш тарткан. Ал өзүнүн мындай кадамын өлтүрүү тууралуу коркутуулар менен байланыштырды. Эгер ушундай коркутуулар улана берсе, өлкө ноябрь айында боло турган парламенттик шайлоолордо шайлоону уюштуруучулардын жетишсиздигине дуушар болушу мүмкүн. Конгресстин шайланган мүчөлөрүн коргоо үчүн жооптуу болгон борбордук полициянын маалыматы боюнча, коркутуулар 2017-жылга салыштырмалуу эки эсеге көбөйгөн (2017-жылда 3939 коркутуу фактысы катталса, 2022-жылда 9625 факты катталган). Коопсуздук боюнча эксперт К. Кэмпбелл ашынган оңчул топтордун, алардын ичинде «Oath Keepers (Антты коргоочулар)» тобунун чабуулдарынан өзгөчө тынчсызданып жатканын айтты. Анын айтымында, «Oath Keepers» тобунун көпчүлүк мүчөлөрү 2021-жылдын 6-январында, Трапты бийликте сактап калуу максатында башаламандыктарды уюштургандыгы жана АКШ Капитолийине чабуул кылуу үчүн колуна курал алгандыгы себептүү сот жообуна тартылышкан. Саясий эксперт Рейчел Клейнфельддин айтымында, 2020-жылдагы шайлоо учурундагы Жо Байден менен Дональд Трамптын тирешүүсү айрым республикачылардын «зордук-зомбулукту саясий курал катары колдонуусуна» түрткөн бурулуш учур болду. Орто мөөнөттүү шайлоо өнөктүгү күч алган учурда үгүт баннерлеринде кээбир талапкерлердин тапанча же автомат кармаган консеватор катары чагылдырылганы байкалды. Айрым жарнактарда республикачыл талапкерлердин өз атаандаштарынын сүрөттөрүнө, жада калса, президент Жо Байдендин сүрөтүнө дагы курал кезеп турганы чагылдырылган. Мындан бир нече ай мурун АКШ Конгрессинин алдындагы угууда Рейчел Клейнфельд: «Зордук-зомбулук ишенимдери жана иш-аракеттери кадимки көрүнүшкө айланып калды», - деп эскерткен эле.

Ал-Ваъй: Америкада тереңдешкен коомдук ажырым бар экендиги тууралуу кабарлар акырындап өз тастыгын таап жатат жана бул АКШнын келечеги тууралуу тынчсызданууларды жаратат. Туура, бул ажырым кайсы учурда жарылырын так айтуу мүмкүн эмес. Бирок, соңку учурлардагы болуп жаткан окуялар бул жарылуунун жакындап калганын кабар берүүдө. Арийне, бул абал Америка империясынын жана ал жетектеген дүйнөлүк түзүмдүн кулап бара жаткандыгын түшүндүрөт. □

ИГНАТИУС: ХАМЕНЕИНИН РЕЖИМИ БУГА ЧЕЙИН МЫНДАЙ ҮРӨЙ УЧУРГАН НААРАЗЫЛЫК КЫЙМЫЛЫНА ТУШУККАН ЭМЕС

«Washington Post» гезити Дэвид Игнатиустун макаласын жарыялады. Автор өз макаласында төмөнкүлөрдү жазган: «Дүйнө жүзү Украинанын эрдигин куттуктап турган учурда, келгиле, Ирандагы диний бийликти титиретип жаткан аялдар жетектеген нааразылык кыймылын да куттуктайлы. Бул көтөрүлүш укмуштуудай. Ал америкалык жана эл аралык жигердүү колдоого татыктуу. Бул кыймыл 22 жаштагы Махса Амининин өлтүрүлгөндүгүнө кыжырданган жаш жагиттердин, айрыкча аялдардын аракетин менен башталды... Алардын нааразылык акциялары стихиялуу жана лидерсиз көрүнөт... Бул көтөрүлүштөрдү ооздуктоо үчүн Иран жетекчилигинде эч кандай ресурс жок... Кеңири масштабда, чачыранды түрдө өрчүп бара жаткан бул нааразылыктар Ирандын жалпы 31 провинциясынын 105 шаарын камтып алды. Түрдүү этникалык топтордогу укук коргоочулардан турган «HRANA» маалымат агенттигинин отчетуна ылайык, миндеген перс-шийъалары күрт-суннийи болгон Амининин маселесин колдоо үчүн митингдерге чыгышкан. Эң маанилүүсү, алдын ала маалыматтарга ылайык, аталган кыймыл көчөдөгү студенттерден тартып, Иранды башкарып турган секторлорго: нефтехимиялык жумушчуларга, жүк ташуучу унаалардын айдоочуларына жана базардагы соодагерлерге чейин көчүп жатат. Бийлик бул кыймылды басаңдатууга аракет кылганы менен, сандар мунун тескерисин көрсөтүүдө. Бүгүнкү күндө абанын өзгөрүүсү жер-жерлерде тартылуу мыйзамдарына карама-каршы түрдө жүз берүүдө. Кичинекей Украина согуш талаасында үлкөн орус аюусун шерменде кылууда. Буга чейин келишкис душмандардай ажырымда жашап келген «израилдиктер» менен арабдар «Авраам келишимдери» туусунун астында соода-сатык келишимдерин түзүүгө шашылуууда. Ал эми Сауд Арабиясы мураскор ханзаада Мухаммад ибн Салмандын тушундагы бардык жийиркеничтүү иш-аракеттерге карабастан, аялдардын укуктарын коргоо жана коомду эркиндикке алып чыгуу жолуда таң калыштуу кадамдарды жасоодо... Ирандагы нааразылык кыймылы дагы деле АКШнын жана дүйнө элинин колдоосуна муктаж. Окуялар ЖМКлар аркылуу жетиштүү деңгээлде чагылдырылбай жатат. Мунун себеби көз карандысыз ЖМКлардын Иранга кирүү мүмкүнчүлүгүнүн жоктугуна жана интернеттин жабылышына байланыштуу. Ирандыктарга сигналдарды кабыл алуу үчүн антенналык кабылдагычтар жана аларды жайылтуу үчүн топтор зарыл болуп турат. Бактыга жараша, Пакистандан, Түркиядан, Кувейттен, Ирактан, Азербайжандан, жада калса Перс булуңан келген жабдууларды көчүрүүнү жеңилдетүү үчүн көптөгөн чек ара тешиктери бар».

Ал-Ваъй: Бул макаладагы кыжырды кайнаткан нерсе андагы менменсиген колонизаторлук рухтун чагылдырылышы. Колонизатор Батыш өлкөлөрү өздөрүн башка мамлекеттердеги көтөрүлүштөргө кийлигишип, аларга кутулуунун жолун көрсөтүүгө акылуу деп эсептешүүдө. Эгер көтөрүлүшчүлөр бийликке жетише турган болсо, бул жеңишти колонизаторлор өздөрүнө ыйгарып алышат. Биз Иран режимине каршы көтөрүлгөн революциянын кызыкчылыгы үчүн Американы кийлигишүүгө чакырып жаткан Игнатиуска суроо салгыбыз келет: Иран режими Американын саясатына көз каранды эмеспи? Ал Американын коргоосунда эмеспи? Ирандын саясаты Американын аймактагы: Ооганстандагы, Ирактагы, Сириядагы, Ливандагы жана Ямандагы кызыкчылыгына ылайык алып барылбайбы? Эгер Игнатиус бул суроолордун жообун билбесе, анда ал жазууга ылайыктуу эмес, ошондой эле, анын жазгандары дагы окууга татыктуу эмес. А эгер ал бул суроолордун жообун билсе, ал анык билет, анда анын макаласы жийиркеничтүү Батыш колонизаторлугунун куралы гана. Билип койсун, Ислам Умматы ага каршы алып барылган бардык иштерден жана айтылган сөздөрдөн ар дайым сабак алат. Ар бир элдин белгиленген ажалы, бүтөр күнү бар. □